

ØF-Rapport nr. 02/2003

**Tilbakeføring av Hjerkinns
skytefelt til sivile formål
- utredning friluftsliv**

av

Marit Vorkinn

Simen Flygind

ØF-Rapport nr. 02/2003

**Tilbakeføring av Hjerkinnskytefelt til sivile formål
- utredning friluftsliv**

av

Marit Vorkinn

Simen Flygind

Tittel: Tilbakeføring av Hjerkinnskytefelt til sivile formål
- utredning friluftsliv

Forfattere: Marit Vorkinn og Simen Flygind

ØF-rapport nr.: 02/2003

ISBN nr.: 82-7356-508-4

ISSN nr.: 0809-1617

Prosjektnummer: K098

Prosjektnavn: Skytefelt - Hjerkinnskytefelt

Oppdragsgiver: Dovre og Lesja kommuner

Prosjektleder: Marit Vorkinn

Referat
Rapporten er utarbeidet som en del av Plan- og utredningsprogrammet for tilbakeføringen av Hjerkinnskytefelt til sivile formål. Rapporten belyser dagens bruk av skytefeltet blant to av de viktigste brukergruppene; Brukere av veien gjennom skytefeltet sommerstid og villreinjegerne i området. Rapporten diskuterer også effekter av ulike forvaltningstiltak, bl.a. ulike alternativer for veien gjennom skytefeltet.

Sammendrag: Ja

Emneord: Fjell, skytefelt, friluftsliv, effekter av tiltak

Dato: Januar 2003

Antall sider: 76 + vedlegg

Pris: Kr 200

Utgiver: Østlandsforskning
Serviceboks
2626 Lillehammer
Telefon 61 26 57 00
Telefax 61 25 41 65
e-mail: oef@ostforsk.no
<http://www.ostforsk.no>

©Dette eksemplar er fremstilt etter KOPINOR, Stenergate 1
0050 Oslo 1. Ytterligere eksemplarfremstilling uten avtale og
strid med åndsverkloven er straffbart og kan medføre
erstatningsansvar.

Forord

Denne rapporten er utarbeidet som en del av Plan- og utredningsprogrammet for tilbakeføringen av Hjerkinnskytefelt til sivile formål (Dovre kommune et al. 2001). Plan- og utredningsprogrammet gjennomføres i samarbeid mellom Dovre kommune, Lesja kommune, Fylkesmannen i Oppland; miljøvernavdelingen og Forsvarsbygg, avhendingsprosjektet. Rapporten dekker utredningsoppgave "8.8 Friluftsliv" i utredningsprogrammet.

I forbindelse med utredningen har vi fått hjelp med adresseinnhenting fra Statskog Sør-Norge, Oppdal bygdeallmenning, Sunndal fjellstyre, Lesja fjellstyre og Dovre fjellstyre. Vi har også fått god hjelp fra Forsvaret i forbindelse med registreringer i vakta for skytefeltet på Hjerkinnskytefeltet. Kristiansund og Nordmøre Turistforening har bidratt med overnattingstall for sine turishytter. Alle bidragsytere fortjener en stor takk.

Rapporten er gjennomgått og kommentert av prosjektgruppa for tilbakeføringen av Hjerkinnskytefelt til sivile formål (kommunedelplanprosessen i Dovre og Lesja kommune). Konklusjoner og eventuelle feil og mangler ved rapporten er imidlertid forfatternes ansvar.

Utredningen har hatt et arbeidsomfang på ca. fem ukesverk.

Lillehammer januar 2003

Marit Vorkinn
Prosjektleder

Innhold

Sammendrag	12
1 Innledning	1
1.1 Oppbygging av rapporten	2
2 Faglig opplegg - avgrensning av utredningen	3
2.1 Datainnsamling	4
2.1.1 Registreringer i vakta på Hjerkinnskytefelt	4
2.2.2 Utenlandske brukere av veien gjennom skytefeltet	6
2.2.3 Norske brukere av veien gjennom skytefeltet	6
2.2.4 Villreinjegere	6
2.2.5 Intervjuer med lokale informanter	7
2.2.6 Sammenligninger med tidligere undersøkelser	7
3 Utviklingstrender - friluftsliv på Dovrefjell	9
4 Bilister som bruker veien gjennom skytefeltet	13
4.1 Hvem er bilistene?	13
4.1.1 Kjønn, alder, bosted	13
4.1.2 Friluftsliverfaring og interesse	15
4.2 Nåværende og tidligere bruk av Dovrefjell	19
4.2.1 Tidligere bruk	19
4.3 Bruk av Snøhettaområdet sommeren 2002	20
4.3.1 Turfølgene	20
4.3.2 Når bestemmer bilistene seg for å besøke Dovrefjell og bruke veien inn til Snøheim?	21
4.3.3 Formål med å besøke Dovrefjell og bruke veien inn mot Snøheim	23
4.3.4 Opphold i området innenfor veibommen ved Hjerkinnskytefelt	25
4.3.5 Opplevd fare ved å ferdes i skytefeltet	29
4.4 Opphold på Dovrefjell ellers	30
4.4.1 Utenlandske bilisters opphold på Dovrefjell	32
4.4.2 Norske bilisters bruk av Dovrefjell siste år	33
4.6 Kvaliteter ved områdene på Dovrefjell	35
4.6.1 Spesielle kvaliteter ved de tre områdene - norske bilister	35
4.6.2 Områdenes betydning som friluftsområde - norske brukere av veien	38
4.6.3 Materiell tilknytning til området - norske bilister	38
4.6.4 Følelsesmessig tilknytning til området	38
4.6.5 Reaksjoner på inngrep i skytefeltet	39
4.6.6 Ønsker om tilrettelegging	40

5 Villreinjegerne	42
5.1 Hvem er jegerne?	42
5.1.1 Kjønn, alder, bosted	42
5.1.2 Jakterfaring og friluftslivinteresse	43
5.2 Nåværende og tidligere bruk av Snøhettaområdet	44
5.2.1 Tidligere erfaring fra Snøhettaområdet	44
5.2.2 Bruk av Snøhettaområdet det siste året	44
5.3 Kvaliteter ved Snøhetta villreinområde	47
5.3.1 Kvaliteter i Snøhettaområdet for villreinjegerne	47
5.3.2 Materiell tilknytning til området	51
5.3.3 Følelsesmessig tilknytning til området	51
5.4 Bruk av veien gjennom skytefeltet blant villreinjegerne	52
5.4.1 Tidligere bruk	52
5.4.2 Bruk i 2002	52
6 Forhold som vil kunne påvirke framtidig bruk av området	55
6.1 Utviklingstrekk innen norsk friluftsliv	55
6.2 Utviklingstrekk i norsk og internasjonalt reiseliv	57
6.3 Snøheim	58
6.4 Bilistenes reaksjoner på potensielle endringer i tilgjengelighet	59
6.5 Villreinjegernes reaksjoner på potensielle endringer i tilgjengelighet	63
7 Effekter av ulike forvaltningstiltak	67
7.1 Ulike alternativer for veien inn mot Snøheim	68
7.2 Kanalisering av ferdselen	72
7.3 Tilretteleggingstiltak for å øke kvaliteten på friluftslivopplevelsen	74
8 Tiltak for friluftsliv	76
8.1. Ulike alternativer for veien	76
8.2 Opprydding i skytefeltet	77
8.3 Tilretteleggingstiltak i skytefeltet	77
8.4 Behov for informasjon om eventuelle endringer	78
8.5 Behov for “overvåking”	79
9 Referanser	80
Vedlegg 1 Lokale informanter som er intervjuet	84
Vedlegg 2 Spørreskjemaer	86

Sammendrag

Dovrefjell har vært brukt til friluftslivformål i lang tid. Når skytefeltet nå er vedtatt nedlagt, samtidig med at Dovrefjell nasjonalpark er utvidet, kan dette bety et nytt kapittel i friluftslivbruken av Dovrefjell. Denne utredningen er ment å skulle bidra til å øke kunnskapsgrunnlaget for de beslutninger som skal tas om framtidig forvaltning av skytefeltområdet. To hovedproblemstillinger har vært sentrale for utredningen:

1. Å utrede ulike scenarier for framtidig bruk, gitt ulike alternativer for veien inn til Snøheim, med særlig vekt på hva som skal til av tilrettelegging for at Snøhetta fortsatt skal være aktuell som dagsturmål *sommerstid*.
2. Å registrere totalbruken av området.

De økonomiske rammene for prosjektet har gjort det nødvendig med en streng prioritering i valg av faglig opplegg. I samråd med oppdragsgiver ble det valgt å gjennomføre brukerundersøkelser blant to av de viktigste brukergruppene i området; Bilister på veien gjennom skytefeltet sommerstid og villreinjegere. I tillegg er det gjennomført intervjuer med lokale informanter. Friluftslivutredningen er dermed ikke noen fullstendig kartlegging av friluftslivet i området. Det er særlig viktig å være klar over at vinterbruken, inkludert vårskiløpinga, ikke er vurdert i rapporten. Oppdragsgiver ønsket i tillegg at framtidig bruk av Snøheim ikke skulle være en del av mandatet for utredningen.

Et grovt anslag for totalbruken av skytefeltet og Snøhetta-området er på 20-25.000 personturer pr. år. I følge informantene har det vært en øking i totalbruken av området til friluftslivformål de seinere årene, først og fremst pga. økt dagsturbruk. Overnattingsstatistikk fra turisthytter i nærheten av skytefeltet viser at antall overnattinger på hyttene ikke har økt i siste 10-årsperiode.

Om lag en tredjedel av bilistene som bruker skytefeltveien sommerstid er utlendinger. Det ble i alt registrert 22 nasjoner, i tillegg til nordmenn. 90% er på dagstur i området. Bilistenes friluftslivmessige bruk av skytefeltet/Snøhattamassivet er konsentrert, og kan deles i tre hovedgrupper. En gruppe på 15% kjører ikke inn til enden av veien, men snur i skytefeltet. De fleste stopper i skytefeltet, men under en tredjedel av disse bilistene går mer enn 1 km fra bilen. En annen gruppe av bilister (24%) kjører inn til enden av veien, dvs. nasjonalparkgrensa i 2002, men de går ikke tur i området rundt Snøhetta. Også de fleste av disse stopper i skytefeltet, men få går mer enn 1 km fra bilen. Den største gruppa av bilister (61%) kjører inn til enden av veien og går en eller flere turer tur i områdene rundt Snøhetta. Knapt halvparten av disse (29% av alle bilister) går på toppen av Snøhetta. Vel en tredjedel i denne gruppen hadde gått innover mot Snøhetta, men snudd før de kom til toppen. En knapp fjerdedel (14% av alle bilister) går tur i områdene rundt Snøhetta, halvparten av disse igjen går en tur som er lengre enn 5 km. Ser en bruken av områdene langs veien og Snøhettaområdet under ett, er det totalt sett over en

tredjedel av bilistene som ikke har vært lengre unna bilen enn 1 km. Skytefeltets hovedfunksjon for friluftslivet *sommerstid* (fram til villreinjakta) er som transittområde inn til Snøhettaområdet. Den friluftslivsmessige bruken av selve feltet er begrenset.

Ser en på hvilke formål bilistene har med å besøke Dovrefjell og Snøhetta framgår det at Snøhetta er en viktig attraksjon. Det er imidlertid klart at Dovrefjell også har en rekke andre attraksjoner enn Snøhettaområdet, både når en ser det i friluftslivs- og reiselivssammenheng. Blant de utenlandske bilistene er det f.eks. hele tre fjerdedeler som oppgir at det å se på moskus er et formål med å besøke Dovrefjell, mens det å gå på Snøhetta er et formål med å besøke Dovrefjell for "kun" en tredjedel. De norske bilistene verdsetter dessuten områdene på Dovrefjell utenom skytefeltet/Snøhettaområdet som like verdifulle friluftsområder som Snøhettaområdet (spørsmålet ble ikke stilt til de utenlandske bilistene).

Jegerundersøkelsen om fattet de villreinjegerne som kunne tenkes å bruke veien gjennom skytefeltet for å komme inn til sitt jaktområde. 70% av jegerne var innenbygdsboende, dvs. fra Dovre, Lesja, Sunndal eller Oppdal. Blant de som har jaktet i Snøhettaområdet tidligere år (83% av de spurte), har nesten to tredjedeler vanligvis brukt veien inn mot Snøheim for å komme inn i området når dette har vært relevant (i perioder med fellesjakt, når reinen har stått i dette området o.l.). Vel 40% av villreinjegerne oppgir å ha brukt veien gjennom skytefeltet under jakta i 2002, i gjennomsnitt 2.5 dager.

For friluftslivet er en stenging av veien verken entydig positivt eller negativt. *En stenging av veien* vil føre til at tilgjengeligheten til Snøhettaområdet blir vanskeligere. Trafikken inn til Snøheim vil kunne bli om lag halvert, og også andelen som går opp på Snøhetta vil bli kraftig redusert. For en betydelig andel av *dagens* brukere av veien vil en stenging derfor ha negative konsekvenser.

I et lokalt perspektiv ser en at Snøhetta-massivet er en viktig attraksjon, men det framgår også helt klart at Dovrefjell har andre opplevelseskvaliteter som etterspørres og verdsettes av svært mange av dagens friluftslivutøvere. Dette gjelder i særlig grad moskusen, men også andre naturkvaliteter. Dovrefjell blir med andre ord ikke uaktuelt som friluftsområde for dagens brukere, selv om Snøhettaområdet blir mindre tilgjengelig.

En stenging av veien vil ha klart positive effekter for den gruppen av friluftslivutøvere som søker villmarksopplevelser. Villmarksprege områder er en friluftslivskvalitet som er sterkt redusert, og som er under stadig press mot ytterligere reduksjon. En stenging av veien og tilbakeføring av skytefeltet til opprinnelig naturtilstand, vil derfor ha svært positive effekter, særlig i et langsiktig perspektiv, for denne typen naturopplevelser.

Det er også viktig å være klar over at en tredjedel av de som bruker veien sommerstid må karakteriseres som "sightseeingturister". Disse beveger seg mindre enn en kilometer fra veien.

Denne brukergruppen har i dag mange “panorama”-veier å velge mellom, også i regionen (f.eks. Grimsdalen, Slådalsvegen, vegen inn til Dørålen, veien gjennom Einunndalen). Fra et *friluftslivssynspunkt* er en stenging av veien for denne brukergruppen forholdsvis uproblematisk pga. de mange alternativene.

Dersom veien legges ned, anbefales det at det opparbeides en sti som også kan brukes for sykling. Dette vil bedre tilgjengeligheten for friluftslivutøverne generelt, men er særlig viktig for villreinjegerne.

Av sikkerhetsmessige årsaker vil være nødvendig å rydde skytefeltet for blindgjengere o.l. før friluftslivferdselen “slippes løs” i skytefeltet. Også i forhold til å øke områdenes opplevelseskvaliteter i friluftslivsammenheng, vil en opprydding være positivt.

Behovet for tilretteleggingstiltak i skytefeltet avhenger av hva som skjer med veien gjennom skytefeltet. Dersom veien opprettholdes for allmenn biltrafikk, synes behovet for tilretteleggingstiltak *rettet mot å bedre friluftslivutøvernes opplevelseskvaliteter* å være forholdsvis begrenset i selve skytefeltet. Dersom veien stenges vil situasjonen være en annen. Det er da sannsynlig at ferdselen vil forflyttes lengre fram fra Snøhettamassivet, og at en vil få en vesentlig økt bruk av skytefeltet til friluftsliv. Aktuelle tilretteleggingstiltak som opparbeiding av stier og informasjonstavler bør særlig konsentreres til de mest veinære områdene. I tillegg vil det være behov for en viss tilrettelegging for teltning inne ved Snøheim. Med stenging av veien vil sannsynligvis overnattingstrafikken i området øke. Tiltak for å forhindre forsøpling og unødige terrengslitasje/forstyrning av dyrelivet inne ved Snøheim, bør derfor vurderes.

For den gruppen som i dag i liten grad beveger seg bort fra bilen er det aktuelt med “avbøtende tiltak” av typen “car-walks”, dvs. korte rundløyper i tilknytning til hovedfartsåre. Dette er rundløyper som er godt tilrettelagt, både i forhold til standard på stiene og med informasjonstavler. Hvorvidt disse bør legges til skytefeltet eller andre områder langs E6 bør vurderes, siden andre områder kan være vel så attraktive landskapsmessig/kulturhistorisk sett.

For friluftslivutøverne vil det være viktig å få informasjon om eventuelle endringer i tilgjengelighet til skytefeltet/Snøhettamassivet og alternative opplevelsesmuligheter *før* de kommer til området.

Det er gjennomført svært få direkte evalueringer av effekter av forvaltningstiltak i forhold til friluftslivutøverne i Norge. I tillegg til at folks atferd styres av svært mange ulike faktorer som samvarierer på ulike måter, er det vanskelig å komme fram til spesifikke retningslinjer for hvilke tiltak som bør gjennomføres for å oppnå størst mulig effekt i bestemte sammenhenger. Særlig i forhold til eventuelle tiltak for å styre ferdselen i området, vil det være nødvendig med en viss utprøving av effekten av igangsatte tiltak. Dette vil være viktig i forhold til å kunne avslutte tiltak som har liten effekt og erstatte disse med andre tiltak.

1 Innledning

Dovrefjell og Snøhettaområdet har vært brukt av mennesker i uminnelige tider, som ferdselsåre, som bosted, samt til jakt, fiske, beiting og setring av omkringliggende bygdelag. Når denne bruken gikk over fra å ha nytteformål eller religiøse motiver (pilgrimsferdene) og til å bli det vi i dag kaller friluftsliv er uvisst. Flere setre og jakt- og fiskebuer ga imidlertid husvære for de første turistene som dro innover fjellet, og bygdefolket sto tidlig for det vi i dag kan kalle guiding. Utlendingene ble tidlig tiltrukket av det særegne dyre- og plantelivet. Toppturer, jakt og fiske var etterspurt også blant tilreisende (Stabell 1994). Både fra Fokstua, Hjerkinn og Kongsvoll fjellstuer var det i 1880-årene sommergjester som dro på tur til Snøhetta (Backer 1952).

Allerede i 1888 reiste datidens innehaver av Hjerkinn fjellstue, Johan Jerkind, turisthytta Reinheim ved foten av Snøhetta. DNT overtok drifta av Reinheim i 1922. Dette var samme år som Åmotdalshytta ble bygget, og det var på denne tiden Dovrefjell ble åpnet for organisert fjellturisme. I 1952 reiste DNT et nytt turisthytteanlegg - dagens Snøheim. DNT hadde intensjoner om at dette skulle være starten på oppbygginga av Dovrefjell som et fjellturområde på linje med Rondane og Jotunheimen (Stabell 1994). Med Forsvarets etablering på slutten av 1950-tallet ble Snøheim overtatt av Forsvaret og nærområdene fikk begrenset verdi som friluftslivsområder. Et nytt Reinheim ble imidlertid etablert i Stroplsjødalen i 1962. Denne hytta er i dag en selvbetjent DNT-hytte.

Med skytefeltetableringen kom restriksjoner på bruken av enkelte områder. Selve skytefeltet ble gjort utilgjengelig for brukerne i deler av året, og for mange resulterte skyteaktiviteten i en forringelse av opplevelseskvalitet i selve området og i omkringliggende områder. Men med skytefeltet kom det også flere veier som førte inn i området, og når veiene til tider var åpent for allmenn ferdsel betydde dette samtidig at tilgjengeligheten til områder inn mot Snøhetta økte.

Når skytefeltet nå er vedtatt nedlagt, samtidig med at Dovrefjell nasjonalpark er utvidet, kan dette bety et nytt kapittel i friluftslivbruken av Dovrefjell. Flere ulike alternativer foreligger; Med opprusting av hyttenettet i området og antatt økt ferdsel i store deler av området, til fjerning av veien og antatt mindre ferdsel som de to ytterpunktene. Denne utredningen er ment å skulle bidra til å øke kunnskapsgrunnlaget for de beslutninger som skal tas om framtidig forvaltning av området.

1.1 Oppbygging av rapporten

Friluftslivutredningen omfatter tre hoveddeler; En intervjurunde med lokale informanter og surveyer blant to viktige brukergrupper; Brukerne av veien gjennom skytefeltet og villreinjegerne. I kapittel 2 er det redegjort for undersøkelsesopplegget; bl.a. de prioriteringer som er foretatt ved avgrensning av undersøkelsen og hvordan datainnsamlingen ble foretatt. Kapittel tre tar for seg utviklingstrender innen friluftslivbruken av området. Dette kapitlet er basert på intervjuer med informanter, tilgjengelig statistikk og tidligere gjennomførte undersøkelser. I kapittel 4 og 5 presenteres resultatene fra surveyene blant henholdsvis bilister og villreinjegerne. Kapittel 6 omtaler forhold som kan påvirke framtidig bruk av undersøkelsesområdet, mens mulige effekter av ulike forvaltningstiltak blir diskutert avslutningsvis i kapittel 7.

Siden den framtidige bruken av skytefeltet er svært omdiskutert, mener vi det er viktig for leserne å kunne etterprøve grunnlaget for de konklusjoner som trekkes. Både metodediskusjonen og resultatpresentasjonen har derfor blitt forholdsvis omfattende. Vi har også lagt vekt på å skille mellom resultater (kap. 4 og 5) og drøftinger på grunnlag av disse (kap. 7 og 8).

2 Faglig opplegg - avgrensning av utredningen

De økonomiske rammene for utredningen har vært begrenset, slik at det har vært nødvendig å foreta en streng prioritering i valg av faglig opplegg. Begrensningene ble nøye diskutert med oppdragsgiver i forkant, og endelig valg av opplegg ble foretatt i samråd med oppdragsgiver.

To hovedproblemstillinger var sentrale for utredningen:

1. Å utrede ulike scenarier for framtidig bruk, gitt ulike alternativer for veien inn til Snøheim, med særlig vekt på hva som skal til av tilrettelegging for at Snøhetta fortsatt skal være aktuell som dagsturmål *sommerstid*.
2. Å registrere totalbruken av området.

De økonomiske rammene for utredningen var fastlagt på forhånd, og det var klart at disse ikke var tilstrekkelige for å utrede totalbruken med ønsket grad av sikkerhet. Forsøk med slike totalregistreringer både på Dovrefjell, i Rondane og rundt Jostedalbreen, viser entydig at slike registreringer er svært ressurskrevende. Den mest aktuelle registreringsmetoden for å kartlegge den totale ferdselen var såkalte selvregistreringskasser. Bortfallet ved slike kasser har imidlertid vist seg å være stort. I to tidligere undersøkelser på Dovrefjell (Båtstad 2001, Nilsen 1992) var bortfallet i 1989/90 på minimum 30% og i 1999/2000 på 50%. Når en skal bruke innsamlede adresser fra disse kassene for påfølgende postal-undersøkelser, med et bortfall på 30%, vil den totale svarandelen bli på 35-50%. I og med at totalpopulasjonen er ukjent, vil en ikke kunne kontrollere for eventuelle skjevheter i utvalget, noe det er betydelig risiko for ved en såpass lav svarprosent. Det ble derfor valgt et opplegg der en konsentrerte datainnsamlingen for å få et datagrunnlag som hadde en større grad av sikkerhet.

Brukerkartleggingene ble derfor blir avgrenset til:

- 1) *Brukere av veien gjennom skytefeltet inn mot Snøheim sommerstid.*
- 2) *Villreinjegere.*

I tillegg er det to andre brukergrupper i området som det hadde vært ønskelig å få dekket gjennom egne undersøkelser. Dette er flerdagers fjellvandrere og eiere av fritidshus i området Hjerkin, Vålåsjøen/Avsjøen, Nysetra, og Grisungvatna. De økonomiske rammene gjorde det imidlertid ikke mulig å foreta slike undersøkelser.

Opprinnelig var planen å inkludere de som brukte området til friluftslivformål både i påskesesongen og under sesongen for vårskiløping. I og med at veien inn til Snøheim ikke ble brøytet i påska 2002, ble disse planene frafalt. Det er derfor viktig å være klar over at vinterbruken i liten grad er kartlagt. (Vinterbruken av området er blitt registrert blant de som får tilsendt spørreskjema. Dvs. at en har fått dekket vinterbruken blant de som bruker området både sommers- og vinterstid, men det antas at en ikke ubetydelig gruppe av vinterbrukere ikke blir dekket gjennom dette undersøkelsesopplegget).

Det ble også bestemt av oppdragsgiver at den framtidige bruken av Snøheim ikke skulle være tema for friluftslivutredningen.

Når det gjelder totalbruken av området har vi tatt utgangspunkt i tidligere gjennomførte brukerundersøkelser (1989/90 og 1999/2000). Disse er supplert med intervjuer med lokale nøkkelinformanter for å kartlegge oppfatninger om bruksendringer fra 90-tallet og fram til i dag. Denne delen av utredningen er imidlertid blitt mer skjønnsmessig og har en lavere grad av sikkerhet enn brukerkartleggingene.

2.1 Datainnsamling

2.1.1 Registreringer i vakta på Hjerkinnskytefelt

Det ligger svært godt til rette for registrering av ferdselen og innsamling av adresser blant de som bruker veien inn til Snøheim, i og med at det er nødvendig å ha nøkkeltur for å passere bommen inn til skytefeltet. Det ble derfor laget et registreringsopplegg slik at de som var innom i vakta på Hjerkinnskytefeltet for å skaffe nøkkeltur, skulle registreres med navn og adresse, samt tilleggs spørsmål om turformål og størrelsen på turfølget. Dette ville gi en oversikt over totalbruken av veien i undersøkelsesperioden. Videre ville det gi mulighet for å sende ut spørreskjema til norske besøkende på høsten. Utenlandske besøkende ble bedt om å fylle ut skjema på stedet. Det er erfaringsmessig enklere å få utlendinger til å fylle ut et slikt skjema på stedet, fordi de er på ferie og har bedre tid enn nordmenn på f.eks. dagstur. I tillegg antok vi at de fleste utenlandske besøkende foretok kun en tur inn i skytefeltet om sommeren, i motsetning til norske besøkende som kan ha brukt skytefeltet flere ganger, slik at en registrering etter sesongslutt var nødvendig for å få dekket den totale bruken for sommeren.

Registreringene i vakta på skytefeltet ble foretatt i perioden *24. juni til 19. august*, dvs. fram til reinsjakta. Instruksen for registreringene var slik at hvert turfølge som var innom vakta for å

kjøpe nøkkelkort til bommen skulle registreres. Dette gjaldt også om personen var registrert i forbindelse med tidligere turer. I reinsjakta (som starter 20. august) er bommen inn til skytefeltet åpen for allmenn trafikk en kort periode om morgenen og en kort periode om ettermiddagen. De som jaktet i området er omfattet av en egen undersøkelse. Andre som brukte området under reinsjakta ble av ressursmessige årsaker ikke registrert.

I registreringsperioden ble det registrert i alt 748 turfølger i vakta på Hjerkin. 67% var norske turfølger og 33% var utenlandske turfølger, fra i alt 21 ulike nasjonaliteter. I samme periode ble det solgt 2.118 kort til bommen. Dvs. at kun 35% av turfølgene i den aktuelle perioden ble registrert i vakta. Dette skyldes i følge de som satt i vakta til dels lange køer og kapasitetsproblemer på enkelte tidspunkt. Beklageligvis ble ikke dette rapportert ved den telefoniske oppfølgingen vi hadde av registreringsoppdraget, men kom først fram ved sammenligning av registreringer og oversikt over solgte nøkkelkort etter sesongslutt.

Det er sjelden mulig å intervju hele populasjonen i slike undersøkelser av ressursmessige årsaker, slik at det er nødvendig å trekke et utvalg. Andelen som er intervjuet (30% av totalpopulasjonen) er stor til utvalgsundersøkelser å være, og er dermed ikke et problem i seg selv. Det kritiske spørsmålet er om måten utvelgelsen har skjedd på har medført systematiske skjevheter i utvalget. Dette vil være tilfelle dersom sammensetningen av brukerne er ulik i perioder med stor og liten trafikk. For å kontrollere dette har vi sammenlignet registreringene i helger og på hverdager, siden det vanligvis vil være størst trafikk i helgene. Helger og hverdager ble sammenlignet både registreringsperioden under ett og for hver måned separat mot nasjonalitet (nordmenn vs. utlendinger) og gjennomsnittsstørrelse på turfølget. Kun for én av 8 statistikkjøringene ble det funnet signifikante forskjeller mellom hverdager og helgedager i forhold til de besøkendes nasjonalitet og størrelsen på reisefølget (ulik andel nordmenn i helger og på hverdager i juni)¹. Å intervju fortløpende når det er ledig kapasitet, er også en utvalgs metode som er brukt med tilfredsstillende resultat i andre sammenhenger når en har ønsket et tilfeldig utvalg (Vaagland & Vorkinn 1997, Vorkinn & Vistad 1997). Metoden er også anbefalt i forbindelse med et nylig gjennomført metodeprosjekt i programmet for Reiselivsforskning 1998-2002

(<http://www.program.forskningsradet.no/reiseliv/nyheter/visnyhet.html?id=42>)

Det er derfor lite som tyder på at registreringsmetoden har ført til systematiske skjevheter i utvalget.

¹ Samtidig var juni den registreringsperioden som var best dekket i forhold til antall solgte nøkkelkort (78% registrert), slik at en her kan ha med reelle forskjeller å gjøre, ikke skjevheter i utvalget.

2.2.2 Utenlandske brukere av veien gjennom skytefeltet

Til de utenlandske turfølgene ble det delt ut 200 skjema (to turfølger fikk med to skjema). Av de resterende 48 turfølgene som ikke fikk utdelt skjema var 13 ikke språkkyndige i forhold til de språk skjemaene var utarbeidet på (norsk, engelsk, tysk), 15 (5.5%) hadde fylt ut et skjema på en tidligere tur og 1 turfølge nektet å ta i mot skjema. I tillegg er det registrert 19 utenlandske turfølger, i hovedsak i juli, som ikke har fått medsendt skjema. Årsaken til dette er antakelig stor trafikk.

Av de 200 medsendte skjemaene ble 141 utfylt og returnert til vakta. Dette tilsvarer en svarandel på 71%.

2.2.3 Norske brukere av veien gjennom skytefeltet

Blant de 502 registrerte norske turfølgene ble navn og adresser registrert i vakta. Ikke alle adresser var fullstendige/leselige, og noen ble også registrert flere ganger. Spørreskjema ble derfor sendt ut til 422 bilister. Av disse kom 9 i retur pga. ukjent adresse, i tillegg til at det ble gitt beskjed om at en person var utenlands og ikke kunne svare. Av et nettoutvalg på 401 personer besvarte 307 spørreskjemaet, dvs. en svarandel på 77%.

2.2.4 Villreinjegere

Snøhetta villreinområde består av mange ulike eiendommer og rettighetshavere, og det er fellesjaktordninger for en del av områdene. Undersøkelsen blant jegerne ble avgrenset til de jegerne som kunne tenkes å bruke veien gjennom skytefeltet for å komme inn til sitt jaktområde. Etter samråd med villreinutvalget for Snøhettaområdet ble rettighetshaverne for disse områdene kontaktet for å få tak i navn og adresser til de som hadde fellingstillatelse(r) på villrein høsten 2002. Av ressursmessige årsaker ble kun rettighetshavere med flere enn 20 fellingstillatelser kontaktet. Dette var Statskog Sør-Norge, Oppdal bygdeallmenning, Sunndal fjellstyre, Sunndal private villreinområder, Lesja fjellstyre og Dovre fjellstyre. Bortsett fra Sunndal private villreinområder, ble adresser til jegerne oversendt Østlandsforskning. Dette utgjorde i alt 331 adresser. Av disse var det 2 personer som fikk tilsendt 2 skjema, 4 kom i retur pga. ukjent adresse, mens 1 person ikke var aktuell for undersøkelsen. Av et nettoutvalg på 324 personer returnerte 246 jegerne spørreskjemaet, dvs. en svarandel på 76%.

Oppsummert må svarandelen for de ulike undersøkelsene sies å være svært god. Dette avspeiler sannsynligvis et stort engasjement for området blant brukerne. Dette kom også til uttrykk gjennom flere telefonhenvendelser. Det er f.eks. sjelden å oppleve at folk tar kontakt fordi de ønsker å delta i spørreundersøkelser, men her skjedde dette to ganger.

2.2.5 Intervjuer med lokale informanter

Prosjektleder Ruth Karin Selsjord, Dovre kommune, sendte en liste over mulige lokale informanter for utredningstemaet friluftsliv. Vi foretok et utvalg på fem informanter - på bakgrunn av denne listen og på bakgrunn av egne erfaringer og kjennskap til lokale forhold. Alle personene vi kontaktet sa seg villig til å stille som informanter, og vi så ikke behov for å supplere med flere informanter etter at intervjuene/samtalene var gjennomført.

Informantene ble først kontaktet pr telefon. De ble informert om Østlandsforsknings arbeid med friluftslivutredningen og forespurt om de ville bidra som informanter - primært for å beskrive bruk og endringer av bruk av områdene, i og i umiddelbar nærhet av skytefeltet, i Snøhetta-området og i Dovrefjell-området generelt. Tidspunkt for telefonintervju ble avtalt, og informantene fikk tilsendt en intervju-guide som definerte punkter som intervjuet ville ta utgangspunkt i.

2.2.6 Sammenligninger med tidligere undersøkelser

Det er tidligere gjennomført to forholdsvis omfattende brukerundersøkelser om friluftsliv som inkluderer skytefeltområdet. I 1989/1990 ble det gjennomført en brukerundersøkelse i skytefeltet for å vurdere konflikter mellom friluftsliv og Forsvarets virksomhet (Nilsen 1992). Studieområdet var skytefeltet og tilliggende områder (Snøhettaområdet, Stroppljødalen fra Kongsvoll til Reinheim, området langs E6 fra Hjerkinntil Nysætri). Undersøkelsen er basert på ferdelsregistreringer fra seks selvregistreringskasser plassert ved Nysætri, ved jernbaneundergangen ved Dovregubbens Hall, ved innkjøring til Ringvegen (retning Grisungvatna), ved bom på hovedvegen inn i feltet, ved Grønbakken og ved Snøheim. Registreringene ble i 1989 gjennomført i perioden 21/6-21/9, og i 1990 i perioden 2/4-21/8. I tillegg ble det gjennomført en mer omfattende postal undersøkelse høsten 1990 blant et utvalg av de som hadde fylt ut et selvregistreringskort i 1989 eller 1990.

I 1999/2000 ble det gjennomført ferdselsregistreringer i Snøhetta villreinområde, avgrenset til Sunndalen i nord, Romsdalen og Lesja i sør, og Drivdalen/E6 i øst. Også i

denne undersøkelsen ble det benyttet selvregistreringskasser. I alt ble 22 kasser plassert ved det som ble antatt å være de mest brukte innfallsportene til området. Registreringen foregikk begge år i perioden fra 15/6 til 20/9.

Både det metodiske opplegget og områdeavgrensingene i disse to undersøkelsene er forskjellige fra undersøkelsen sommeren 2002. Det vil likevel være nyttig å sammenligne resultatene fra 2002 med de tidligere gjennomførte undersøkelsene, både i forhold til å teste påliteligheten av resultatene fra 2002, og for å supplere disse.

3 Utviklingstrender - friluftsliv på Dovrefjell

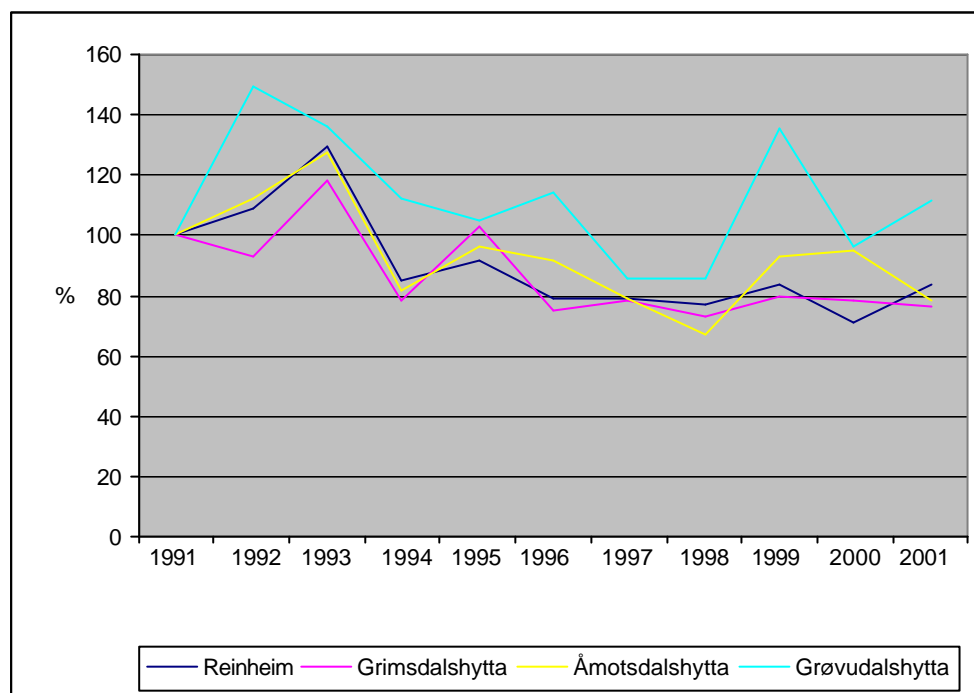
Dette kapittelet - om utviklingstrender i friluftslivet de seinere årene - er basert på intervjuer med et utvalg personer med lokal tilknytning og kjennskap til den aktuelle delen av Dovrefjell, samt tidligere gjennomførte undersøksler. En liste over informantene er vist i vedlegg 1.

Hjerkinn er en viktig hovedinngangsport til Dovrefjell. Dermed er veien fra Hjerkinn og inn mot Snøheim utvilsomt den enkeltfaktor som i størst grad påvirker studieområdets totale *tilgjengelighet* og dermed den totale *bruk* til friluftslivsformål.

En mindre streng restriksjonspraksis fra Forsvaret de seinere årene har vært helt avgjørende for utviklingen og økningen av *totalbruken* av området til friluftslivsformål¹. Informantene er samstemte i at endringene i totalbruken av området til friluftslivsformål primært skyldes økt *dagsturbruk* i området. Statistikk over antall gjestedøgn i de nærliggende DNT-hyttene støtter i stor grad dette synspunktet (figur 1). Med unntak av Grøvdalshytta har antall overnattinger på turisthyttene i nærheten av skytefeltet faktisk gått litt ned fra begynnelsen av 90-tallet til 2000-2001.

¹ Forsvarets restriktivitet mot spesielt utenlandske besøkende har avtatt, og på vinterstid har Forsvaret i de seinere årene brøytet mer enn det som det strengt tatt har vært behov for til egen aktivitet. Dette skyldes at Forsvaret ønsker å imøtekomme de som ønsker å komme inn i området og fordi Forsvaret har et ønske om å kanalisere folk vekk fra viddene i selve skytefeltet.

Figur 1 *Relativ utvikling i antall overnattinger (både sommer og vinter) på turishytter i nærheten av skytefeltet. Antall overnattinger i 1991=100%*
Kilder: Reinheim og Grimsdalshytta: Den Norske Turistforening
Åmotsdalshytta/Grøvudalshytta: Kristiansund og Nordmøre Turistforening

I forbindelse med en flerbruksplan som Forsvaret utarbeidet i og omkring Hjerkinnskytefeltet presenterte Nilsen (1992) et ferdselskart for områdene. Ferdselen den gang var tydelig konsentrert og fire *ferdselskorridorer* ble identifisert. Først og fremst var veien gjennom skytefeltet mellom Hjerkinnskytefeltet og Snøheim (med bil) den dominerende ferdselskorridoren. Tre andre viktige korridorer var traseen fra Snøheim til Stortoppen (fotturer), traseen mellom Grønbakken og Reinheim på DNTs merkede turløype (fotturer) og triangelet Snøheim – Reinheim – Stortoppen.

Ferdselsmønstrene har utvilsomt gyldighet også i dag, men informantene mener bildet bør nyanseres noe;

- Ferdselen fra Kongsvoll tillegges minst like stor vekt som ferdsel fra Grønbakken.
- Den relative betydningen av veien gjennom skytefeltet har med stor sannsynlighet økt.

Selv om ferdselen i området altså konsentrert til noen hovedkorridorer, er det også en ikke helt ubetydelig ferdsel i andre deler av området. Nysetra, sørvest for skytefeltet, er utgangspunkt for ferdsel blant mange innenbygdsboende. Hytteområdet ved Vålåsjøen er utgangspunkt for hytteeierne. Skiturer innover mot Grisungvatnet er vanlig for disse gruppene. De bruker de samme områdene til friluftslivsformål også i barmarksesongen. I reinsjakta kommer det folk inn fra Gardsenden og Nysetra. *Bruksmønsteret beskrevet over har i følge våre informanter eksistert lenge og omfanget av ferdselen har endret seg lite de seinere årene.*

Inne i selve skytefeltet kan man i løpet av et år finne fiskere, jegere og fotografer. Dette er i stor grad nordmenn. *Også dette bruksmønsteret her endret seg lite i løpet av de seinere årene.* Dovre fjellstyre leier ut båt, garn og hytte ved Einøvlingvatnet inne i selve skytefeltet. Tilgjengeligheten til dette vannet har imidlertid avtatt i løpet av de seinere årene fordi veien over Haukberget inne i skytefeltet ble stengt for privat ferdsel for drøyt fem år siden.

Informantene mener at endringer i bruken av området i løpet av siste tiårsperiode hovedsakelig har skjedd i forbindelse med det friluftslivet som har sitt utspring i veien fra Hjerkinns mot Snøheim:

- Økt omfang av Snøhetta-turer – spesielt skiturer.
- Økt omfang av moskussafari – både organisert og uorganisert.
- Økt omfang av organiserte rideturer og teambuildingsopplegg.
- Økt omfang av sykling rundt feltet.

Det finnes ingen statistikk som viser utviklingen av det totale *antall* brukere i området de seinere årene. Nilsen (1992) beregnet at 5000 - 5500 personer besøkte skytefeltet og omkringliggende områder i løpet av 1989 (sommer/høst) og 1990 (vår/sommer).

Dersom antall kjøretøy som er registrert ved bommen ved Hjerkinns i perioden 15. april 2002 til 30. september 2002 (3.341 stk¹) multipliseres med det gjennomsnittlige antall passasjerer på 3 (gjennomsnittlig tre person pr kjøretøy), kommer en opp i ca. 10.000 personturer (personturer er ulikt fra antall brukere, siden antall brukere ikke tar hensyn til at noen har vært i området flere ganger i løpet av sommeren). I tillegg kommer uregistrert bruk av veien, villreinjegere (bommen står som nevnt åpen på visse tidspunkt under villreinjakta), og bruk i vinteresesongen (spesielt påska) når veien ikke var brøytet. Et grovt anslag for de sistnevnte brukerne er 2.000 -3.000 personturer.

¹ Det reelle antall kjøretøy er imidlertid høyere. I perioder av året står bommen åpen av ulike årsaker. I tillegg kan flere biler i praksis passere på samme billett.

Nilsen (1992) registrerte i sin ferdselsundersøkelse en betydelig ferdsel fra andre innfallsporner enn skytefeltvegen. I hans undersøkelse ble 42% av alle brukerne registrert ved Grønbakken, Nysetra eller Vålåsjøen, mens 59% ble registrert ved ringvegen ved Hjerkin, bom ved hovedvegen inn i feltet, ved Snøheim eller i vakta ved administrasjonen. Ferdsel inn fra Kongsvoll ble ikke registrert, men det er neppe å ta for hardt i dersom en antar samme antall brukere fra Kongsvoll som Grønbakken, der 17% av brukerne ble registrert. Inkluderer en Kongsvoll med de forutsetninger som her er nevnt, vil det si at antall brukere ved disse innfallsporene tilsvarer antall brukere av skytefeltveien.

Med de forutsetninger som her er gjort, kommer en da opp i et grovt anslag på 20-25.000 personturer i skytefeltet og Snøhettaområdet pr. år. Altså betydelig høyere enn det Nilsen (1992) beregnet for drøyt ti år siden. En del av forskjellen fra 1989/1990 skyldes høyst sannsynlig metodiske ulikheter ved undersøkelsesoppleggene. Forskjellen tyder imidlertid også på at det har vært en økning i bruken av området, i samsvar med den utvikling våre informanter mener å ha merket. Forsvaret har i løpet av de siste årene solgt et økende antall billetter pr. år på denne strekningen – altså i takt med praktisering av en mindre restriktiv linje. En informant mener at Snøheim-diskusjonen som har funnet sted lokalt de seinere årene i seg selv har trukket folk inn i området, mens en annen informant mener at den generelle interessen for området har økt de siste årene.

En må imidlertid ikke glemme at det kan eksistere betydelige årlige svingninger i antall besøkende som *ikke* kan tilskrives trender i friluftslivet generelt og trender for friluftslivsinteressen for Dovrefjell og Snøhetta-området spesielt. Eksempler på andre uavhengige faktorer er vær-situasjon i løpet av et år, og spesielle begivenheter som markeringen av "Fjellenes år" i 2002.

4 Bilister som bruker veien gjennom skytefeltet

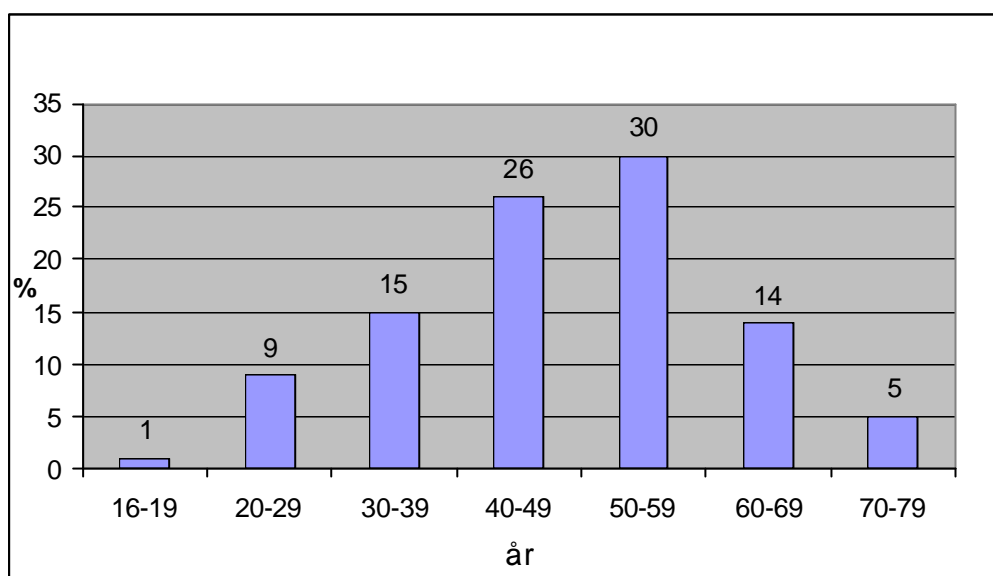
4.1 Hvem er bilistene?

4.1.1 Kjønn, alder, bosted

70% av de som har svart på bilistskjemaet er menn. Dette gjenspeiler neppe sammensetningen av turfølger i bilene, men mer hvem i turfølget som registrerte seg i vakta på Hjerkin. Det var derfor en risiko for skjevhet i materiale, dersom det er store forskjeller i atferd og holdninger mellom kvinner og menn. Når det gjelder atferd på den turen de var på da de ble registrert i vakta, har kjønnsforskjellen neppe særlig betydning, fordi de aller fleste (93%) er i følge med flere, slik at atferden blir et resultat av gruppebeslutninger. I forhold til potensiell atferd i framtida, gitt ulike alternativer for vegen, er imidlertid forskjellen mer kritisk. Før analysene ble gjennomført, ble det derfor sjekket om det var kjønnsforskjeller av en viss betydning for disse spørsmålene, med tanke på å vekte materialet. Det viste seg imidlertid å være små kjønnsforskjeller både mht. framtidig atferd og ønsker om tilrettelegging, samt i forhold til mer generell friluftslivinteresse og erfaring. Vi valgte derfor å kjøre resten av analysene med et uvektet utvalg. Eventuelle forskjeller er imidlertid nevnt under de enkelte tema som analyseres.

Alderen varierer mellom 16 og 78 år, med et gjennomsnitt på 48.5 år. Den største gruppen av besøkende har en alder mellom 40 og 60 år (figur 2). I brukerundersøkelsene i 1989/90 og i 1999/2000 var gjennomsnittsalderen på de registrerte på 38-40 år, dvs. adskillig lavere enn i 2002 (Båtstad 2001, Nilsen 1992). Forskjellen fra 2002 skyldes sannsynligvis ulikheter i utvalgene for undersøkelsene. Blant bilistene i 2002 er en betydelig andel lite aktive, og de fleste er på dagstur. I de to tidligere undersøkelsene er en betydelig andel på flerdagerstur, der gjennomsnittsalderen er lavere enn for dagsturistene (Båtstad 2002).

Figur 2 Alder blant de som besvarte bilistskjemaet (både nordmenn og utlendinger) (N=441). Andel i ulike aldersgrupper.

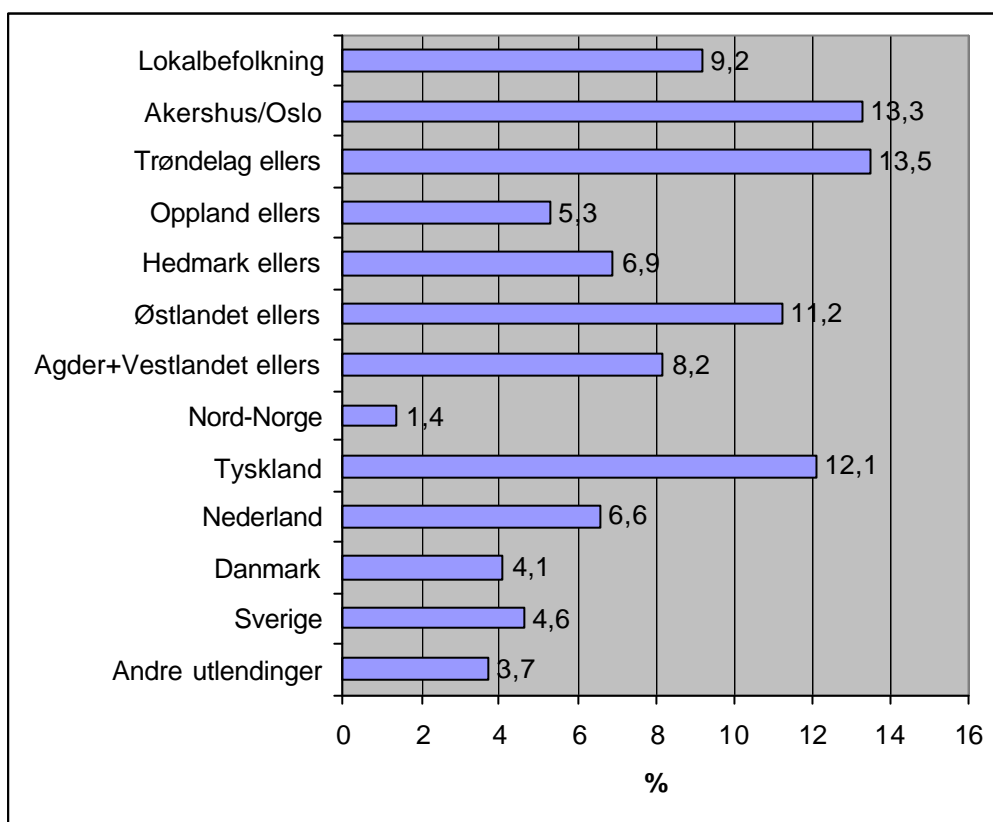
Knappt en tredjedel av de intervjuede er utlendinger (31%). Dette er i samsvar med registreringene som ble gjort i vakta på Hjerkin, der 33% var utlendinger. I vakta ble det registrert i alt 22 nasjonaliteter, utenom nordmenn. Ikke alle disse hadde språkkunnskaper til å fylle ut spørreskjemaene på de språk som skjemaet forelå på (norsk, engelsk, tysk), men også i intervjuundersøkelsen er 17 nasjonaliteter representert i tillegg til nordmenn (figur 3).

Den største gruppen utlendinger blant de intervjuede er tyskere (12%). Deretter følger nederlendere (7%), dansker (4%) og svensker (5%). Andelen er for øvrig identisk med andelen registrerte i vakta på Hjerkin, bortsett fra nederlenderne, som i vakta utgjorde 6%. Dvs. at det ikke er noen spesiell gruppe blant utlendingene som har unnlatt å svare på undersøkelsen.

Til sammenligning var om lag en fjerdedel av de registrerte i brukerundersøkelsen i 1989/1990 utlendinger (Nilsen 1992). Denne undersøkelsen omfattet imidlertid også innfallsporter til området som antakelig i overveiende grad brukes av lokalbefolkning og hytteeiere (Nysætra og Vålåsøyen). Tar en hensyn til dette, samsvarer de to undersøkelsene godt. Også i forhold til en mer detaljert fordeling av bosted/nasjonalitet er det bra samsvar mellom de to undersøkelsene. Den største forskjellen gjelder trøndere, som i 1989/90 utgjorde 20% av de registrerte, mens de i 2002 utgjør 14%. Andelen bosatt på Østlandet utenfor Oslo/Akershus og de lokale kommunene, er tilsvarende større i 2002.

Det ser derfor ikke ut til å ha vært vesentlige endringer i sammensetningen av brukerne i skytefeltet i siste 10-års periode mht. bosted. - I undersøkelsen fra 1999/2000 (Båtstad 2001) er mellom 40 og 50% av de registrerte utlendinger. Denne undersøkelsen dekker imidlertid et langt større område enn skytefeltet, og det er grunn til å tro at det særlig fra Kongsvoll blir registrert mange utlendinger. Resultatene fra denne undersøkelsen er derfor lite sammenlignbare med de to andre undersøkelsene mht. bosted/nasjonalitet.

Figur 3 *Bosted/nasjonalitet blant de som besvarte bilistskjemaet (N=437)*
Lokalbefolkning= Dovre, Lesja, Oppdal, Folldal, Sunndal

4.1.2 Friluftsliverfaring og interesse

Det er stor interesse for friluftsliv blant de som bruker veien gjennom skytefeltet. 58% sier at friluftsliv er den viktigste fritidsaktiviteten de driver med. Til sammenligning var det bare 27% som sa at friluftsliv var den viktigste fritidsaktiviteten de driver med i et generelt befolkningsutvalg i en undersøkelse fra Trøndelagsfylkene i 1999 (Vorkinn et al. 2000).

Blant de øvrige bilistene mener 40% at det å drive med friluftsliv er viktig, selv om det ikke er den viktigste fritidsaktiviteten de driver med, mens bare 2% sier at friluftsliv ikke er spesielt viktig, sammenlignet med andre fritidsaktiviteter de driver med.

Det var ikke signifikante forskjeller mellom nordmenn og utlendinger når det gjaldt friluftslivets betydning som fritidsaktivitet. De var heller ingen signifikante forskjeller mellom menn og kvinner.

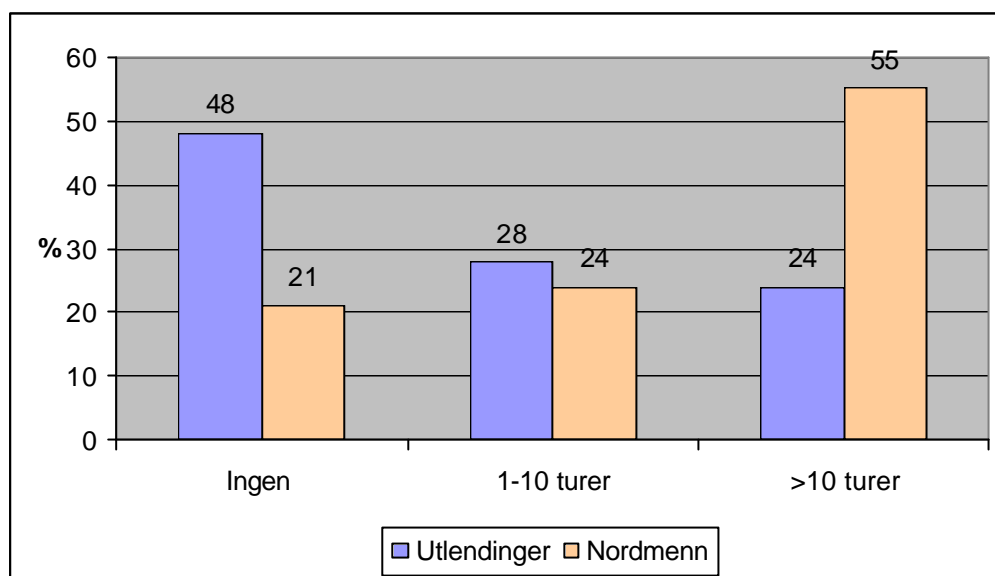
Av ulike typer av friluftslivaktiviteter er interessen klart størst for “turfriluftsliv” (turer til fots og på ski). Hele 92% av de intervjuede sier de er interessert/svært interessert i turfriluftsliv. Halvparten er også interessert/svært interessert i “tradisjonelt høstingsfriluftsliv” (matauk er et viktig motiv, for eksempel jakt, fiske, bær-/sopplukking). Interessen for “spesialisert friluftsliv” (kunnskaper og ferdigheter er viktig, for eksempel fluefiske etter laks, fjellklatring, elvepadling, hanggliding) er derimot mer begrenset (26%).

For de to sistnevnte formene for friluftsliv er det ingen signifikante forskjeller mellom nordmenn og utlendinger. Interessen for tradisjonelt høstingsfriluftsliv er imidlertid størst blant nordmenn. Mens 58% blant de norske bilistene sier de er interessert/svært interessert i denne formen for friluftsliv, er tilsvarende andel blant utlendingene 34%.

For å vurdere friluftsliverfaring og ønsker om tilrettelegging, ble det brukt to mål som er brukt i flere tidligere undersøkelser. Det første er erfaring fra flerdagers fotturer eller skiturer (definert som: “Lengre, sammenhengende turer der en overnatter underveis (i telt, på turisthytter, i buer e.l.). Vel to tredjedeler av de spurte (71%) hadde erfaring fra slike turer. Om lag en fjerdedel (25%) hadde tatt mellom 1 og 10 slike turer, mens de resterende 45% hadde tatt mer enn 10 turer. Dvs. at en stor andel av bilistene er svært erfarne friluftslivutøvere.

Langt flere nordmenn enn utlendinger har vært på en flerdagers fottur/skitur, henholdsvis 79 og 52% (figur 4). Det er også flere menn enn kvinner som har tatt en slik tur (henholdsvis 75 og 60%). Kjønnforskjellen finnes imidlertid kun blant utenlandske bilister (41% av utenlandske kvinner og 61% av utenlandske menn har tatt en slik tur). Blant de norske bilistene er det imidlertid ingen signifikante forskjeller i forhold til kjønn.

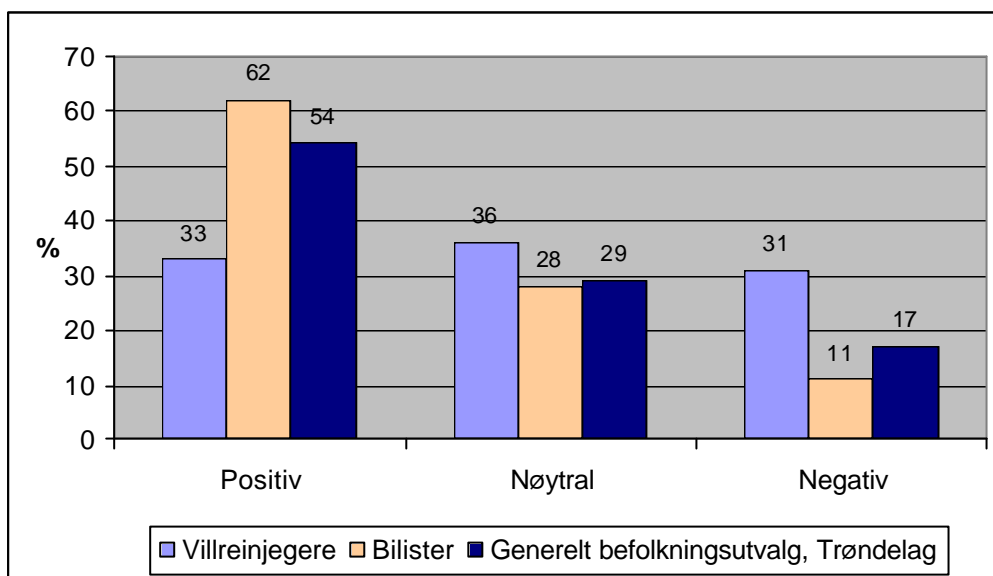
Figur 4 Erfaring fra flerdagers fotturer/skiturer (N=429)

Når det gjaldt ønsker om tilrettelegging ble det brukt en kortversjon av en “purismeskala” (Vistad 1995, Vorkinn et al. 1996, Vorkinn et al. 2000). Denne skalaen består av 7 ulike spørsmål i hovedsak om fysisk tilrettelegging (de 7 første utsagnene i spørsmål 23). I motsetning til i andre undersøkelser, inkludert undersøkelsen blant villreinjegerne (jfr. avsnitt 5.1.2), ga en prinsippal faktoranalyse ikke en én-faktor-løsning, men en tre-faktorløsning som forklarte 77% av variansen. For å kunne sammenligne med andre undersøkelser, ble imidlertid en én-faktor-løsning vurdert. Dette ga en lavere forklart varians (43%). Bortsett fra for utsagnet “Møter mange andre friluftsfolk i løpet av turen” (faktorladning 0.446) hadde alle variabler en faktorladning på over 0.5 på én-faktorløsningen. Én-faktorløsningen hadde også en brukbar reliabilitet ($\alpha=0.77$). For sammenligningens skyld valgte vi derfor å bruke én-faktor-løsningen for videre analyser, siden dette ga muligheter for sammenligning med andre undersøkelser.

Ved å summere svarene for de sju utsagnene og dividere summen på sju, kom vi fram til en “gjennomsnittsholdning” til tilrettelegging, varierende fra 1 (tilrettelegging svært negativt for egen trivsel) til 7 (tilrettelegging svært positivt for egen trivsel). En ser da at de som bruker bilveien inn mot Snøheim er langt mer positive til fysisk tilrettelegging enn villreinjegerne, og også vel så positive som et generelt befolkningsutvalg i Trøndelag (figur 5).

Figur 5 *Holdninger til fysisk tilrettelegging i naturområder blant bilister og villreinjegere i Snøhettaområdet, sammenlignet med et tverrsnitt av befolkningen i Trøndelagsfylkene*

Når det gjaldt holdninger til tilretteleggingstiltak var det ingen forskjell mellom nordmenn og utlendinger på et generelt nivå. Kvinner er signifikant mer positive enn menn til tilrettelegging, men forskjellene er forholdsvis små (henholdsvis 5.1 og 4.8 i gjennomsnitt, One-way ANOVA: $F=9.104$, $p>0.05$, $df=1$, $N=392$).

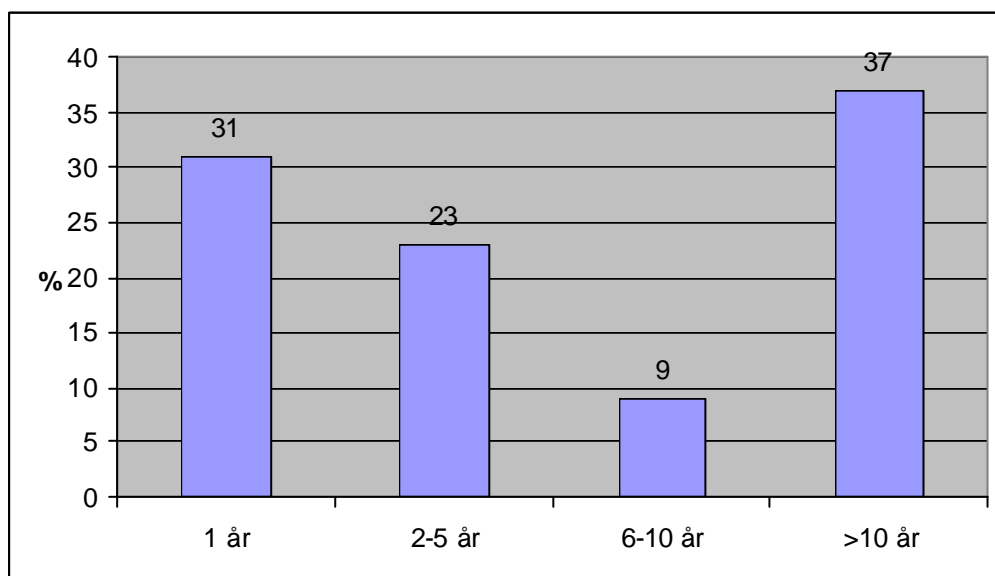
4.2 Nåværende og tidligere bruk av Dovrefjell

Både blant norske og utenlandske bilister skilte vi i undersøkelsen mellom tre ulike områder; Dovrefjellområdet, Hjerkinnskytefeltet og Snøhettaområdet (definert som dagsturavstand fra p-plassen). Dette ble understreket innledningsvis enten i spørreskjemaet (nordmenn) eller på den medsendte instruksjon/introduksjonsbrevet til utlendingene. Det ble også sendt et kart med spørreskjemaet som viste avgrensingen av de tre områdene (se vedlegg).

4.2.1 Tidligere bruk

En stor andel av de norske bilistene (69%) hadde vært på Dovrefjell tidligere (figur 6). De som hadde brukt området før sommeren 2002 hadde vært der i gjennomsnitt 19 år (N=201).

Figur 6 Antall år brukt Dovrefjell, norske bilister (N=291)

En stor andel av de norske bilistene har også vært på Snøhetta tidligere (61%). Vel en tredjedel (34%) hadde vært én gang på Snøhetta, 20% hadde vært 2-5 turer på toppen, mens en liten andel (7%) hadde vært der mer enn 5 ganger.

Også blant de *utenlandske* bilistene er andelen som har vært på Dovrefjell tidligere forholdsvis høy (46%). 19% av de utenlandske bilistene har ikke vært i Norge tidligere overhodet, mens 35% har vært i Norge tidligere, men ikke på Dovrefjell. Av de 46% som har vært på Dovrefjell tidligere har 15% vært på Dovrefjell 1 gang før, 18% har vært der mellom 2-5 ganger tidligere, mens 13% har vært på Dovrefjell mer enn 5 ganger tidligere.

I 1989/1990 hadde nær 70% av de registrerte vært på Dovrefjell tidligere (det er ikke skilt mellom nordmenn og utlendinger). Ser en nordmenn og utlendinger samlet for 2002, blir andelen som har vært på Dovrefjell tidligere noe lavere. Det er imidlertid grunn til å tro at i hvert fall deler av forskjellen mellom 1989/90 og 2002 skyldes forskjeller i undersøkelsesopplegg, ved at undersøkelsen i 1989/2000 som nevnt omfattet innfallsporter til området som antakelig i overveiende grad brukes av lokalbefolkning og hytteiere (Nysætra og Vålåsjøen). I undersøkelsen fra 1999/2000 (Båtstad 2001) hadde 53% av de registrerte vært i området på somemrsted tidligere, mens de samme gjaldt 50% i 2000.

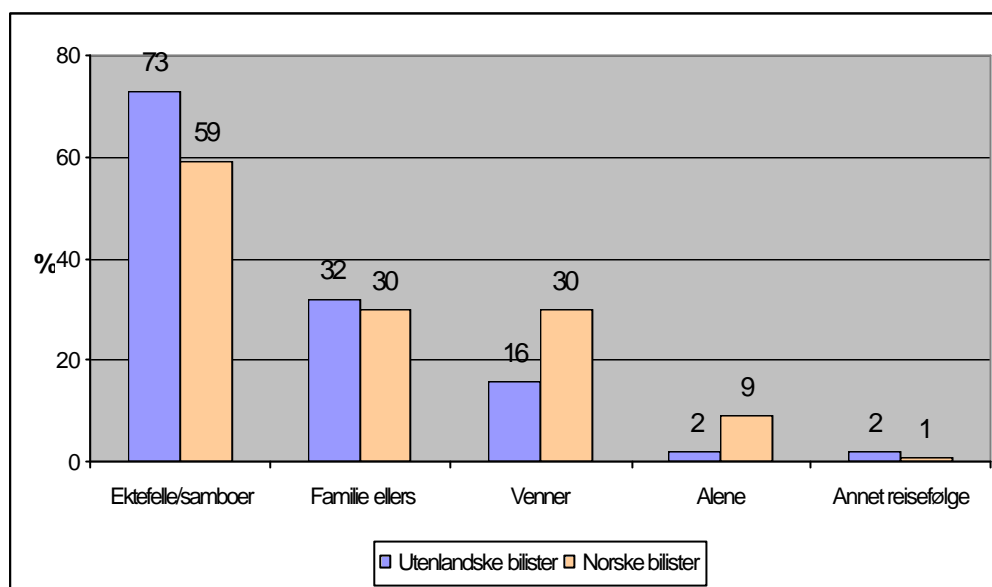
4.3 Bruk av Snøhettaområdet sommeren 2002

4.3.1 Turfølgene

Kun en person pr. reisefølge er intervjuet, og det er derfor av interesse å se på hvordan turfølgene totalt sett er sammensatt. I gjennomsnitt består turfølgene av 3 personer, og det er ingen forskjell mellom norske og utenlandske turfølgere her. Halvparten av turfølgene (51%) består av to personer. 7 prosent er alene, 29 prosent er 3 eller fire i følge, mens 12 prosent av turfølgene består av 5 eller flere personer. Fordelingen er i bra samsvar med undersøkelsen fra 1999/2000 (Båtstad 2001).

Sammensetningen av turfølgene varierer imidlertid noe mellom nordmenn og utlendinger. Blant de utenlandske bilistene er det flere som reiser sammen med ektefelle/samboer, og færre som reiser sammen med venner, sammenlignet med de norske bilistene (figur 7)

Figur 7 *Reisefølge -norske og utenlandske bilister (flere former for reisefølge var mulig) (N=421)*

I en knapp fjerdedel av reisefølgene (24%) er det med barn under 15 år. 9% har med barn som er mellom 1 og 6 år, mens for 15% er alderen på yngste barn mellom 7 og 14 år. Det er ingen signifikante forskjeller mellom norske og utenlandske turfølgere, selv om det er en tendens til at færre utlendinger har med små barn.

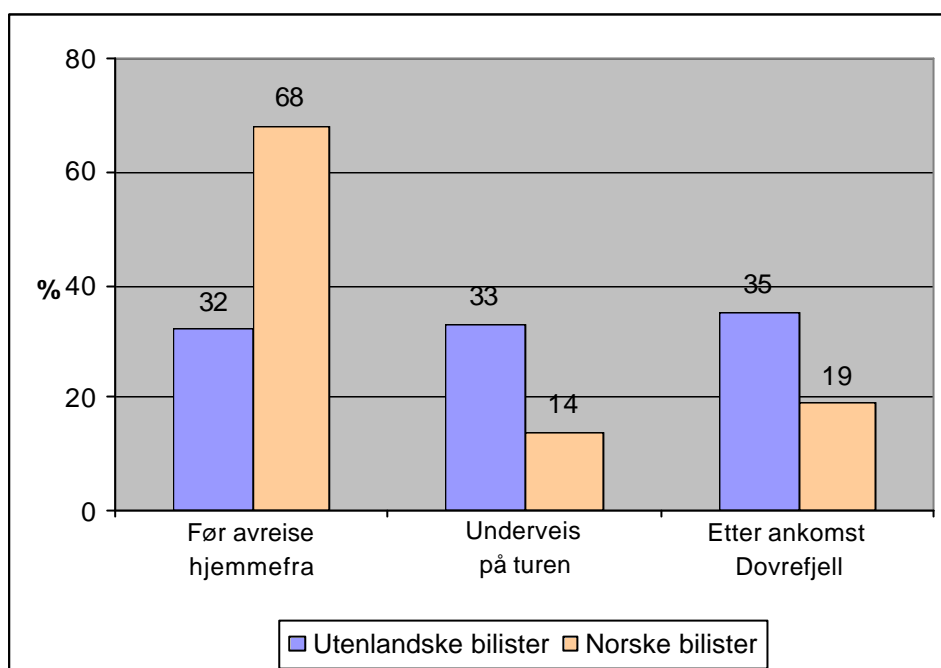
4.3.2 Når bestemmer bilistene seg for å besøke Dovrefjell og bruke veien inn til Snøheim?

De aller fleste hadde bestemt seg for å besøke Dovrefjell før de reiste hjemmefra (77%, N=371)¹. Det er ikke uventet flere norske enn utenlandske bilister som har bestemt seg før de drar hjemmefra (85 vs. 63%), men det er verdt å merke seg at også nesten to tredjedeler av utlendingene hadde bestemt seg for å besøke Dovrefjell før de dro hjemmefra.

57% hadde også bestemt seg for å bruke veien inn til Snøheim før de reiste hjemmefra. 20% bestemte seg underveis på turen, mens en knapp fjerdedel (24%) bestemte seg etter at de kom til Dovrefjell (N=419). Også her har hovedtygden av de norske bilistene (68%) bestemt seg før avreise hjemmefra, mens under halvparten av de utenlandske bilistene (32%) har gjort det samme (figur 8).

¹ En betydelig andel (18%) har ikke besvart spørsmålet.

Figur 8 "Når bestemte dere å bruke veien inn mot Snøheim?" -norske og utenlandske bilister (flere former for reisefølge var mulig) (N=419)

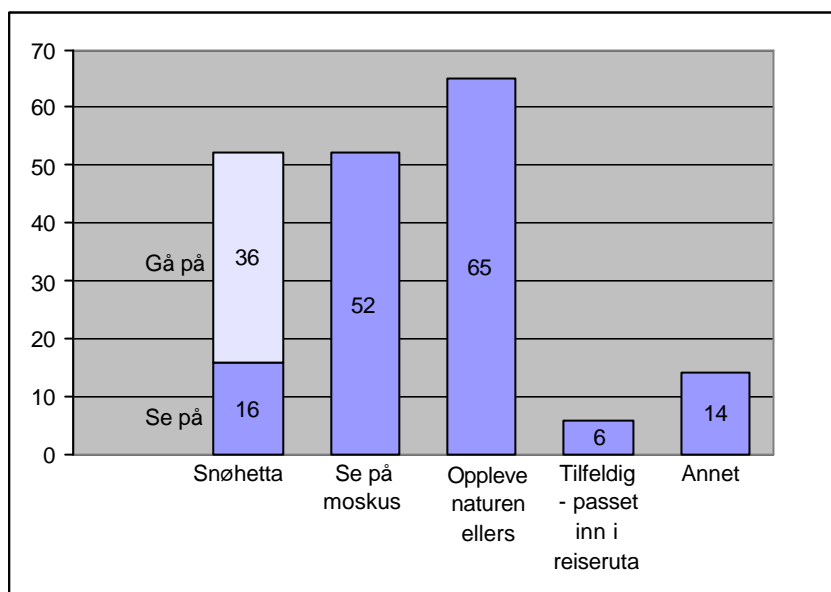

Hvorvidt en har vært på Dovrefjell eller ei tidligere synes også å ha betydning for når bilistene bestemmer seg for både å besøke Dovrefjell og bruke skytefeltveien. Av de som hadde vært på Dovrefjell tidligere bestemte 86% seg for å besøke Dovrefjell og 65% seg for å bruke skytefeltveien før de dro hjemmefra. Blant de som ikke hadde vært på Dovrefjell tidligere, var tilsvarende andeler 64 og 42%.

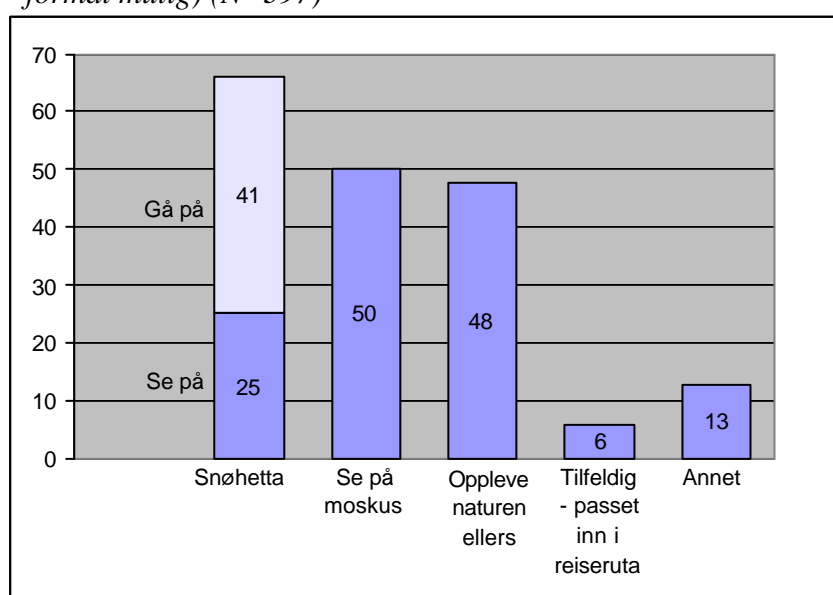
4.3.3 Formål med å besøke Dovrefjell og bruke veien inn mot Snøheim

Å oppleve naturen mer generelt er det formålet flest oppgir for besøket på Dovrefjell, selv om Snøhetta og moskus også er formål for mange. Blant de som bruker veien inn mot Snøheim, er det flest som oppgir Snøhetta som formål med bruken (figur 9A og 9B).

Figur 9A *Andel som oppgir ulike formål med å besøke Dovrefjell (flere formål mulig) (N=383)*

Figur 9B *Andel som oppgir ulike formål med å bruke veien inn mot Snøheim (flere formål mulig) (N=397)*

Det er verdt å merke seg at 50-60% av bilistene oppgir flere formål både for besøket på Dovrefjell og bruken av veien. Formålet med bruken er med andre ord sammensatt.

Langt flere utlendinger oppgir det å se på moskus som et formål med å besøke Dovrefjell enn nordmenn gjør (henholdsvis 76 og 39%). Også for bruken av veien gjennom skytefeltet er moskus et formål mange utlendinger oppgir (59%), mens andelen blant norske bilister er 46%. Å gå på Snøhetta oppgis som et formål av 40-45% av de norske bilistene, både i forhold til å besøke Dovrefjell og bruke skytefeltveien. For utenlandske bilister er denne andelen 30%.

Sammenligner en de som var på Dovrefjell for første gang i 2002 med de som har vært der tidligere, er det ikke uventet flere som besøkte Dovrefjell tilfeldig blant de som ikke hadde vært der tidligere (henholdsvis 11 og 3%). Blant de som hadde vært der tidligere, var det imidlertid flere som oppga det å oppleve naturen ellers (dvs. utenom Snøhetta og moskus) som formål med å besøke Dovrefjell, enn blant de som ikke hadde vært der før i 2002 (henholdsvis 70 og 57%).

Betydningen av Snøhetta for bruken av veien inn til Snøheim ble også kartlagt mer i detalj. En knapp fjerdedel (22%) sier at Snøhetta var den eneste årsaken til at de brukte veien gjennom skytefeltet. 25% sier det var viktigste årsak, 34% sier at det var en av flere årsaker, mens 18% sier at Snøhetta hadde ingen betydning for bruken av veien. Snøhetta er viktigst for norske bilisters veibruk. For 54% av de norske bilistene var Snøhetta viktigste eller eneste årsak til å bruke veien, mens tilsvarende andel for utenlandske bilister var 34%.

4.3.4 Opphold i området innenfor veibommen ved Hjerkin

De aller fleste (90%) er på dagstur i skytefeltet. 5% tilbringer 2 dager i området, mens 5% er 3-5 dager i området. Gjennomsnittsoppholdet blant dagsturistene er 5.5 timer (N=351). 29% har bare et kort opphold innenfor veibommen (1-3 timer). For 60% varer oppholdet mellom 4 og 8 timer, og for 11% varer det mer enn 8 timer.

Andelen på dagstur i skytefeltet avviker fra undersøkelsene i 1989/90 og 1999/2000. I 1989/90 var ca. 3/4 av de besøkende på dagstur. I 1999/2000 er ca. 60% på dagstur. Det er igjen sannsynlig at en stor del av disse forskjellene skyldes ulikheter i registreringsopplegg. Nilsen (1992) nevner at undersøkelsesområdet i stor grad er et gjennomfartsområde for langturgåere, og at turer med varighet over 5 døgn gjerne hadde andre utgangspunkter enn stedene hvor ferdselskassene sto.

Om bilistene hadde vært på Dovrefjell tidligere eller ei, slo ikke ut i forhold til lengden på oppholdet innenfor veibommen. Lengden på oppholdet er også forholdsvis likt for norske og utenlandske besøkende. Blant de dagsbesøkende er det imidlertid en noe større andel blant utlendingene som er på en kortere tur (1-3 timer) enn blant de norske bilistene (henholdsvis 37 mot 26%).

Turer til fots er den klart viktigste aktiviteten folk utøver i området innenfor veibommen. Hele 77% hadde tatt en tur til fots. Sightseeing fra bilen var også viktig, 53% krysset av for denne aktiviteten. Ellers oppgir 8% at de fisket i løpet av turen, 3% var på sykkel og 1% klatret. 13% nevnte i tillegg andre formål, hvorav fotografering (4%) og naturstudier (4%) var mest utbredt. I 1989/90 oppga 73% at de var på fottur/skitur, og 7% at de jaktet/fisket (Nilsen 1992). Dvs. at det ser ut til å være bra samsvar mellom de to undersøkelsene.

Flere av de norske bilistene hadde tatt en tur til fots, sammenlignet med de utenlandske bilistene, henholdsvis 82 og 68%. Det er også flere nordmenn som fisker (henholdsvis 10 og 2%). Derimot er sightseeing fra bilen mer utbredt blant utlendinger enn nordmenn. 73% av de utenlandske bilistene og 44% av de norske bilistene oppga at dette var en aktivitet de hadde utøvd.

Det er liten forskjell i type aktiviteter folk deltar i, sett i forhold til om de har vært på Dovrefjell eller ei tidligere. Den viktigste forskjellen gjelder fiske. Mens 12% av de som hadde vært på Dovrefjell tidligere fisket i området innenfor veibommen, var det bare 1% av de som ikke hadde vært på Dovrefjell tidligere som gjorde det samme.

85% hadde kjørt til enden av veien. Det er mulig at denne andelen reelt sett er litt høyere, for det ser ut fra kommentarer enkelte har gitt, at de mener "enden av veien" er inne ved Snøheim (veien ble stengt ca. 1 km fra Snøheim i 2002). Det er liten forskjell mellom nordmenn og utlendinger og i forhold til om bilistene har vært på Dovrefjell tidligere, i forhold til om de kjører helt inn til enden av veien.

24% av bilistene kjører inn til enden av veien, men går ikke noen tur til fots i området rundt Snøhetta. 61% av bilistene kjører til enden av veien og går tur. 22% går innover mot Snøhetta, men ikke helt til topps. De fleste av disse går forholdsvis kort, bare en fjerdedel går lengre enn 5 km totalt. 29% gikk på toppen av Snøhetta, mens 14% gikk tur i områdene rundt/bak Snøhetta (noen gikk flere steder). Av de som går tur i områdene rundt/bak Snøhetta, går vel halvparten en tur som er lengre enn 5 km.

Bare 15% av de utenlandske bilistene gikk på toppen av Snøhetta, mens over dobbelt så mange (36%) av de norske bilistene gjorde det samme.

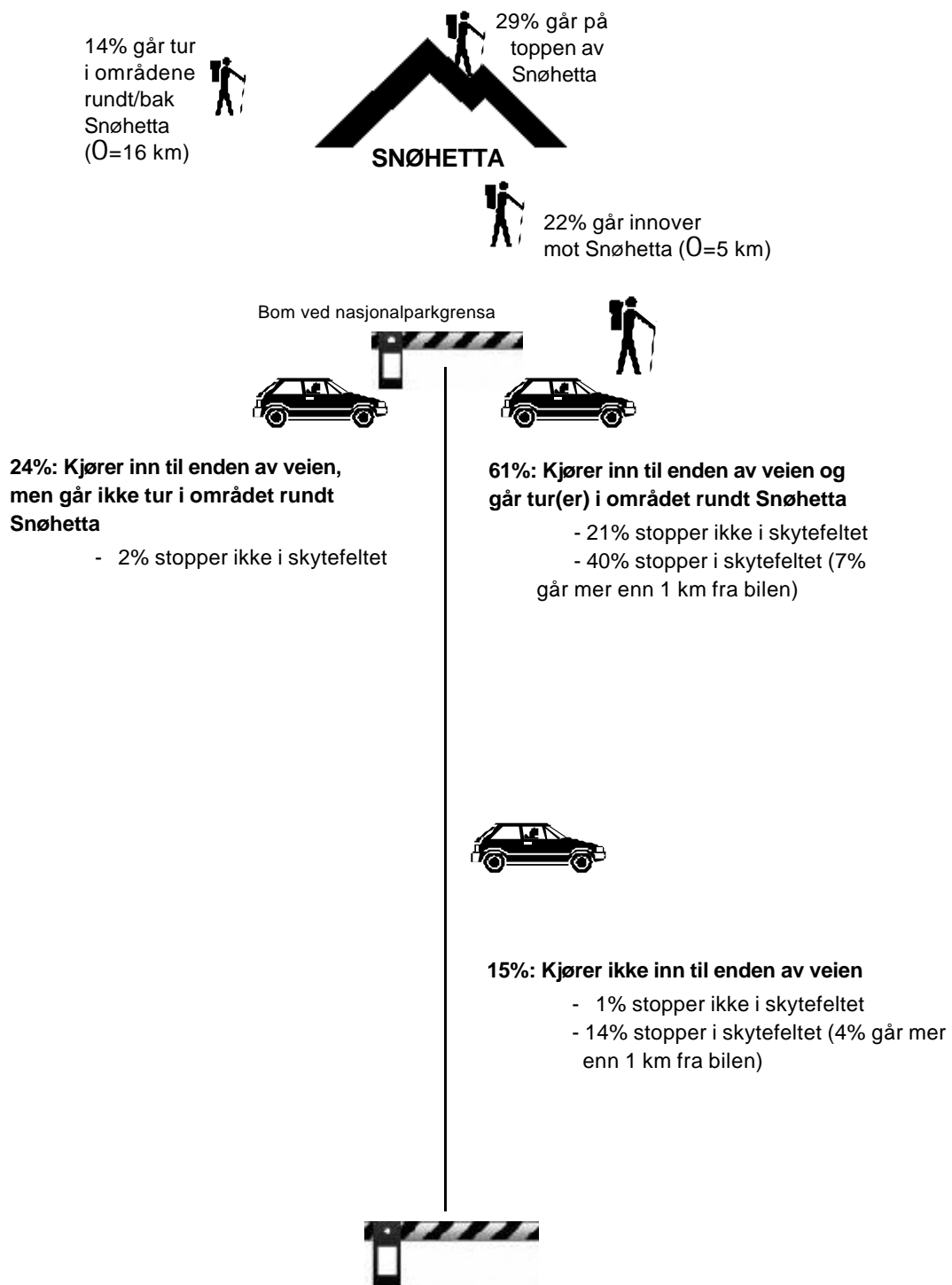
Av de som gikk tur til fots i Snøhettaområdet gikk to tredjedeler (69%) det meste av turen på merka sti/vei. 29% gikk en god del både på og utenfor merka sti, mens bare 3% gikk det meste av turen utenfor merka sti. Dette gjaldt både de norske og utenlandske bilistene som gikk tur i Snøhettaområdet.

Ser en bruken av områdene langs veien og Snøhettaområdet under ett, er det totalt sett over en tredjedel av bilistene som ikke har vært lengre unna bilen enn 1 km.

2002 var første sommersesong hvor veien inn til Snøheim var stengt ved det som da var blitt nasjonalparkgrensa. Det er ikke usannsynlig at mange av de som brukte veien sommeren 2002 ikke var kjent med at veien var stengt ca. 1 km før Snøheim. For å se om dette fikk noen effekt på de turene folk tok, spurte vi om de som kjørte helt til enden av veien hadde gått så langt som de hadde planlagt på forhånd, og i tilfelle nei, hvorfor ikke. Vel en fjerdedel av bilistene av de som kjørte helt inn til enden av veien sa at de *ikke* hadde gått så langt som planlagt på forhånd. Årsaken de fleste oppga var dårlig vær (kaldt, regn, vind). En del nevner også at de ikke hadde lagt bestemte planer. Ingen oppgir stenging av veien som en årsak til at de gikk kortere enn planlagt.

En stor andel av bilistene (76%) stoppet også i området mellom bommen ved Hjerkin og enden av veien, dvs. skytefeltområdet. De fleste holder seg imidlertid i nærheten av bilen. 45% holder seg innen 100 meter fra bilen, 17% går inntil 1 km fra bilen, mens kun 14% av bilistene går mer enn 1 km fra bilen i skytefeltet. Dvs. at den friluftsmessige bruken av skytefeltet er svært begrenset blant bilistene. Dette er i samsvar med brukerundersøkelsen som ble gjennomført i 1989/90. "Med unntak av biltransport gjennom skytefeltet til Snøheim foregår det aller meste av ferdselen utenfor skytefeltets grenser" (Nilsen 1992).

Av de som ikke kjører helt inn til enden av veien (15% av alle bilistene), stoppet over 90% i skytefeltet. Men også to tredjedeler av disse (N=58) holdt seg i en avstand på 1 km fra bilen.

Figur 10 *Bruk av skytefeltet og Snøhettaområdet blant bilistene - den turen bilistene ble registrert i vakta på Hjerkin. Alle prosenttall refererer seg til andelen av bilister totalt.*

4.3.5 Opplevd fare ved å ferdes i skytefeltet

De aller fleste svar var innkommet før oppslaget om bruk av klasebomber i skytefeltet på Hjerkins kom opp som en sak i media. Svargivningen er dermed ikke påvirket av denne hendelsen.

Også de aller fleste utenlandske bilister (94%) er klar over at området mellom bommen og enden av veien er militært skytefelt.

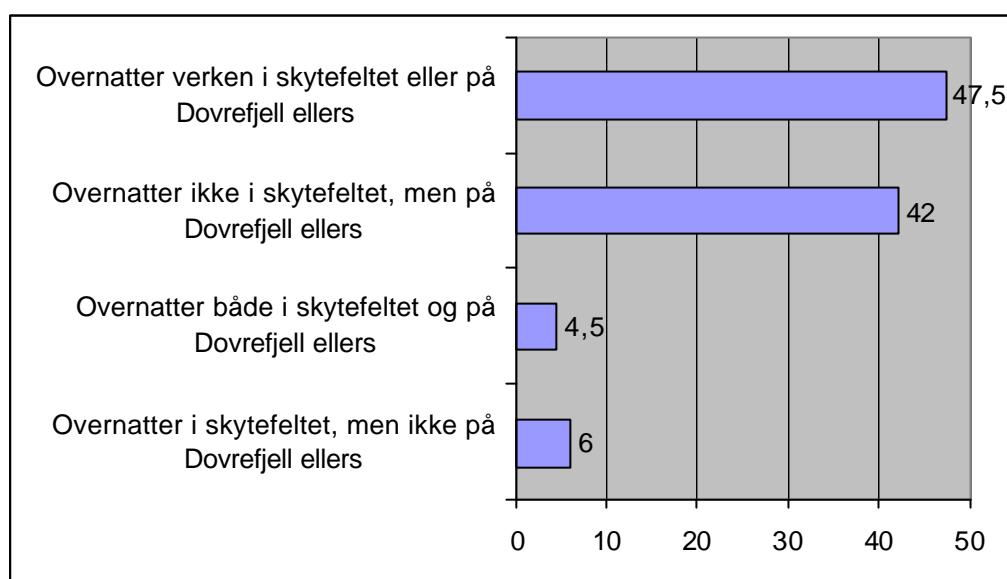
Bare en liten andel av bilistene tror det er svært farlig å ferdes i skytefeltet. På en 6-delt skala fra 1 "ikke farlig i det hele tatt" til 6 "Svært farlig", har 10% krysset av i øverste ende av skalaen (5 eller 6). Mer bemerkelsesverdig er det kanskje at hver 5. bilist ikke vet om det er farlig å ferdes i skytefeltet (N=442). Denne andelen er kanskje noe overraskende like stor blant norske som utenlandske bilister.

For å se hvordan manglende kunnskap/opplevd fare slo ut i forhold til bruken av skytefeltet, delte vi bilistene inn i tre grupper. Den første gruppen besto av de som mente at det å ferdes i skytefeltet var lite farlig (1-3 på den seks-delte skalaen), den andre gruppen av de som mente det var en viss fare (4-6 på den seks-delte skalaen), og den tredje gruppen besto av de som ikke visste om det var farlig å ferdes i skytefeltet. Noe overraskende viste det seg at opplevde fare/mangel på kunnskap om fare ikke ser ut til å påvirke ferdselen i skytefeltet. Det var ingen signifikant forskjell mellom de tre gruppene verken når det gjaldt andelen som stoppet i skytefeltet, eller i forhold til hvor langt de gikk fra bilen, selv om det riktignok er få som går lengre enn 1 km fra bilen. Det er også noen flere blant de som mener det er en viss fare eller er usikre på faren ved å ferdes i skytefeltet som er positive til å opparbeide merkede stier i skytefeltet sammenlignet med dem som ikke tror dette er farlig, men forskjellene er forholdsvis små (henholdvis 78 og 66% positive).

4.4 Opphold på Dovrefjell ellers

Selv om de fleste er på dagstur i skytefeltet/Snøhettaområdet, er det en betydelig andel (47%) som overnatter andre steder på Dovrefjell (figur 11). 24% av disse overnattet i utkanten av Dovrefjell; i Folldal, på Dombås, Oppdal og/eller Lesja.

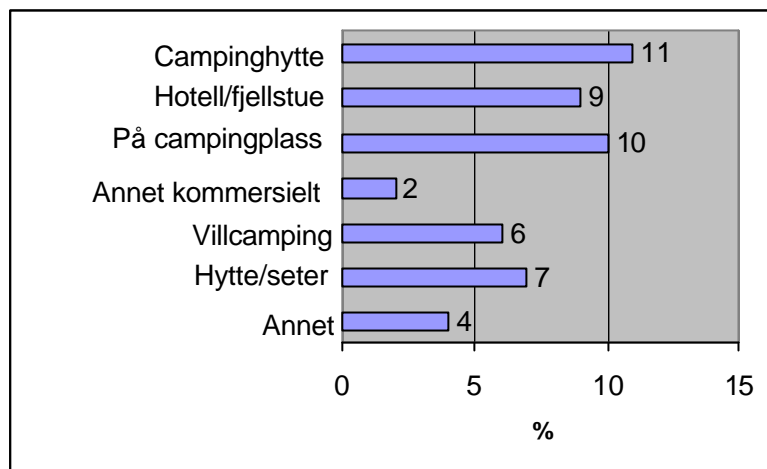
Figur 11 *Andel som overnatter i skytefeltet og/eller på Dovrefjell ellers
(lokalbefolkningens overnattinger på egen hytte er inkludert)*

Det var ingen signifikant forskjell mellom norske og utenlandske bilister i forhold til andelen som ikke overnattet/overnattet i ulike områder.

Om lag to tredjedeler av de som overnattet (tilsvarende 31% av alle bilistene), overnattet på kommersielle reiselivsbedrifter. "Villcamping" praktiseres også av en del, men det er flere som camper på en organisert campingplass enn som villcamper (figur 12). Hytter og setrer er ellers den viktigste overnatningsformen.

Figur 12 *Overnattingsformer, de som overnattet utenom skytefeltet (noen hadde flere overnattingsformer) - andel av alle bilister*

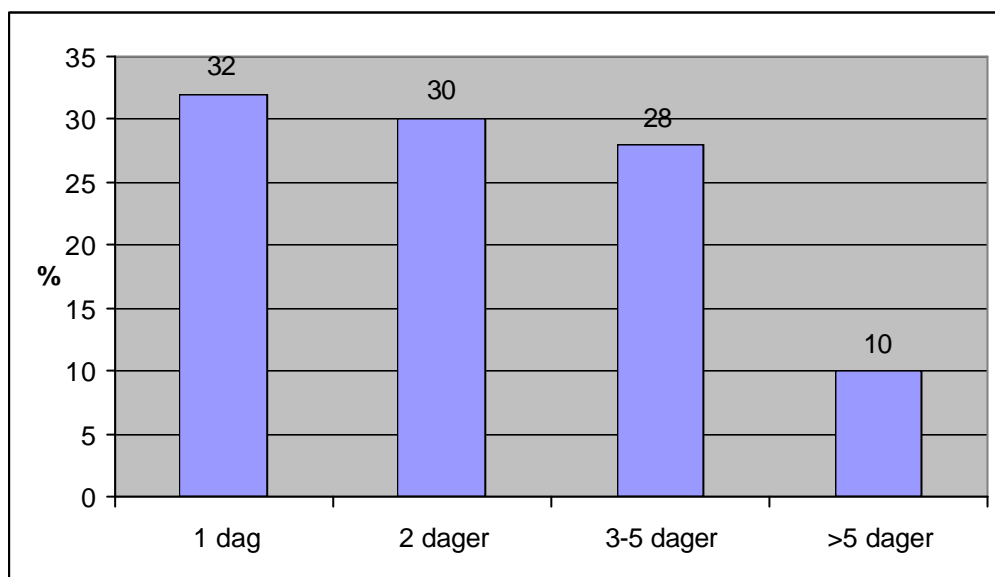

Langt flere utenlandske enn norske bilister benytter de kommersielle reiselivstilbudene. Mens 45% av de utenlandske bilistene hadde overnattet kommersielt utenom skytefeltet, gjaldt dette bare 24% av de norske bilistene. 11% av de norske bilistene hadde overnattet i hytte/seter.

4.4.1 Utenlandske bilisters opphold på Dovrefjell

De fleste utenlandske bilister tilbringer kort tid på Dovrefjell (figur 13). Nesten to tredjedeler er på Dovrefjell 1-2 dager. Bare 10% tilbringer mer enn 5 dager på Dovrefjell.

Figur 13 *Antall dager på Dovrefjell, utenlandske bilister (N=133)*

41% av de utenlandske bilistene utøvde friluftsliv også i andre områder på Dovrefjell. 7 av 37 sier de skal besøke Fokstummyra, og 5 av 37 nevner Kongsvoll. Ellers er ferdselen spredt ut over hele Dovrefjell. 31 av 39 skal/har vært på fottur. Ellers nevnes aktiviteter som ulike former for natur”studier” (moskus, fugler, botanikk, elg), fotografering, fiske og leiting etter mineraler.

Av de som tok en tur til fots i andre områder på Dovrefjell, fulgte ca. 60% merke stier det meste av turen. 39% gikk en god del av turen både på og utenfor merke sti, mens 2% gikk det meste av turen utenfor merke sti. Utvalget er lite (N=41), men resultatene er i bra samsvar med turer som ble tatt til fots i Snøhettaområdet (jfr. avsnitt 4.3.4).

4.4.2 Norske bilisters bruk av Dovrefjell siste år

Norske bilister ble spurt om hvordan de hadde brukt de ulike områdene på Dovrefjell det siste året (“Ett år tilbake fra i dag”).

Tolkingen av svarene er noe usikker. 289 av 306 (94%) har svart på ett eller flere av delspørsmålene i tabell 1. Når det gjelder bruk i barmarksesongen, er det imidlertid bare 53% som sier de har brukt Hjerkinnskytefelt, til tross for at en vet at alle har kjørt gjennom skytefeltet. En tolkingmulighet er at de som kun kjører gjennom området ikke regner dette som bruk av området. Dette støttes av at tre fjerdedeler av de som ikke avmerket at de hadde brukt skytefeltet, men som svarte på andre delspørsmål, kjørte inn til enden av veien og gikk tur i Snøhettaområdet. Tilsvarende er det en tredjedel av de som ikke har avmerket at de har brukt “Resten av Dovrefjell” som overnattet på Dovrefjell i forbindelse med turen på skytefeltet.

Resultatene tyder på at en ikke ubetydelig andel av respondentene har tolket bruk som fysisk aktiv bruk, dvs. friluftsliv. En må derfor være forsiktig med tolkingen og bruken av dataene i dette avsnittet (4.4.2).

Tabell 1 *Andel som har brukt ulike områder på Dovrefjell siste år - andel som har krysset av for å ha brukt de ulike områdene i ulike sesonger (N=289)
Gjennomsnittlig antall dager bruk blant brukerne i parentes.¹*

	Hjerkinnskytefelt	Snøhettaområdet	Resten av Dovrefjell
Fra 1.11.01 t.o.m. påska 2002	16% (3.3 dg, N=43)	14% (4.1 dg, N=39)	24% (8.1 dg, N=68)
Skiturer etter påska	5% (2.8 dg, N=12)	8% (2.4 dg, N=23)	8% (5.1 dg, N=22)
Barmarksesongen	53% (2.9 dg, N=152)	74% (2.3 dg, N=211)	53% (8.8 dg, N=152)

¹ Enkeltobservasjoner på 100 og 200 er kuttet ut fra gjennomsnittsberegningene fordi de drar opp gjennomsnittet på en urimelig måte.

Resultatene tyder imidlertid på at vel en tredjedel (35%) av de norske bilistene har brukt områder på Dovrefjell også på vinterstid/til vårskiløping. 31% har brukt Dovrefjell i perioden 1.11.01 t.o.m. påska 2002, mens 13% har vært på skitur i ett eller flere av de tre områdene på Dovrefjell etter påske.

Turer til fots er den aktiviteten flest av de norske bilistene på skytefeltveien har deltatt i siste år, uansett område på Dovrefjell (tabell 2).

Tabell 2 *Aktiviteter utøvd i ulike områder på Dovrefjell siste år - andel som har krysset av for å ha utøvd de ulike aktivitetene (N=282)*

	Hjerkinnskytefelt	Snøhettaområdet	Resten av Dovrefjell
Turer til fots	38%	71%	50%
Skiturer	11%	12%	20%
Fiske	8%	4%	15%
Storviltjakt	3%	3%	5%
Småviltjakt	%	%	3%
Bærplukking	%	1%	4%
Sykkelturer	6%	2%	6%
Seterdrift	-	-	%
Tilsyn/sanking av bufe	1%	1%	2%
Andre aktiviteter	9%	8%	9%

%: Under 0.5%

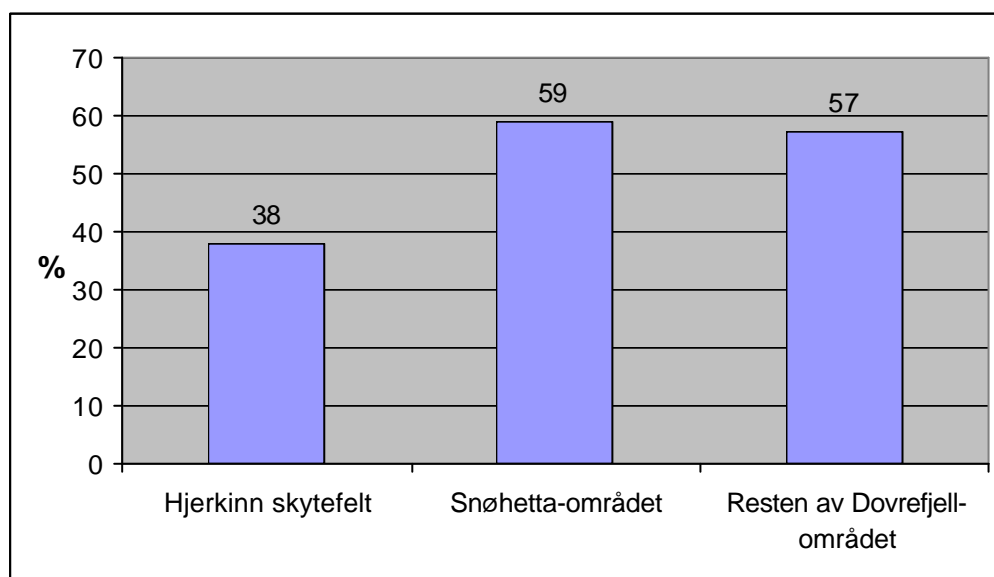
4.6 Kvaliteter ved områdene på Dovrefjell

4.6.1 Spesielle kvaliteter ved de tre områdene - norske bilister

Når det gjelder spørsmål om kvaliteter ved et område, er det erfaringsmessig vanskelig å få gode svar på såkalte “åpne spørsmål”¹ i postale intervjuundersøkelser. Svarene som gis er ofte generelle, av typen “fint område” “vakker natur” o.l., i tillegg til at det er mange som hopper over spørsmålet. For å forsøke å få mer utfyllende svar, ble respondentene bedt om å sammenligne de tre områdene på Dovrefjell med andre naturområder som de bruker.

Mange mente at områdene har kvaliteter som skiller seg fra andre naturområder de bruker (figur 14).

Figur 14 *Andel som mener at de ulike områdene har kvaliteter som skiller seg fra andre naturområder de bruker (N=283-290).*

Andelen som mener at områdene har spesielle kvaliteter, øker ikke uventet med erfaringen fra området. Blant de som har brukt Dovrefjellområdet i mer enn 5 år, er det f.eks. 50% som mener at skytefeltet har spesielle kvaliteter, mens bare 27% av de som bare har vært på

¹ Spørsmål der respondentene selv formulerer svaret, i motsetning til forhåndsdefinerte kategorier.

Dovrefjell ett år, mener det samme. Tilsvarende andel for Snøhettaområdet er 49% (1 års erfaring) og 71% (<5 års erfaring). Andelen som mener at områdene har spesielle kvaliteter er også langt høyere blant de som sier de har tilknytning til et spesielt område på Dovrefjell (tabell 3).

Tabell 3 *Andel av de norske bilistene som mener de ulike områdene på Dovrefjell har kvaliteter som skiller seg fra andre naturområder de bruker - sett i forhold til tilknytning til et spesielt område på Dovrefjell*

	Har ikke tilknytning til et spesielt område på Dovrefjell	Har tilknytning til et spesielt område på Dovrefjell	N
Hjerkinn skytefelt	28%	52%	275
Snøhetta-området	48%	72%	275
Resten av Dovrefjell	44%	71%	269

Tidligere erfaring og tilknytning til områder samvarierer vanligvis, så også her. Holdes tilknytningen konstant, gir erfaringen ingen signifikante utslag. Holder en erfaringen konstant, er det først og fremst blant de med en viss erfaring (<5 år) at tilknytningen har betydning. Én tolkingsmulighet er at det tar en viss tid å bygge opp en tilknytning til bestemte områder, men at når denne først er bygd opp, så gir den markante utslag i synet på kvalitetene i naturområder.

Når det gjelder hvilke kvaliteter som skiller områdene fra andre naturområder, ble dette spørsmålet stilt som et åpent spørsmål, dvs. at respondentene selv ble bedt om å formulere svarene. Det ble oppgitt en rekke ulike kvaliteter. Disse er kategorisert i etterkant, til kategoriene vist i tabell 4.

For alle tre områdetyper er det mange som nevner ulike sider ved flora og fauna. Ikke uventet er det moskusen flest framhever som en spesiell kvalitet ved alle de tre områdene. Ellers er det ulike sider ved naturopplevelsen som nevnes av mange, spesielt for Snøhettaområdet.

Tabell 4 *Kvaliteter ved områdene - svar på åpnet spørsmål blant de som mente at området hadde kvaliteter som skilte seg fra andre naturområder de bruker (det var anledning til å oppgi flere svar)*

	Hjerkinsk skytefelt (38% av norske bilister)	Snøhettaområdet (59% av norske bilister)	Dovrefjell ellers (57% av norske bilister)
Moskus	38%	17%	20%
Rein	4%	3%	1%
Fugleliv	1%	1%	3%
Dyreliv/fauna	7% < 57%	6% < 32%	5% < 49%
Vegetasjon/flora	3%	2%	8%
Økosystemet/flora og fauna	4%	4%	11%
Geologi	1%	1%	1%
Spesiell/vakker/varierte natur	29%	23%	26%
Uberørt, få hytter, lite folk, ro, fred, stort	7%	6%	11%
Storslått/mektig	3%	13%	8%
Høyfjell, alpint, goldt	7% < 53%	10% < 86%	7% < 54%
Høye fjelltopper		8%	2%
Snøhetta i seg selv	4%	19%	
Utsikt	4%	8%	1%
Aktivitetmuligheter (jakt, fiske, turer bl.a.)	15%	5%	18%
Veien gj. skytefeltet gjør at en kommer seg raskt opp i høyden/inn i området	8%	12%	
Lett tilgjengelig	6%	3%	9%
Lett terreng å gå i	10%	4%	9%
Kultur, historie, tradisjoner	2%	1%	7%
Norges tak/nasjonalfjell	1%	3%	3%
“Røtter“	4%	3%	4%
Negative forhold (stein, dårlig vær, utrygt)	1%	1%	1%
Andre kvaliteter	5%	6%	11%
N=	104	161	149

4.6.2 Områdenes betydning som friluftsområde - norske brukere av veien

De norske bilistene ble bedt om å vurdere hvor viktig de ulike områdene på Dovrefjell er som friluftsområde for dem i dag, på en fem-delt skala fra 1 "Ingen betydning" til 5 "Svært stor betydning". Spørsmålet er enkelt, og det er begrenset hvor mye en kan tolke ut av resultatene, når en ikke kjenner betydningen av andre områder respondentene bruker. Spørsmålet var imidlertid tenkt først og fremst for å kartlegge betydningen av Hjerkins skytefelt, Snøhettaområdet og "Resten av Dovrefjell" opp mot hverandre, dvs. få en innbyrdes prioritering av de tre områdene.

Det området som scorer høyest er "Resten av Dovrefjell" med en gjennomsnittsscore på 3.6, dvs. mellom 3 "Ganske stor" og 4 "stor". Snøhettaområdet følger hakk i hel med en gjennomsnittsscore på 3.4, mens skytefeltet plasserer seg på 2.7, dvs. mellom 2 "Liten" og 3 "Ganske stor betydning". Dvs. at skytefeltets betydning som friluftsområde er klart lavere enn de to andre områdene. Denne rangeringen gjelder uansett hvor bilistene er bosatt i landet, men det er i tillegg en tendens til at bosatte nær områdene tillegger områdene større betydning som friluftsområde enn de som bor lengre unna. Resultatene er også i samsvar med spørsmålet om kvaliteter i de tre områdene (foregående avsnitt), der andelen som mener at Snøhettaområdet og "Resten av Dovrefjellområdet" har kvaliteter som skiller seg fra andre områder de bruker er omtrent lik (henholdsvis 59 og 57%), mens andelen som mener det samme om skytefeltet er betydelig lavere (38%).

4.6.3 Materiell tilknytning til området - norske bilister

En liten andel av de norske bilistene har materiell tilknytning til Dovrefjellområdet. 16% svarte at de selv eller andre i husstanden hadde bruks- eller eiendomsrett til området, i form av hytter/buer/naust (14%), setrer (3%), allemenningsrett (2%), beiterett (3%) eller andre retter (2%).

4.6.4 Følelsesmessig tilknytning til området

39% av bilistene sier at det finnes et spesielt område på Dovrefjell de kjenner seg ekstra knyttet til. Blant de norske bilistene er andelen på 41%, mens den er på 31% blant utlendingene. Tilknytningen til dette spesielle området er forholdsvis sterk; på en sju-delt skala fra 0="Ingen tilknytning i det hele tatt" til 6="Svært sterk tilknytning", er den gjennomsnittlige tilknytningen på 4.5.

Tilknytningen synes å henge sterkt sammen med erfaringen fra området. Andelen som er knyttet til et speiselt område på Dovrefjell var hele 68% blant de som hadde brukt området mer enn 5 år, sammenlignet med under halvparten (31%) blant de som hadde brukt Dovrefjell mellom 2 og 5 år.

Som i andre undersøkelser blir det oppgitt svært mange ulike stedsbetegnelser når det gjelder hvilket område folk kjenner seg knyttet til. I en undersøkelse blant lokalbefolkningen i tilknytning til opprettelsen av Reinheimen verneområde, ble det oppgitt om lag 100 ulike stedsbetegnelser blant de 240 som oppga at de var knyttet til et bestemt sted (Vorkinn 2002). Blant de 154 bilistene som oppga et område de hadde tilknytning til på Dovrefjell, var det om lag 90 ulike områdebetegnelser. Mange av områdebetegnelsene overlapper ved at de har med ett felles område, men samlet sett er de likevel ulike. Dette tyder på at en her har en form for tilknytning som i stor grad er individuell og erfaringsbaert.

4.6.5 Reaksjoner på inngrep i skytefeltet

I forbindelse med den militære aktiviteten i skytefeltet, er det foretatt en rekke fysiske inngrep. Bilistene ble spurt om de la merke til og eventuelt hvordan de reagerte på disse inngrepene. Resultatene fra denne typen spørsmål er vanskelig å tolke, fordi reaksjonene på slike inngrep bl.a. vil avhenge av *hvem* folk antar står bak inngrepene, og hva *formålet* med inngrepene er. Er folk svært positive/negative til forsvaret, er det stor sannsynlighet for at svarene vil preges av dette. I en undersøkelse blant bilister i Aurlandsdalen rett etter Tsjernobylyulykken (Teigland et al. 1987), var det f.eks. flere som var svært positive til de store høyspentmastene gjennom dette naturområdet. Spørsmålet om inngrep i skytefeltet ble derfor forsøkt "nøytralisert" mest mulig både gjennom plasseringen i skjemaet og ved å beskrive inngrepene uten bruk av uttrykk som "inngrep".

En annen faktor som påvirker folks opplevelser, er deres forventninger (se f.eks. Williams 1989). Det kom da også kommentarer som "Visste at dette var skytefelt, så forventningene var deretter" og "Du reagerer ikke lenger når du har sett det i mange år".

Bilistene har i ulik grad lagt merke til de ulike inngrepene. Mens de aller fleste (95%) har lagt merke til veiene i området (veier utenom "hovedveien"), var det 86% som la merke til skur, 83% la merke til grustak, 72% la merke til gruset/inngjerdet areal (dvs. HFK-sletta) og om lag 15% nevnte andre forhold de hadde lagt merke til (hjulspor, betong-konstruksjoner, jagerfly, blindgjengere, ammunisjonsrester, søppel, håndgranatplass og jordvoll).

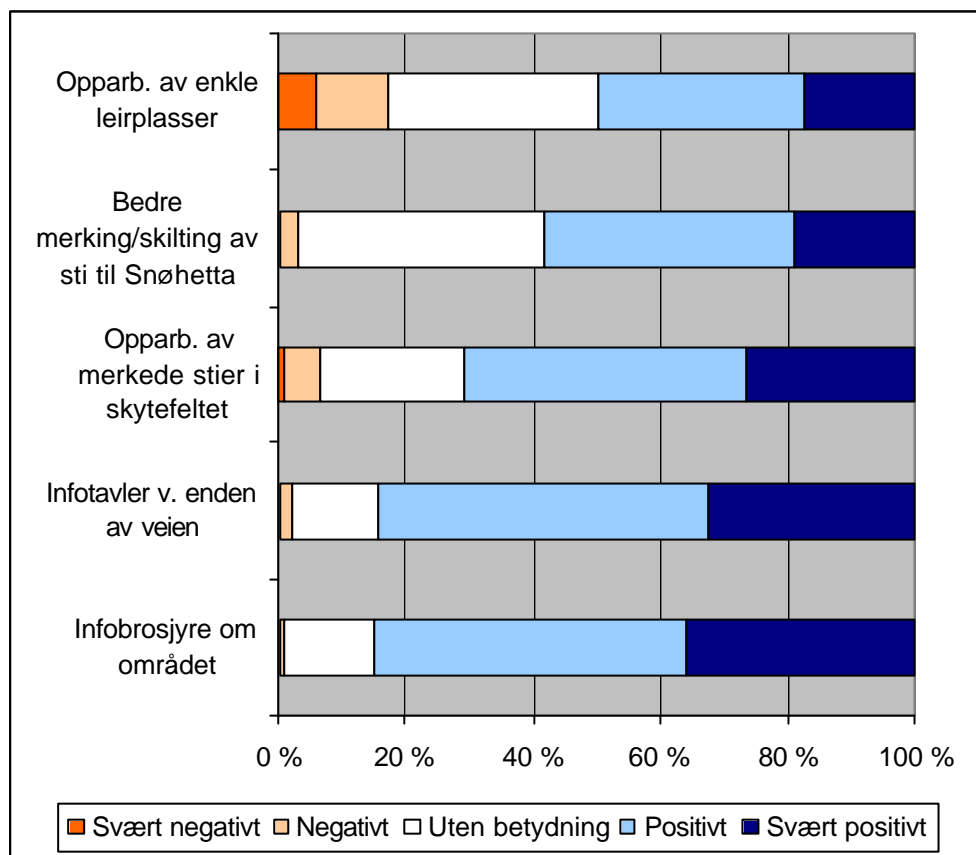
En stor andel sier at de verken reagerte positivt eller negativt på de ulike inngrepene. Veiene skiller seg imidlertid ut fra de andre inngrepene, ved at vel en femtedel reagerte positivt (andelen som var positivt til de andre inngrepene var 4-5%). Årsaken til den positive responsen på veiene er antakelig at bilistene opplever at de kan ha en egen nytte av veiene, ved at de kan komme lenger ut i terrenget. Bare 13% sa at de opplevde sideveiene som negative, mens andelen negative for de andre inngrepene var 30-32%. Ser en på gjennomsnittsverdien for de som la merke til de ulike inngrepene, ligger denne forholdsvis nær det nøytrale midtpunktet, men på den negative sida for alle inngrepene. Unntaket er sideveiene som er såvidt over på den positive sida. Det er for øvrig små forskjeller mellom norske og utenlandske bilister når det gjelder reaksjoner på inngrepene i skytefeltet.

4.6.6 Ønsker om tilrettelegging

I forhold til framtidig forvaltning ble respondentene bedt om synspunkter på fem ulike tilretteleggingstiltak i skytefeltområdet. De tiltak det er størst oppslutning om er informasjonstiltak. Om lag 85% mente at både informasjonsbrosjyrer om området og informasjonstavler ved enden av veien ville være positivt for deres bruk av området (figur 15).

Det er små forskjeller mellom utenlandske og norske bilister i synet på tilretteleggingstiltak. Utlendingene er litt mer interesserte i en informasjonsbrosjyre (91% vs. 82%), og litt mer negative til opparbeiding av enkle leirplasser (26% vs. 14%), sammenlignet med norske bilister.

Figur 15 *Holdninger til ulike tilretteleggingstiltak i skytefeltet*

5 Villreinjegere

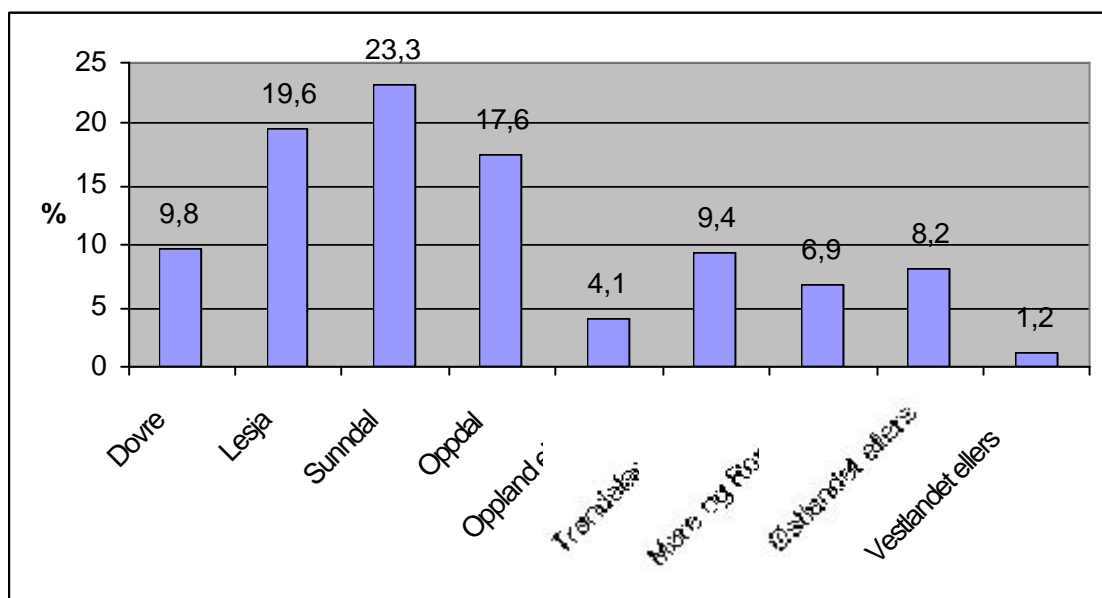
5.1 Hvem er jegerne?

5.1.1 Kjønn, alder, bosted

Ikke uventet er 93% av de intervjuede menn. Alderen varierer mellom 17 og 73 år, med et gjennomsnitt på 45 år. 10% har en utdanning tilsvarende grunnskolenivå (9 år eller mindre med utdanning), 34% har et utdanningsnivå tilsvarende videregående skole, mens de resterende 56% har utdanning på høgskole-/universitetsnivå (13 år eller mer med utdanning).

70% av jegerne er innenbygdsboende, dvs. fra Dovre, Lesja, Sunndal eller Oppdal (figur 16). 20% er fra Oppland, Trøndelag eller Møre og Romsdal for øvrig. Bare om lag 10% av jegerne er bosatt utenfor disse fylkene.

Figur 16 Bosted - jegerne

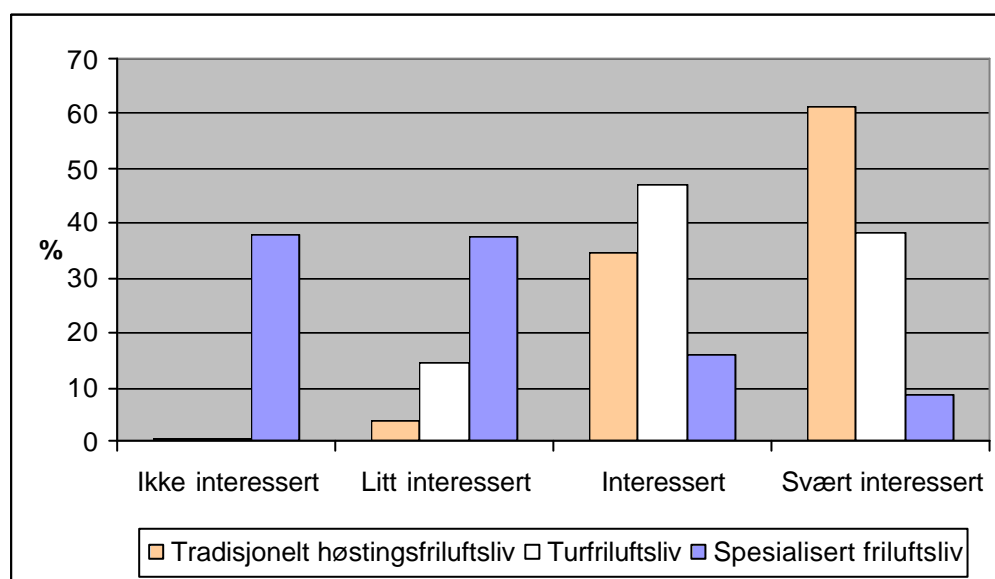

5.1.2 Jakterfaring og friluftslivinteresse

Det er mange erfarne jegere blant villreinjegerne. I gjennomsnitt har de vært på storviltjakt i 19 år. Hele 72% har jaktet på storvilt i 10 år eller mer. 83% av villreinjegerne har også vært på småviltjakt. Også når det gjelder småviltjakt har over 70% mer enn 10 års erfaring. 64% sier da også at jakt er den viktigste friluftslivaktiviteten de driver med.

Dette gjenspeiles også i interessen for ulike typer av friluftslivaktiviteter. Interessen er klart størst for “tradisjonelt høstingsfriluftsliv” (matauk er et viktig motiv, for eksempel jakt, fiske, bær-/sopplukking), jfr. figur 17. Mange er også interessert i “turfriluftsliv” (turer til fots og på ski), mens interessen for “spesialisert friluftsliv” (kunnskaper og ferdigheter er viktig, for eksempel fluefiske etter laks, fjellklatring, elvepadling, hanggliding) er begrenset.

Figur 17 Interesse for ulike friluftslivaktiviteter (N=227-246)

For å vurdere friluftsliverfaring og ønsker om tilrettelegging, ble det brukt de samme målene som i bilistundersøkelsen. Det første var erfaring fra flerdagers fotturer eller skiturer (definert som: “Lengre, sammenhengende turer der en overnatter underveis (i telt, på turisthytter, i buer el.l’). En svært stor andel hadde erfaring fra slike turer, kun 12% sa at de ikke hadde slik erfaring. Om lag en fjerdedel (27%) hadde tatt mellom 1 og 10 slike turer, mens de resterende 61% hadde tatt mer enn 10 turer. Dvs. at en stor andel av jegerne er svært erfarne friluftslivutøvere.

Når det gjaldt “purismeskalaen” ga en prinsippal faktoranalyse en én-faktorløsning som forklarte 55% av variansen, og som hadde høy reliabilitet ($r=0.8599$). Sammenlignet med et generelt befolkningsutvalg i en undersøkelse fra Trøndelagsfylkene i 1999 (Vorkinn et al. 2000) og bilistene i Snøhettaområdet, ser en at en stor andel av villreinjegerne er negative til tilrettelegging i friluftsområder (jfr. figur 5).

5.2 Nåværende og tidligere bruk av Snøhettaområdet

5.2.1 Tidligere erfaring fra Snøhettaområdet

De fleste (83%) har jaktet i Snøhettaområdet tidligere, i gjennomsnitt 14 år. Halvparten av villreinjegerne har også jaktet villrein i andre områder. Forutsatt at de har jaktet i bare ett område pr. år, har disse jaktet i gjennomsnitt 6 år i andre områder. De fleste har jaktet i nærliggende områder, i Rondane (18%), Ottadalen/Lordalen (23%) eller Knutshø (18%). Bare rundt 10% av jegerne har jaktet i områder lengre unna, som Hardangervidda, Nordfjella eller Forelhogna. Blant de lokale jegerne (bosatte i Lesja, Dovre, Oppdal eller Sunndal) var tilsvarende andel bare 5%.

Mange jegere bruker/har brukt Dovrefjell også til andre formål enn jakt. Nesten tre fjerdedeler har brukt Dovrefjellområdet i 10 år eller mer, i gjennomsnitt 21.5 år for hele utvalget.

5.2.2 Bruk av Snøhettaområdet det siste året

Villreinjakt

I gjennomsnitt jaktet hver jeger 6.8 dager høsten 2002. Om lag en tredjedel jaktet mellom 1-4 dager, vel en tredjedel jaktet 5-8 dager, mens de resterende 30% jaktet mer enn 8 dager. Det varierer noe mellom jaktområdene hvor lenge jegerne har jaktet (tabell 5). Derimot var det ingen signifikante forskjeller mellom innenbygds og utenbygds jegere mht. hvor mange dager de hadde jaktet.

Tabell 5 Gjennomsnittlig antall dager jaktet, sett i forhold til hvilken rettighetshaver som har utstedt jaktkortet

Rettighetshaver	Antall dager jaktet
Dovre fjellstyre/ Statens utmålinger	7.4 (N=36)
Lesja: Dalsida øst	6.4 (N=90)
Oppdal bygdeallmenning	7.9 (N=55)
Sunndal fjellstyre	5.7 (N=50)

One-way-Anova: $F=3.018$, $p<0.05$, $df=3$, $N=231$

Halvparten (49%) av de spurte har felt *alle* de dyrene de hadde tillatelse til å felle (i tillegg kommer de som har felt deler av kvota). Antall dager på jakt varierer naturlig nok ut fra om jegerne har felt alle de dyrene de har tillatelse til å felle. De som hadde “fylt kvota” hadde jaktet i gjennomsnitt 5.4 dager, mens de som ikke hadde gjort det hadde jaktet i gjennomsnitt 8.3 dager (One-way-Anova: $F=28.932$, $p<0.05$, $df=1$, $N=233$). Det var ikke forskjeller mellom innenbygdsboende og utenbygdsboende i forhold til om jegerne hadde skutt alle dyrene de hadde tillatelse til å felle.

Når det gjaldt hvor langt jegerne hadde gått fra bilvei under jakta i høst, er det en fare for at en del her regner hele turen de har gått, i stedet for avstand fra bilveg til ytterpunkt. 7 personer har svart at de har gått mer enn 40 km fra bilveg. Disse er kuttet ut fra analysene, både pga. risiko for misforståelser og fordi svært høye verdier hos et lite antall, vil kunne påvirke gjennomsnittsberegninger i urimelig grad. Av de resterende 218 jegerne som svarte på spørsmålet, hadde over en tredjedel (35%) ikke gått lengre enn 10 km fra bilvei. Knapt halvparten (47%) har vært mellom 11 og 20 km fra bilvei, mens 18% har gått lengre vekk fra bilveien enn 20 km. Det er ikke signifikante forskjeller mellom innenbygdsboende og utenbygdsboende i forhold til hvor langt de har gått fra bilvei under jakta, og heller ikke mellom de som hadde brukt veien gjennom skytefeltet i forhold til de som ikke hadde brukt veien. Det var heller ikke noen sammenheng mellom hvor langt folk hadde gått fra bilvei og om de hadde felt *alle* dyrene de hadde tillatelse til å felle.

Derimot var det, ikke uventet, en viss sammenheng mellom alder og hvor langt jegerne hadde gått fra bilvei ($r=-0.255$, $p<0.05$, $N=217$). Mens 29% av de under 45 år hadde gått mer enn 20 km fra bilvei, var dette tilfelle for bare 7% av de som var 45 år eller eldre. Hvor langt jegerne går varierer også noe med jaktområde (tabell 6). En ser at rangeringen mellom områdene her er den samme som for antall dager jaktet (jfr. tabell 5).

Tabell 6 *Lengst gått fra bilvei, sett i forhold til hvilken rettighetshaver som har utstedt jaktkortet*

Rettighetshaver	Antall km fra bilvei
Dovre fjellstyre/ Statens utmålinger	17.1 (N=34)
Lesja: Dalsida øst	14.2 (N=83)
Oppdal bygde-allmenning	19.4 (N=50)
Sundal fjellstyre	13.5 (N=47)

One-way-Anova: $F=6.292$, $p<0.05$, $df=3$, $N=214$

Hele 80% av jegerne overnattet utenom det faste bostedet sitt i forbindelse med jakta. Det var en noe større andel utenbygdsboende som overnattet utenom det faste bostedet (88%), men også blant innenbygdsboende var andelen såpass høy som 76%. De mest brukte overnattingsformene er privat hytte eller overnatting ute i terrenget, enten i fjelltelt, under åpen himmel, i bilen el.l (tabell 7). Kun en liten andel av jegerne (13%) benyttet seg av kommersielle overnattingstilbud.

Tabell 7 *Andel som benyttet ulike overnattingsmåter utenom det faste bostedet under jakta - alle jegere (flere svaralternativer var mulig)*

Overnattingsmåte	Andel
Egen hytte/seter eller i hytte/seter hos familie/venner el.l.	35%
I fjelltelt inne i eller like utenfor jaktområdet	26%
I telt/campingvogn på en organisert campingplass	7%
I campinghytte	5% ^A 13%
På hotell/motell/fjellstue	2%
I jaktbu/steinbu/"leger"	2%
I bilen	6%
På DNT-hytter	3%
Under åpen himmel	9%
Oppsynsbu/fjellstyrebu	4%
På forsvarrets hytter	3%
"Villcamping", campingvogn	1%
Privat bolig	1%
I alt	80%

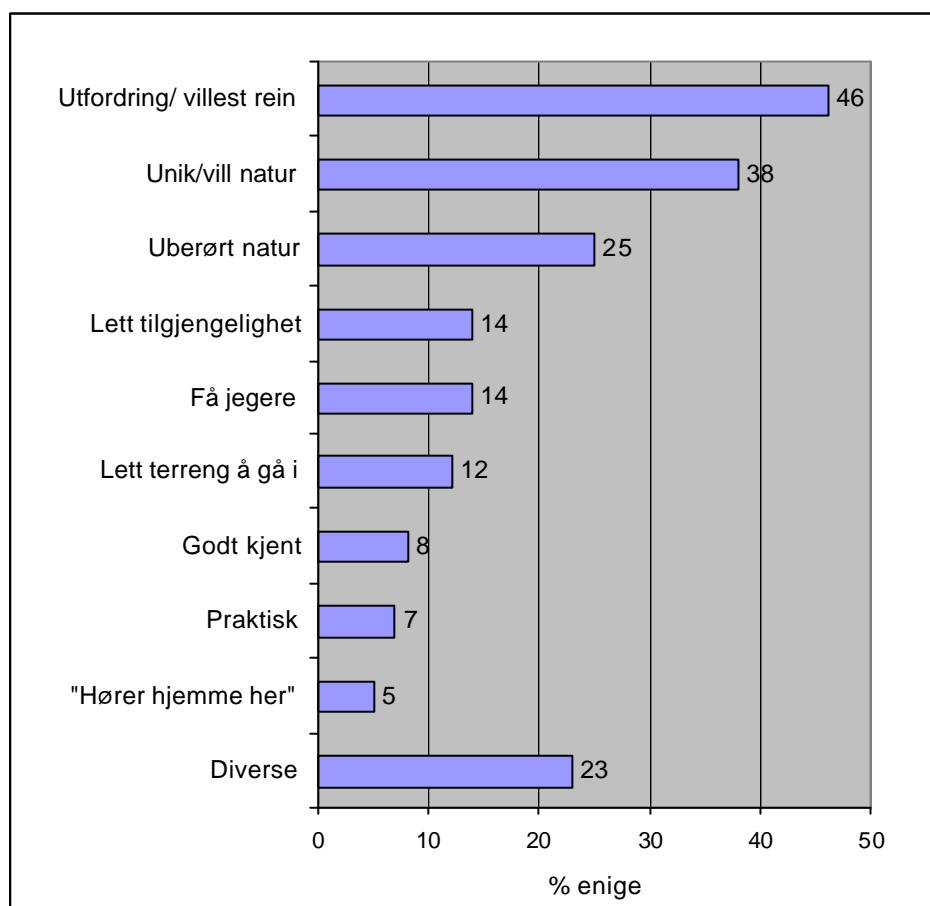
5.3 Kvaliteter ved Snøhetta villreinområde

5.3.1 Kvaliteter i Snøhettaområdet for villreinjegerne

Når det gjaldt kvaliteter i Snøhettaområdet, ba vi for det første jegerne om å sammenligne Snøhettaområdet med andre områder hvor de har jaktet. Blant de som hadde jaktet i andre områder, var det hele 87% (N=119) som mente at Snøhettaområdet har kvaliteter som skiller seg fra andre villreinområder hvor de hadde jaktet. Det var her ikke signifikante forskjeller mellom innenbygdsboende og utenbygdsboende jegere.

De viktigste kvalitetene som skiller Snøhetta-området fra andre villreinområder er at en her har den vildeste reinen som gir de største utfordringene under jakta (46%) (figur 18). En tredjedel av de som hadde jaktet i andre områder nevner den flotte/unike/vakre naturen. Den tredje viktigste kvaliteten er områdenes uberørthet (25%).

Figur 18 *Hva skiller Snøhettaområdet fra andre områder du har jaktet villrein? - de som har jaktet i andre områder (N=101). (Det var her mulig å oppgi flere svar)*

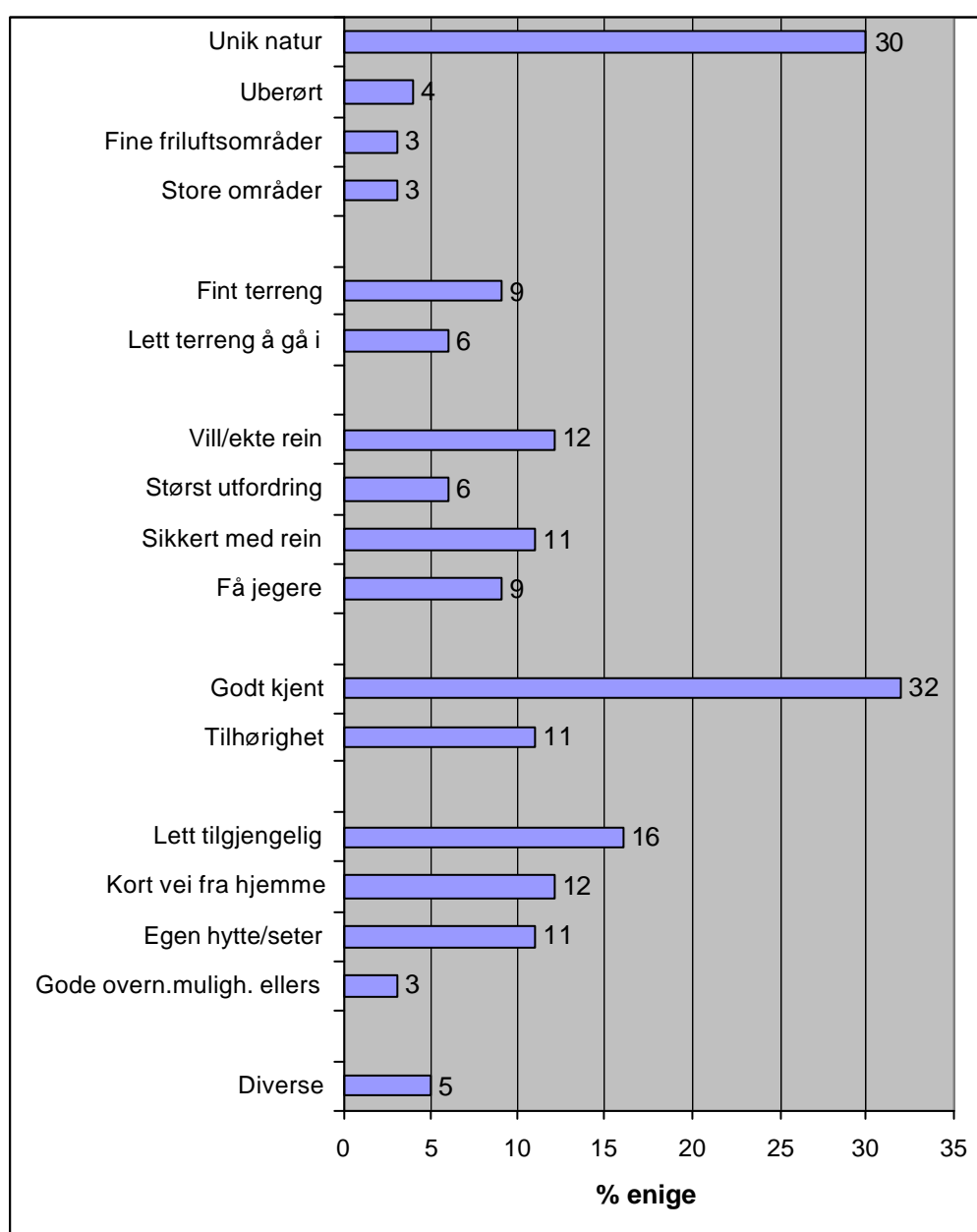

For å belyse kvaliteten ved områdene ble jegerne også spurt om hvilket område i Norge de ville ha jaktet i 2002, dersom de hadde kunnet velge område sjøl. Dette spørsmålet ble stilt til alle jegerne, ikke bare de som hadde jaktet i andre områder. 87% av villreinjegerne svarte da at de ville ha valgt områder i Snøhetta villreinområde. 3% ville ha valgt Rondane, 4% ville ha valgt

Nord-Ottadalen/Lordalen, 4% ville ha valgt Knutshø, 4% ville ha valgt Forelhogna, mens 1 av 225 spurte ville ha valgt Nordfjella (noen få oppga flere områder, slik at summen overstiger 100%).

De viktigste årsakene jegerne oppgir til at de ville valgt Snøhettaområdet er naturen, at de er godt kjent, og forhold knyttet til reinen/jakta i området. Praktiske forhold, som avstand fra bostedet og overnattingsmuligheter i området spiller også en viss betydning (figur 19).

Figur 19 Årsaker til at jegerne vil jakte i Snøhettaområdet - de som helst ville ha jaktet her (87% av de spurte). (N=179)

De som ville ha valgt å jakte i andre områder enn Snøhettaområdet i 2002 dersom de kunne valgt fritt er få, slik at en skal tolke svarene fra disse med forsiktighet. 7 av 29 nevner imidlertid at det er sikrere å få tak i dyr i de andre områdene, 5 av 29 nevner at det er kortere fra bostedet og 5 av 29 nevner at reinen er større andre områder.

5.3.2 Materiell tilknytning til området

Flere av villreinjegerne har en materiell tilknytning til Dovrefjellområdet. En tredjedel svarte at de selv eller andre i husstanden hadde bruks- eller eiendomsrett til området, i form av hytter/buer/naust (21%), setrer (8%), allemenningsrett (12%), beiterett (8%) eller privat fiskerett (under 1%). Andelen med slik materiell tilknytning var naturlig nok høyest blant de innenbygdsboende (42%, N=169), mens den blant utenbygdsboende kun var 15% (N=73). Blant utenbygdsboende er hytter/buer/naust den viktigste rettighetsformen.

5.3.3 Følelsesmessig tilknytning til området

Vel halvparten av jegerne (55%) har et område på Dovrefjell de føler seg spesielt knyttet til. Andelen er noe større blant innebygdsboende enn utenbygdsboende (60% blant innebygdsboende, N=169), men også blant utenbygdsboende er andelen med følelsesmessig tilknytning til et bestemt område forholdsvis høy (42%, N=71). Tilknytningen til det bestemte området synes å være sterk for de fleste som har slik tilknytning. På en sju-delt skala fra 0 “Ingen tilknytning” til 6 “Svært sterk tilknytning” er den gjennomsnittlige tilknytningen på 4.8. Hele 82% av de med tilknytning til et bestemt område er f.eks. også enig i utsagnet om at “dette spesielle området er viktigere for meg enn de fleste andre områder”.

Blant de 131 villreinjegerne som oppga et område, var det over 90 ulike områdebetegnelser. Mange av områdebetegnelsene overlapper ved at de har med ett felles område, men samlet sett er de likevel ulike.

Ikke uventet samvarierer den materielle og følelsesmessige tilknytningen til en viss grad. Mens det blant de som ikke har noen materiell tilknytning til området “bare” er 38% som har en følelsesmessig tilknytning til området, er tilsvarende andel hele 87% blant de med materiell tilknytning.

5.4 Bruk av veien gjennom skytefeltet blant villreinjegerne

5.4.1 Tidligere bruk

Blant de som har jaktet i Snøhettaområdet tidligere år (83% av de spurte), har nesten to tredjedeler (63%) vanligvis brukt veien inn mot Snøheim for å komme inn i området når dette har vært relevant (i perioder med fellesjakt, når reinen har stått i dette området o.l.). Av de resterende 37% som har jaktet i området tidligere, svarer 27% at de jakter i områder der det ikke er relevant å bruke veien for å komme inn i området, 7% er negative til veien/trafikken/inngrepene, mens 3% oppgir andre årsaker.

5.4.2 Bruk i 2002

Vel 40% av villreinjegerne oppgir å ha brukt veien gjennom skytefeltet under jakta i 2002, i gjennomsnitt 2.5 dager.

Som forventet varierer bruken av veien med jaktområde. Vi hadde i spørreskjemaet et spørsmål om hvilket delområde av Snøhettaområdet jegerne hadde jaktkort. Dette spørsmålet var imidlertid unøyaktig utfyllt, slik at vi i stedet har brukt rettighetshaver som har utstedt jaktkortet som indikator på jaktområde.

Utvalgene fordelt på rettighetshaver er tildels små, og resultatene må derfor tolkes med forsiktighet (tabell 8). Resultatene er imidlertid i samsvar med det en kunne forvente; at de som har jaktkort fra Dovre Fjellstyre/statens utmålinger bruker veien klart mest, mens den er minst brukt av de som har jaktkort fra Lesja Fjellstyre på Dalsida øst.

Tabell 8 *Andel av jegerne som brukte veien gjennom skytefeltet under jakta 2002, sett i forhold til hvilken rettighetshaver som har utstedt jaktkortet*

Bruk av veien	Rettighetshaver				I alt
	Dovre fjellstyre/ Statens utmålinger	Lesja: Dalsida øst	Oppdal bygde- allmenning	Sunnal fjellstyre	
Ikke brukt veien i 2002	25%	74%	55%	60%	59%
Brukt veien i 2002	75%	26%	45%	40%	41%
I alt	100%	100%	100%	100%	100%
N=	36	90	55	50	231

Få av jegerne tror for øvrig at det er farlig å ferdes i skytefeltet, selv om en liten andel (12%) svarer at de ikke vet om dette er farlig. Av de resterende er gjennomsnittsscoren 2.0 på en seksdelt skala fra 1 "Ikke farlig i det hele tatt" til 6 "Svært farlig".

6 Forhold som vil kunne påvirke framtidig bruk av området

6.1 Utviklingstrekk innen norsk friluftsliv

Fra 1970 til 1996 har det med ujevne mellomrom vært gjennomført landsomfattende undersøkelser om deltakelsen i ulike friluftslivaktiviteter blant den voksne befolkningen (Vorkinn et al. 1997). Et hovedtrekk i utviklingen fra 70-tallet er at det har blitt langt flere utøvere i mange friluftslivaktiviteter. For noen aktiviteter, som skiturer og fotturer på fjellet, fotturer i skog og mark, løpe- og joggeturer i naturomgivelser og kjøring i alpinanlegg¹, økte antall deltakere fram mot slutten av 80-årene, mens deltakerandelen deretter har holdt seg forholdsvis stabil. På 90-tallet er det særlig én aktivitet som har hatt en sterk økning, nemlig sykkelturner i naturomgivelser (inkludert offroadsykling). Mens 18% var på sykkelturn i naturomgivelser i 1989, var tilsvarende andel i 1996 på 42%. Det er også verdt å legge merke til den sterke økningen i bruken av fjellet til friluftslivaktiviteter fra 70-årene og fram til i dag, spesielt sommerstid. Andelen som tar en dagstur til fots i fjellet er over fordoblet i denne perioden, fra 25% til 57%. Det er nærliggende å tro at denne økningen har sammenheng bl.a. med økningen i antall hytter i fjellet i samme periode. Presset på fjellområdene har med andre ord økt sterkt i perioden.

Et annet viktig utviklingstrekk fra 70-tallet er økningen i “moderne” aktiviteter som kjøring i alpinanlegg og jogge- og sykkelturner i naturomgivelser. Når det gjelder deltakelse i ulike høstingsaktiviteter, så har jakt-deltakelsen vært forholdsvis stabil fra 70-tallet og fram til i dag. For fiske synes det å ha vært en liten nedgang i deltakelsen på 80-tallet, men deltakelsen tok seg opp igjen fram til 1996. Deltakelsen for fiske etter laks, sjørørret eller sjørøye i ferskvann gikk imidlertid noe ned fra 1993 til 1996.

Den aktiviteten som viser størst nedgang er bær-/soppturer. Det er her en klar nedadgående trend. Fra toppen i 1974 og fram til 1996 har deltakerandelen gått jevnt nedover fra 54 til 43%.

Dette er utviklingstrekk som i stor grad bekreftes også i seinere undersøkelser (Teigland 2000), selv om veksten i mer “moderne” aktiviteter som sykling i naturomgivelser og alpinkjøring synes å ha flatet ut de siste årene (Bischoff & Odden 2002).

Når det gjelder mulig framtidig utvikling, ble dette belyst blant et tverrsnitt av befolkningen i Trøndelagsfylkene i 1999 (Vorkinn et al. 2000).

¹ Kjøring i alpinanlegg er inkludert i undersøkelsene for å ha muligheten til å vurdere deltakelsen i tradisjonelle skiaktiviteter opp mot deltakelsen i alpinaktiviteter.

Undersøkelsen i Trøndelag bekrefter tidligere undersøkelser om at friluftsliv fortsatt står sterkt i befolkningen, både når en ser det i forhold til interesse, faktisk utøvelse og verdsetting. *En høy grad av stabilitet* er også det som preger utviklingen i friluftslivet i noen av våre naboland (Lindhagen & Hörnsten 2000, Søndergard & Koch 1997).

Til tross for stor interesse og deltakelse, tyder Trøndelagsundersøkelsen på at "Nansen"-faktoren er forholdsvis lav hos en stor andel av utøverne. Over halvparten av de spurte sier f.eks. at de *ikke* har noe favorittfriluftsliv, dvs. at deres friluftslivutøvelse er hverdagsfriluftslivet. Og det som dominerer dette hverdagsfriluftslivet er nærrområdene og "enkle" aktiviteter.

Det er ingen sterke tegn til rekrutteringssvikt blant ungdommen. Undersøkelsen tyder imidlertid på at måten friluftsliv praktiseres på, er i ferd med å endre seg. Det enkle og lite tilrettelagte friluftslivet synes å være på vikende front, mens moderne aktiviteter som snøbrettkjøring, offroadsykling og heliskiing er på vei inn enten som en del av folks friluftslivspraksis og/eller begrepsverden. Den store forskjellen mellom aldersgruppene i disse spørsmålene tyder på at en her kan vente seg betydelige endringer i årene framover når det gjelder hvordan friluftsliv utøves. Dette kan medføre et press i retning av økt tilrettelegging/anlegg for moderne aktiviteter, og et press mot at det i større grad åpnes for motorisert ferdsel i utmark. Mens moderne aktiviteter er på frammarsj, vil nedgangen for noen høstingsaktiviteter, særlig bærplukking, sannsynligvis fortsette i årene framover.

Dette utviklingstrekket bekreftes i SSBs levekårsundersøkelse fra 2001, hvor en undersøkte ungdoms friluftsliv spesielt. Denne undersøkelsen viser at en så stor andel 25% av ungdomsgruppen (16-24 år) driver med nyere aktiviteter som frikjøring, terrengsykling, elvepadling, juving og/eller skiseiling. "Hovedinntrykket er at de etablerte aktivitetene holder stand, men at norsk friluftsliv har fått en tilvekst av aktiviteter som skiller seg noe ut fra det vanlige turfriluftslivet" (Bischoff & Odden 2002).

Den framgangsmåten som er brukt i undersøkelsen i Trøndelag er best egnet til å forutsi endringer på kort sikt, dvs. et tiår eller to fram i tid. På lengre sikt blir resultatene mer usikre, både pga. kulturelle endringsprosesser og endringer i organisatoriske rammebetingelser. Slike endringer vil kunne påvirke både *volumet* av det friluftslivet som utøves, *måten* friluftslivet utøves på, og *rekrutteringen* til friluftslivet. Det finnes en rekke slike endringer som vil kunne påvirke friluftslivdeltakelsen på ulike måter og i ulike retninger. To viktige endringsprosesser er:

- **"Eldrebølgen"** vil sannsynligvis både påvirke *volumet* av friluftslivutøvelsen, samt at friluftslivmønsteret vil kunne endres. Andelen av eldre er pga. økt levetid voksende i mange land i Vest-Europa. Men vel så viktig er det kanskje at både livsløpet og selve

eldrerollen er i endring (Bøttger-Rasmussen 1999). Thorsen (1999) hevder at idealet for "nye eldre" trolig vil bli å leve mer varierte og "mangfoldige" alderdommer.

Fritidssektoren, både den kommersielle og den ikke-kommersielle, vil ventelig bli en viktig arena for Eldres utfoldelse. Økende utdanningsnivå og god privatøkonomi blant mange i denne gruppen vil sannsynligvis også påvirke fritidsvanene, bl.a. i retning av økt reisevirksomhet.

- **Synkende fysisk aktivitet i befolkningen** vil også kunne virke inn på friluftslivet. Det er grupper i den voksne befolkningen som i dag er svært lite aktive (Vaagbø & Breivik 1999), men også blant barn er det påvist grupper som er fysisk passive (Mjaavatn 1999). Dersom gruppen av fysisk inaktive øker, vil dette sannsynligvis gå ut over deltakelsen i friluftslivaktiviteter.

På sikt vil en kunne tenke seg et mer sammensatt friluftslivutøvelse enn i dag. Det kan her være relevant å sammenligne med reiselivssektoren, der en har hatt en framvekst av mange nye nisjeprodukter de seinere årene. *Samtidig* har en hatt en vekst i chartertrafikken, som representerer et svært standardisert produkt og et stort volum. Innen friluftslivet er det mulig at en på sikt vil få et forholdsvis stort segment som er mindre vant til å ferdes i naturen enn i dag, samtidig som en får en vekst innenfor moderne, mer utstyrskrevene og "ekstreme" aktiviteter.

6.2 Utviklingstrekk i norsk og internasjonalt reiseliv

Mange, særlig blant utlendingene, besøker Dovrefjell som del av et lengre ferieopphold. Den framtidige bruken av Dovrefjellområdet vil derfor også påvirkes av eventuelle endringer i norsk og internasjonalt feriemønster. Reiselivsmessige trender er beskrevet i "Delrapport 1: Status og markedsvurderinger for Hjerkin/Dovrefjellområdet" i utredningen om reiseliv og samfunnsutvikling (Solbakken 2002). Det henvises derfor til denne.

Når det gjelder verneområders betydning som reiselivsattraksjon, ble denne problemstillingen diskutert i forhold til ulike norske og utenlandske undersøkelser i forbindelse med konsekvensvurderingene av verneplan Reinheimen (Vorkinn & Hagen 2002). Resultatene fra de ulike undersøkelsene tyder på at betegnelsen "Nasjonalpark" og "World heritage"-områder har betydning for å trekke turister til et område. Effekten synes å være større i forhold til internasjonale besøkende enn nasjonale besøkende. Effektene synes ellers å variere med nasjonalparkens tilgjengelighet, infrastruktur/tilrettelegging og markedsføring/hvor berømt området er.

6.3 Snøheim

Å vurdere Snøheims framtidige bruk har ikke vært en del av mandatet for denne utredningen. Det er imidlertid nødvendig å vurdere Snøheim som en av *rammebetingelsene* for framtidig bruk av området. Ut fra de gitte ressursrammene ble det som nevnt ikke foretatt noen egen undersøkelse blant de som bruker Dovrefjellområdet til flerdagers foturer. De er også i liten grad representert i undersøkelsen blant bilistene som bruker veien inn til Snøheim. Vurderingene i dette avsnittet må derfor bygge på tidligere undersøkelser og generelle betraktninger.

Nord og vest for Snøhattamassivet er det i dag flere turisthytter, eid av ulike lokallag av en Norske Turistforening, med Åmotsdalshytta og Reinheim som de nærmeste hyttene. Begge disse er i dag selvbetjente hytter. Disse hyttene ligger helt i sør i rutenettet for Sunndalsfjella (for en oversikt over turnettet; se <http://www.kntur.no/>). Hjerkin er et nordlig ytterpunkt for turer i Rondane-området, som har en rekke betjente turisthytter. Forbindelsen mellom turrutene i Sunndalsfjella og Rondane er ikke optimal i dag. Det er mulig å gå gjennom skytefeltet når feltet ikke benyttes til militær aktivitet, men etappen fra Snøheim til Hjerkin oppleves antakelig av mange som en transportetappe (14 km langs vei). Alternativet er å gå fra Reinheim til Kongsvoll og videre over Hjerkinnhø til Gautåseter. Denne ruten vil imidlertid kunne oppleves som en "omvei" gjennom områder med betydelige inngrep, først og fremst E6. En brukerundersøkelse i skytefeltet fra 1989/90 viste at "Det er en betydelig ferdsel (av langturgåere) fra Åmotsdalen inn mot Snøhattamassivet og videre via Reinheim til Grønbakken. Videre er det betydelig ferdsel til og fra Nasjonalparken nordøst i undersøkelsesområdet. Fra Rondane over Hjerkinnhø (gamle kongeveg) er det noe ferdsel inn mot undersøkelsesområdet. Særlig mange utenlandske besøkende nyter denne traseen. Denne ferdselen har det imidlertid vært vanskelig å tallfeste nærmere." (Nilsen 1992).

Det er i skrivende stund ikke avklart hva som vil skje med Snøheim. Dersom det vedtas å gjenåpne Snøheim som turisthytte, vil dette føre til at forbindelsen mellom Sunndalsfjella og Rondane bedres betraktelig, og at mulighetene for langturer i området bedres.

Når det gjelder dagsturtrafikk, er det nærliggende å sammenligne en eventuell turisthytte på Snøheim med Rondvassbu. Begge hyttene ligger inne i en nasjonalpark, og er godt egnet som utgangspunkt for bestigning av fjell på over 2000 meter. Avstanden til Rondvassbu fra bilvei som er åpen for allmenn ferdsel er sommerstid 6 km. Vinterstid er avstanden 11 km. Både sommerstid og vinterstid, men spesielt vinterstid, fungerer Rondvassbu som et viktig turmål for dagsturister. Det samme må forventes å bli tilfelle for en eventuell turisthytte på Snøheim.

En tredje mulig bruksform av en turisthytte på Snøheim, er som base for dagsturer i områdene rundt. Det er kanskje denne bruksformen som har det største konfliktpotensialet i forhold til naturverdiene i området. Både en eventuell dagsturtrafikk og flerdagersturferdsel inn til Snøheim vil sannsynligvis være konsentrert til stier/løyper/bestemt ferdselskorridorer. Dagsturbruk ut fra Snøheim ville kunne spres over et større område. Mer moderne/ ekstreme friluftslivaktiviteter er allerede utbredt blant ungdom, og forventes å øke blant befolkningen som helhet i årene framover (Bischoff & Odden 2002). At Snøheim på sikt kan bli en populær base for slike friluftslivaktiviteter, er ikke utenkelig.

6.4 Bilistenes reaksjoner på potensielle endringer i tilgjengelighet

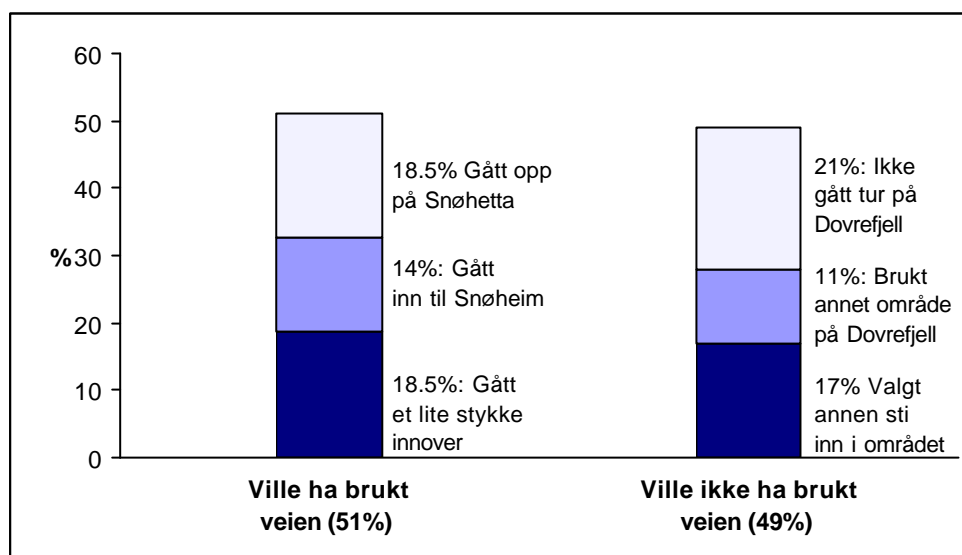
Spørsmål om potensiell bruk vil alltid være beheftet med stor usikkerhet. For det første er det ikke noen gitt å si sikkert hva en vil gjøre i framtida, selv om en har både bestemte målsettinger og planer. For det andre er det alltid en fare for “taktisk” svargivning når det gjelder dagsaktuelle, kontroversielle spørsmål. Veien gjennom skytefeltet har vært sentral i de pågående diskusjonene om nedleggingen av skytefeltet og framtidig forvaltning av området. Det kan derfor tenkes at enkelte svarer ut fra hva de mener bør skje med skytefeltet og veien i framtida mer generelt, enn hva de mener ut fra egen bruk. Formuleringen av spørsmålet for potensiell bruk, gitt at veien gjennom skytefeltet hadde vært stengt, er vist i henholdsvis spørsmål 15 og 11 i skjemaene til norske og utenlandske bilister.

Det alternativet som vil få flest bilister til å ferdes innover skytefeltet er i følge deres egne utsagn alt C. Dette innebærer at veien opprettholdes for ridning, sykling og vandring og det blir satt opp shuttle-buss inn til Snøheim. Nesten 82% sier at de da ville ha brukt veien. 55% ville ha brukt bussen, 27% ville ha gått/syklet/ridd, mens 18% sier at de ikke ville ha brukt veien uansett (N=425).

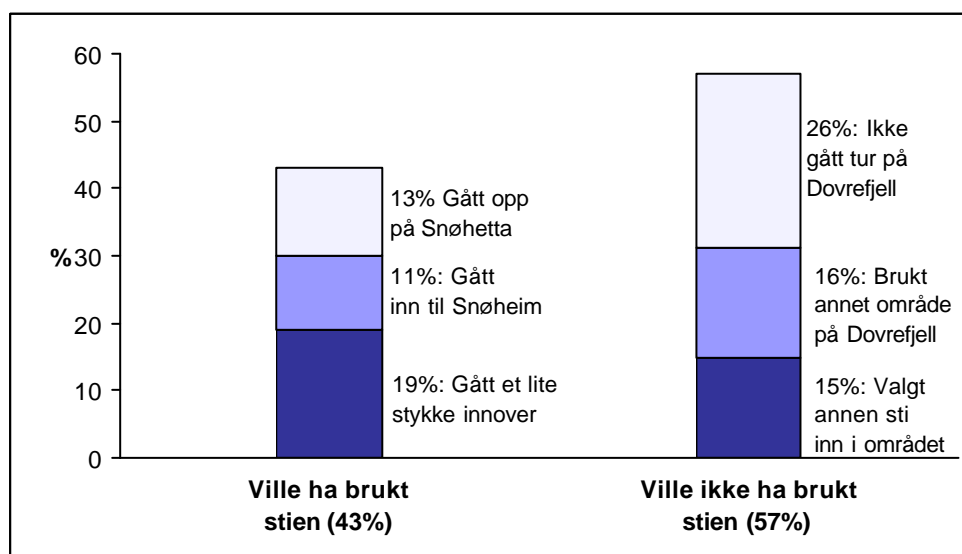
Dersom det verken blir muligheter for buss eller bilkjøring innover veien, er det færre, men fortsatt om lag halvparten av de spurte som mener at de da ville ha brukt veien (N=422) (figur 20A). Det alternativet som ser ut som til å påvirke bruken til flest bilister er nedlegging av veien, men at det merkes sti fra Hjerkinntil Snøhetta. 43% sier at de ville ha brukt denne stien (N=432) (figur 20B). For de to sistnevnte alternativene er det ca. 30% av bilistene som sier at de enten vil ha brukt et annet område på Dovrefjell, eller valgt en annen sti inn i området. Dvs. at en får en forflytning av denne ferdselen til andre områder. Når det gjelder de 11-16% som ville brukt et annet område på Dovrefjell, synes disse å spre seg forholdsvis “jevnt” utover med 2-4% til hvert av områdene mellom Hjerkinntil Dombås, områdene øst for E6

(Knutshø/Einunndalen/Gåvåli/Hjerkinnhø), områder nordøst for Snøhetta (Stroplsjødalen, Åmotsdalen, Kaldvellidalen) og Kongsvold (ikke oppgitt om dette gjelder øst eller vest for Kongsvold).

Figur 20A *Veien opprettholdes, men bilkjøring blir forbudt. Ridning, sykling og vandring blir tillatt*

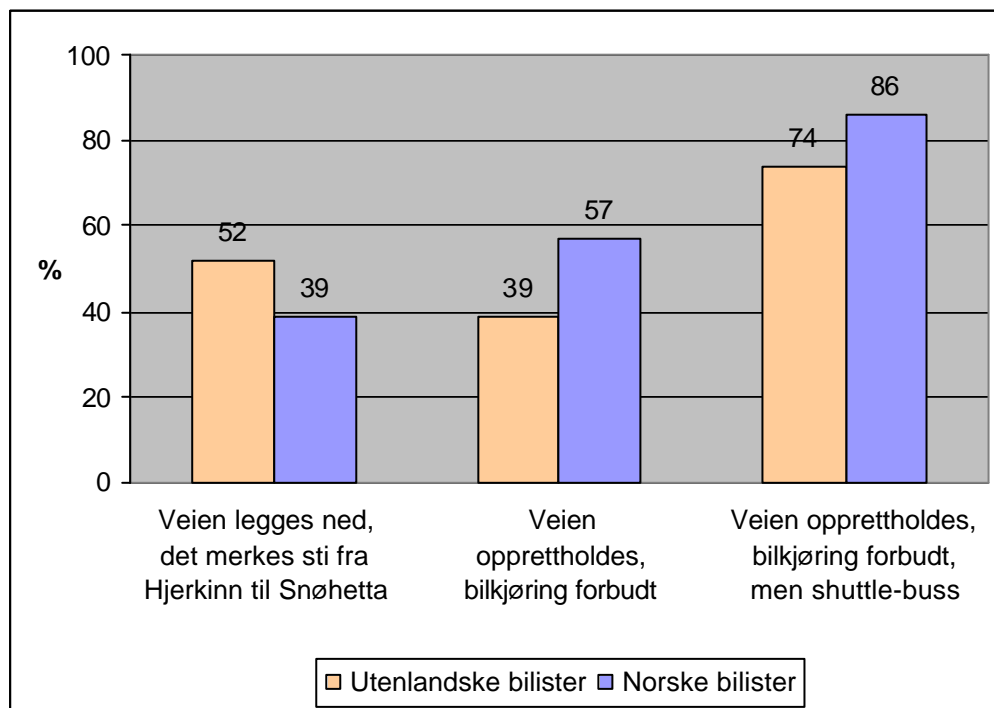
Figur 20B *Veien legges ned, men det merkes sti fra Hjerkin til Snøhetta*

Dersom en ser på de som har vært på toppen av Snøhetta i løpet av den turen de brukte veien gjennom skytefeltet (N=126), er det 17% som sier de ville ha gått opp på Snøhetta, gitt alternativet med kun sti. Andelen fordobles til 35% dersom veien opprettholdes (dvs. muligheter for sykling).

Det var ingen signifikante forskjeller i forhold til kjønn, når det gjaldt bruk av veien/stien gjennom skytefeltet ved et eventuelt forbud mot bilkjøring. Alderen synes også å ha lite å si for reaksjonene på de ulike vei-/stialternativene. Derimot er det en del forskjeller mellom nordmenn og utlendinger i hvordan de ville ha reagert på ulike alternativer for veien. Begge grupper er mest positive til at veien opprettholdes og at det blir shuttle-buss inn gjennom skytefeltet, men nordmenn er signifikant noe mer positive til dette alternativet. Dersom det ikke blir shuttle-buss, foretrekker imidlertid flest utenlandske bilister en sti framfor vei gjennom skytefeltet, mens flest norske bilister foretrekker at veien opprettholdes. Det er mulig at denne forskjellen skyldes at relativt få utlendinger har med sykkel, og at det oppleves som mer attraktivt å gå på en sti enn en vei, når en uansett må gå.

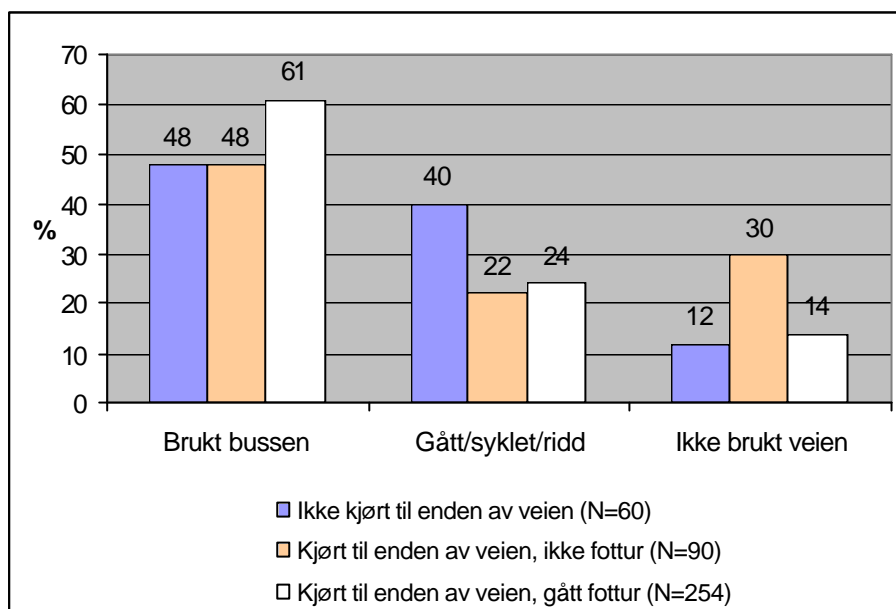
Figur 21 *Andel som sier de ville ha brukt stien/veien gjennom skytefeltet, gitt ulike alternativer - forskjeller mellom norske og utenlandske bilister*

I forhold til om bilistene har vært på Dovrefjell tidligere eller ei, var det ingen signifikante utslag i forhold til eventuell bruk av en merket sti inn mot Snøhetta eller i forhold til alternativet med shuttle-buss. Blant de som hadde vært på Dovrefjell før 2002 var det imidlertid noen flere som ville ha brukt veien innover skytefeltet selv om biltrafikk ikke var tillatt, sammenlignet med de som ikke hadde vært på Dovrefjell tidligere (henholdsvis 56 og 43%, $X^2=6,44$, $df=1$, $p<0,05$, $N=406$).

I forhold til å bruke en merka sti fra Hjerkins til Snøhetta, er det ingen signifikante forskjeller i forhold til bruken av skytefeltet (de som ikke kjører til enden av veien, de som kjører til enden av veien uten å ta en tur til fots i Snøhettaområdet, og de som kjører til enden av veien og tar en tur i Snøhettaområdet). Gruppen som ikke kjører til enden av veien er imidlertid mer positive til alternativet som innebærer opprettholdelse av veien, men forbud mot motorisert ferdsel. Knappe to tredjedeler i denne gruppen sier de vil benytte veien gitt dette alternativet, sammenlignet med 45-50% i de to andre gruppene. En mulig forklaring på denne forskjellen er at sykkelmulighetene gjør det mer attraktivt å bruke veien for denne gruppen som ikke skal helt til enden av veien, sammenlignet med de to gruppene som kjørte til enden av veien. Tilsvarende synes det også rimelig at den gruppen som gikk tur i Snøhettaområdet er de som er mest positive til å bruke en evt. shuttlebuss. 61% i denne gruppen sier de ville ha brukt en shuttlebuss dersom dette alternativet fantes, sammenlignet med knapt 50% i de to andre gruppene) (figur 22). Selv om utvalgene er små, er det også verdt å merke seg at andelen som ikke ville ha brukt veien med dette alternativet er relativt stor blant de som kjører til enden av veien, men som ikke går fottur i Snøhettaområdet.

Figur 22 Reaksjoner på alt. C: Veien opprettholdes. Det blir shuttle-buss inn til Snøheim. I tillegg blir ridning, sykling og vandring tillatt. Sett i forhold til bruk av skytefeltet og Snøhettaområdet.

Reaksjonene på de ulike alternativene for veien ble også sett i forhold til om/hvordan bilistene overnattet på Dovrefjell utenom skytefeltet. Vi fant ingen signifikante forskjeller mellom de som ikke overnattet, de som overnattet kommersielt, og de som overnattet ikke-kommersielt i forhold til bruk av de ulike vegalternativene.

6.5 Villreinjegerens reaksjoner på potensielle endringer i tilgjengelighet

Formuleringen av spørsmålet om potensiell bruk, gitt at veien gjennom skytefeltet hadde vært stengt, er vist i henholdsvis spørsmål 11 i skjemaet til villreinjegerne.

Det alternativet som vil få flest jegere til å bruke skytefeltet som inngang under jakta/jaktområdet, er i følge deres egne utsagn alt C. Dette innebærer at veien opprettholdes for ridning, sykling og vandring og det blir satt opp shuttle-buss inn til Snøheim. Nesten to tredjedeler (66%) ville da ha brukt veien under jakta. 31% ville ha brukt bussen, mens 35% ville ha gått/syklet/ridd (N=235). (Jfr. figur 23A).

Dersom det verken blir muligheter for buss eller bilkjøring innover veien, er det færre, men fortsatt om lag halvparten (48%) av de spurte som mener at de da ville ha brukt veien for å komme inn i jaktområdet (N=236). Den øvrige ville enten valgt en annen adkomst inn i området (19%), jaktet i en annen del av Snøhettaområdet (34%), eller valgt å ikke søke jakt i Snøhettaområdet i det hele tatt (5%) (en del har krysset av for flere alternativer).

Det alternativet som ser ut som til å påvirke bruken til flest jegere, er nedlegging av veien, men at det merkes sti fra Hjerkinntil Snøhetta. Bare en fjerdedel (24%) av jegerne sier at de da vil bruke stien for å komme inn i jaktområdet (N=246). Av de resterende 76% ville 24% valgt en annen adkomst inn i området, jaktet i en annen del av Snøhettaområdet (49%), eller valgt å ikke søke jakt i Snøhettaområdet i det hele tatt (8%) (en del har krysset av for flere alternativer).

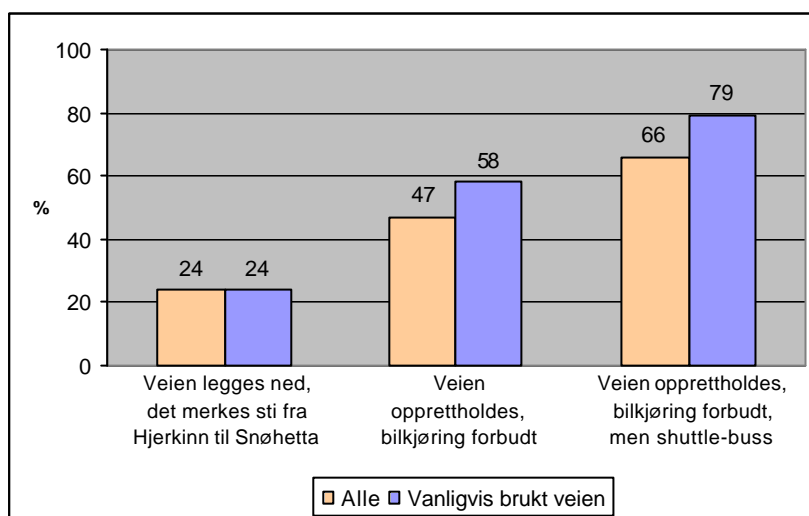
Nå er det som nevnt ikke alle som bruker veien gjennom skytefeltet heller ikke under jakta i dag. Blant de som har jaktet i Snøhettaområdet tidligere år (83% av de spurte), har nesten to tredjedeler (vel halvparten av alle spurte) vanligvis brukt veien inn mot Snøheim for å komme inn i området når dette har vært relevant (i perioder med fellesjakt, når reinen har stått i dette området o.l.). De tre alternativene rangeres på samme måte i denne gruppen som i totalutvalget (figur 23A). Det alternativet som synes å påvirke bruken, er alternativ C med vei og shuttlebuss, men ingen biltrafikk. Bare 21% sier da at de ikke vil bruke veien uansett. Med opprettholdelse av veien, men ingen buss (alt. B), stiger denne andelen til det dobbelte (42%). Også i denne gruppen er det relativt få som sier de vil bruke veien inn mot Snøheim (24%) dersom det kun blir en sti inn mot Snøheim gjennom skytefeltet.

Ser en den potensielle bruken i forhold til hvilken rettighetshaver som har utstedt jaktkortet (figur 23B), er utvalgene små, *og dermed beheftet med stor usikkerhet*, selv om de slås sammen til tre grupper. Resultatene er imidlertid i samsvar med det en måtte forvente ut fra øvrige resultater; Alt. A er lite ønskelig for alle grupper, mens de som bruker veien mest (jegere med kort fra Dovre Fjellstyre/statens utmålinger) i større grad ville ha brukt veien gitt alt. B eller C. Statistiske analyser (Kji-kvadrat, $p=0.05$) viser at forskjellene mellom de tre gruppene *ikke* er statistisk signifikante for alternativ A, men at de er det for alt. B og C.

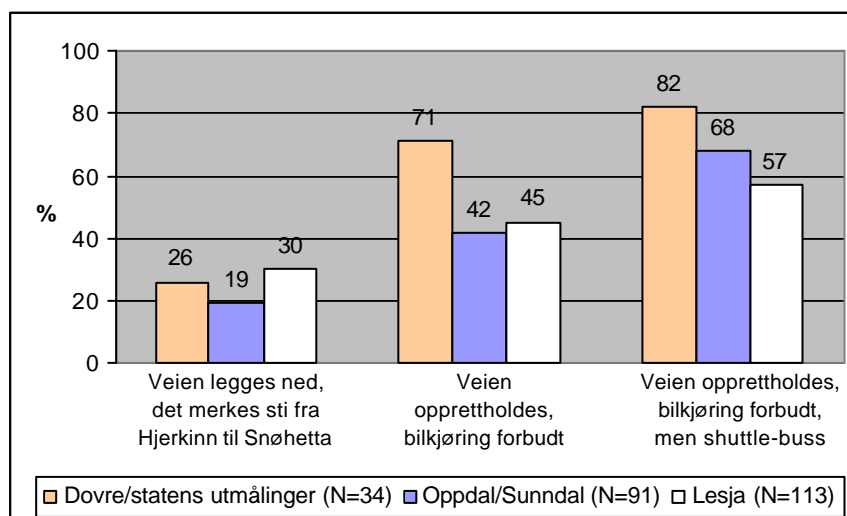
En kunne kanskje forvente at yngre (og antatt sprekere) jegere ville fortsette å bruke veien/stien inn mot Snøheim i større grad enn eldre, selv om bilkjøring blir forbudt. Dette viste seg i bare begrenset grad å være tilfelle. Når det gjelder alternativ A er det riktignok noe flere blant de under 34 år enn de over 34 år som ville ha brukt en sti gjennom skytefeltet (henholdsvis 34 og 21%). Men hovedskillet går ved en lav alder (ca. 35 år), og det er fortsatt kun en tredjedel som sier de ville ha brukt stien også i denne aldersgruppen. I forhold til alternativ B og C er det ingen

signifikante forskjeller i forhold til alder. Det er heller ingen signifikante forskjeller i forhold til erfaring fra flerdagers fotturer/skiturer eller i forhold til “purisme-grad” for noen av de tre alternativene.

Figur 23A *Andel som sier de ville ha brukt stien/veien gjennom skytefeltet, gitt ulike alternativer - forskjeller mellom alle spurte og de som har jaktet i Snøhettaområdet tidligere og som vanligvis har brukt veien inn mot Snøheim når dette har vært relevant (53% av jegerne).*

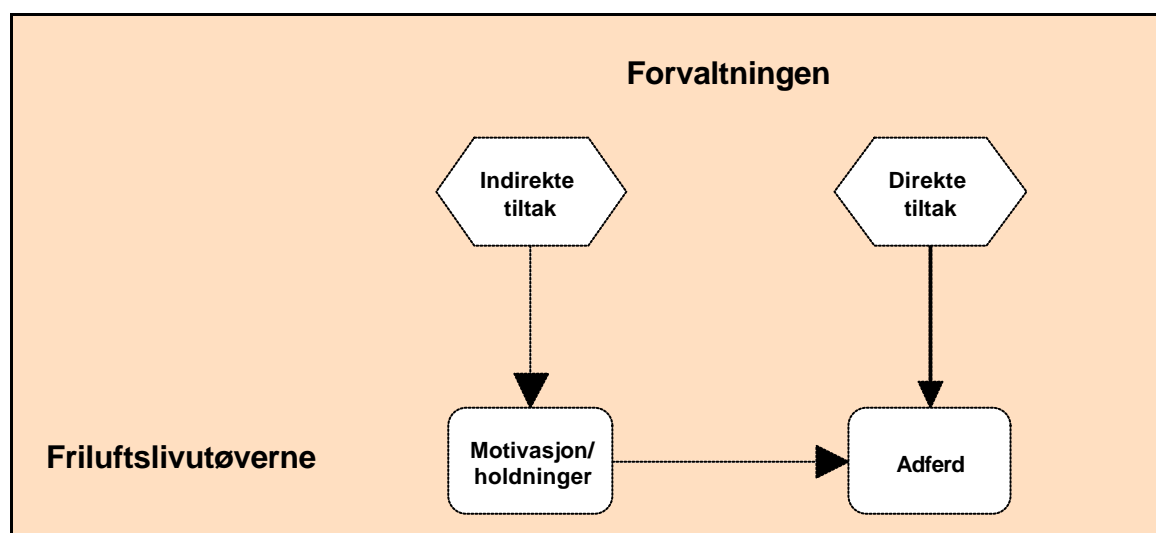
Figur 23B *Andel som sier de ville ha brukt stien/veien gjennom skytefeltet, gitt ulike alternativer - sett i forhold til hvilken rettighetshaver som har utstedt jaktkortet*

7 Effekter av ulike forvaltningstiltak

For å styre atferden blant friluftslivutøverne i fjellet, har forvaltningen ulike forvaltningstiltak til rådighet. En vanlig måte å klassifisere virkemidler for å styre friluftslivutøvernes atferd på, er i indirekte og direkte tiltak/virkemidler (figur 23). Med direkte tiltak ønsker en å påvirke fritidsbrukernes atferd direkte, f.eks. gjennom forbud eller fysiske stengsler. Utøvernes valg blir dermed begrenset. Med indirekte tiltak forsøker en å skape atferdsendringer ved å påvirke utøvernes motiver/holdninger/kunnskap, slik at utøverne endrer atferd frivillig. Dette opprettholder friluftslivutøvernes valgmuligheter/frihet, som er en grunnleggende dimensjon for alle fritidsaktiviteter. Det mest rendyrkede eksemplet på indirekte tiltak er informasjon. Ut fra et brukersynspunkt, for å ivareta kvaliteten i friluftslivopplevelsen, er indirekte tiltak å foretrekke framfor direkte tiltak. (Anderson & Manfredi 1985, Cole et al. 1987, Hende et al. 1990).

Figur 23 Indirekte og direkte forvaltningstiltak

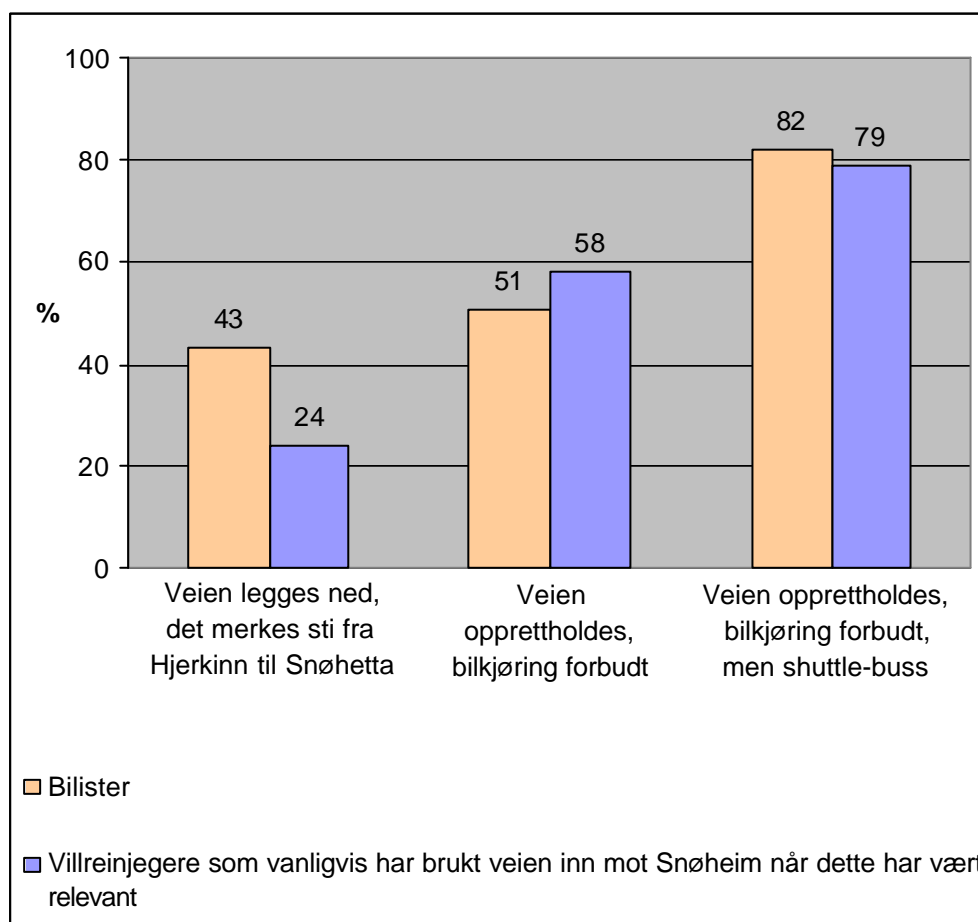

Det hevdes imidlertid at direkte tiltak, som forbud, gir forvaltningen større kontroll med brukernes atferd enn indirekte tiltak (Hende et al. 1990). Dette er imidlertid en sannhet med modifikasjoner. Et forbud løser nødvendigvis ingen problemer, dersom det ikke følges opp med oppsyn og sanksjoner. Et eksempel på et slikt “sovende” lovforbud er forbudet mot bålrensning i sommerhalvåret. Et forbud uten kontroll/sanksjoner vil kunne ha liten effekt, mens kontrollvirksomhet vil kunne bli ressurskrevende. Bruk av forbud/reguleringer er derfor et langt mindre éntydig forvaltningsverktøy enn det i første omgang kan synes.

7.1 Ulike alternativer for veien inn mot Snøheim

Nesten uansett hvilke grupper en ser på blant bilistene og villreinjegerne (jfr. avsnitt 6.4 og 6.5), er rangeringen av de tre veialternativene for veien inn mot Snøheim den samme. Det alternativet som vil få flest av dagens brukere til å ferdes i skytefeltet også i framtida, er det alternativet som innebærer at veien opprettholdes for ridning, sykling og vandring, samt at det blir satt opp shuttle-buss inn til Snøheim (figur 24). “Bare” 20% av dagens brukere mener dette alternativet er uaktuelt. Blant bilistene sier 27% at de ville ha gått/syklet/ridd, mens 55% ville ha brukt bussen. Tilsvarende andel blant de villreinjegerne som vanligvis har brukt veien er henholdsvis 41 og 38%.

Figur 24 *Andel som sier de ville ha brukt stien/veien gjennom skytefeltet, gitt ulike alternativer - forskjeller mellom bilister og villreinjegere som har jaktet i Snøhetta tidligere, og som vanligvis har brukt veien når dette har vært relevant (i perioder m. fellesjakt, når reinen har stått i dette området o.l.)*

Når det gjelder de to andre alternativene uten shuttle-buss, blir disse vurdert noe ulikt av bilistene og villreinjegerne. For begge grupper er alternativet med opprettholdelse av veien for ridning, sykling og vandring mer ønskelig enn at veien legges ned, og at det merkes sti fra Hjerkinsnø til Snøhetta. Det er imidlertid langt færre jegere enn bilister som sier de ville ha benyttet alternativet med sti (24 vs. 43%). *Mulighetene for å sykle ser med andre ord ut til å være viktig for mange jegere.* Å kunne sykle vil ha betydning både for mulighetene for å komme langt inn i områdene, og ikke minst i forhold til å frakte kjøtt ut av området. Å kunne trille fram fra Snøheim synes antakelig mer forlokkende for mange enn å gå med tung bør den 14 km lange strekningen til Hjerkinsnø.

Det er også verdt å gjenta det som ble nevnt i avsnitt 6.4 om utenlandske bilisters reaksjoner på de ulike veialternativene. Dersom det ikke blir shuttle-buss, foretrekker flere utenlandske bilister en sti framfor vei gjennom skytefeltet. Det er mulig at forskjellen fra norske bilister skyldes at relativt få utlendinger har med sykkel, og at det oppleves som mer attraktivt å gå på en sti enn en vei, når en uansett må gå.

Alternativet med shuttlebuss vil etter bilistenes eget utsagn føre til at om lag like mange som i 2002 kommer inn til nasjonalparkgrensa, dvs. så langt som det var tillatt å kjøre sommeren 2002. De to andre alternativene vil antakelig føre til at ferdselen trekkes noe lengre fram mot Hjerkinsnø. Med kun sti eller vei, men uten shuttlebuss, vil andelen som er så langt inn som Snøheim, grovt sett kunne bli halvert, fra ca. 60% til ca. 30%. Og mens 29% av bilistene går på toppen av Snøhetta i dag, sier bare 13% at de kommer til å gjøre det dersom den kun blir sti fra Hjerkinsnø. Blir det vei, men uten motorisert transport, sier 19% at de vil gå opp på Snøhetta.

Andre konsekvenser av alternativene uten motorisert transport, er at en del av ferdselen forskyves til andre områder på Dovrefjell eller ut av Dovrefjellområdet. Mellom 20-25% av bilistene sier at de ikke ville ha gått tur på Dovrefjell gitt alternativene med kun vei/sti, mens ca. 30% ville ha forskjøvet ferdselen til andre områder/andre innfallsporter på Dovrefjell. Utvalget er lite, men det er mye som tyder på at den ferdselen som eventuelt forskyves vil fordele seg forholdsvis jevnt utover hele Dovrefjell.

Blant villreinjegerne er det bare mellom 5 og 10% som sier at de ikke ville ha søkt jakt i Snøhettaområdet i det hele tatt, gitt ulike alternativer for stenging av veien. *Det ser med andre ord ut til at en nedlegging av veien først og fremst vil føre til en omfordeling av jegere innen Snøhettaområdet, og i mindre grad at jegerne slutter å søke jakt i området.* Selv om få jegere totalt sett synes å ville slutte å bruke Snøhettaområdet, vil en kunne få en større konsentrasjon av jegere i andre deler av Snøhettaområdet, samt større søkning til andre delområder innen Snøhettaområdet.

Som nevnt i avsnitt 6.4 vil spørsmål om potensiell bruk alltid være beheftet med stor usikkerhet. En kan derfor ikke tolke de resultatene som er framkommet om potensiell bruk som en fasit for hva som faktisk blir situasjonen i området i framtida. Resultatene bør derfor vurderes opp mot andre resultater i undersøkelsen. Dette gjelder først og fremst bilistundersøkelsen, der konsekvensene av en stengning av veien ser ut til å kunne bli størst.

Resultatene fra bilistundersøkelsen tyder på at bilistene er sammensatt gruppe, med en betydelig andel som foretrekker en mer passiv form for naturopplevelse i området.

En tredjedel av bilistene har f.eks. ikke være lengre unna bilen enn 1 km. At bilistene er vel så positive til tilrettelegging som et tverrsnitt av befolkningen i Trøndelag var kanskje noe overraskende, siden en kunne forvente at et område med så store villmarkskvaliteter ville tiltrekke brukere som var mer "puristiske" enn gjennomsnittet av befolkningen.

At mange er fornøyde med å *se på* naturområder, er imidlertid noe en har sett også i andre undersøkelser blant fritidsbilister (Vistad & Vorkinn 1995). 30% av bilistene har også bare et kort opphold innenfor veibommen (opp til 3 timer). Det synes derfor sannsynlig at en betydelig andel av den gruppen som bruker veien i dag ikke vil ferdes innover skytefeltet, dersom motorisert transport ikke tillates. Også generelle endringer innenfor friluftslivet tyder på at langt færre friluftslivutøvere i framtida vil bruke områdene inn mot Snøhetta dersom motorisert transport inn til nasjonalparkgrensa ikke blir tillatt.

Ut fra de øvrige resultatene i undersøkelsen er det heller ikke usannsynlig at en del av ferdsele vil kunne flyttes til andre deler av Dovrefjell. Å se på moskus og oppleve naturen utenom Snøhetta og moskus, angis av mange som formål både for å besøke Dovrefjell og å bruke veien inn mot Snøheim. Særlig utenlandske bilister legger som nevnt vekt på å se moskus. (76% av de utenlandske bilistene oppga det å se på moskus som et formål med besøket på Dovrefjell). Blant de norske bilistene¹ er det dessuten om lag like mange som mener at "Resten av Dovrefjellområdet" (utenom skytefeltet og Snøhettaområdet) og Snøhettaområdet har kvaliteter som skiller seg fra andre naturområder de bruker (jfr. avsnitt 4.6.1). De to områdene scorer også om lag like høyt på spørsmålet om hvor viktig de ulike områdene på Dovrefjell er som friluftsområde for dem i dag. Snøhetta er uten tvil en viktig attraksjon og et viktig turmål på Dovrefjell i dag, men det er også klart at resten av Dovrefjell har kvaliteter og attraksjoner som bli verdsatt av mange.

I skrivende stund er det ikke avgjort hva om skal skje med Snøheim. Dersom det vedtas at Snøheim skal gjenåpnes som turisthytte, vil dette kunne ha betydelige konsekvenser for friluftslivbruken av området (jfr. avsnitt 6.3).

¹De utenlandske bilistene ble ikke stilt dette spørsmålet.

7.2 Kanalisering av ferdseien

Tiltak for å kanalisere ferdseien kan være aktuelle både for å redusere negative effekter på naturgrunnlaget og/eller for å redusere ferdseien i områder med spesiell risiko. Det må imidlertid innledningsvis påpekes at ferdseien til bilister som bruker veien i utgangspunktet allerede er sterkt konsentrert; til sona langs veien og inn mot/opp på Snøhetta (jfr. avsnitt 4.3.4). Bare mellom 10 og 15% hadde gått lengre enn 1 km fra bilen i skytefeltområdet. I tillegg går om lag 15% tur i områdene rundt/bak Snøhetta. Halvparten av disse går en tur som er lengre enn 5 km.

Kanalisering av ferdseien kan skje på ulike måter, bl.a. ved hjelp av informasjon. Ut fra det en vet om effekter av informasjon mer generelt, er det imidlertid usikkert hvilke effekter informasjon vil ha for å kanalisere ferdseien i skytefeltet og omkringliggende områder. Den viktigste årsaken til dette er at en har mange utøvere i området som har brukt området i mange år, og at en stor andel er erfarne friluftslivutøvere. Det er et konsistent funn på tvers av mange studier at det eksisterer en sterk sammenheng mellom friluftslivutøvernes erfaring og kunnskap og deres respons på informasjon, ved at førstegangsbesøkende til et område og uerfarne friluftslivutøvere er lettest å overtale (Roggenbuck & Manfredi 1990, Roggenbuck 1992). Erfaringsnivået vil sannsynligvis også ha betydning for om friluftslivutøverne i det hele tatt *søker* informasjon. I en undersøkelse blant friluftslivutøvere i Jotunheimen sommeren 1992 (både dagsturister og flerdagersturister), ønsket for eksempel om lag 40% av de spurte mer informasjon om ulike forhold ved nasjonalparken, mens 60% syntes at de visste nok (Vorkinn 1992b).

Når det gjelder i hvilken grad folk søker informasjon, kan det også være et problem at friluftslivutøverne overvurderer sitt eget kunnskaps- og erfaringsnivå. I en undersøkelse i Yosemite Nasjonalpark i 1979 var det f.eks. 92% av de spurte som mente at de oppbevarte maten på riktig måte for å unngå å tiltrekke bjørn på leirplassen. Kontroll av praksisen viste imidlertid at dette var tilfelle bare for 3% (se McCool & Braithwaite 1992). I en undersøkelse om engelskmenns kjennskap til "the countryside" og rekreasjonsmulighetene der, viste det seg på samme måte at det ikke var noen direkte sammenheng mellom den kjennskap folk mente de hadde til undersøkelsesområdet, og den faktiske kjennskapen til ulike rekreasjonsområder (NOP Market Research Ltd 1988).

Når det gjelder kanalisering pga. fare er det grunn til å minne om at det ikke er noen automatisk sammenheng mellom kunnskap og atferd. Som nevnt i avsnitt 4.3.5 viste det seg at opplevde fare/mangel på kunnskap om fare, ikke ser ut til å påvirke ferdseien i skytefeltet. Også utenlandske undersøkelser har vist det samme. I en undersøkelse i en nasjonalpark i Canada,

svarte over 80% av de spurte at de anså bjørner for å være farlige. 55% indikerte likevel at de ikke hadde tatt spesielle forhåndsregler for å unngå en konfrontasjon med bjørn. Forvaltningens budskap om at "Bjørner er farlige" hadde blitt mottatt og akseptert av de besøkende, men forvaltningens oppfordring om å tilpasse atferden til dette faktumet ble likevel ikke etterfulgt (se McCool & Braithwaite 1992).

De friluftslivutøverne som en har størst mulighet til å kanalisere ved hjelp av informasjonstiltak, er de uerfarne utøverne og de som ikke har vært i området tidligere. Det er imidlertid viktig at budskapet når de besøkende på et tidspunkt hvor de fortsatt har tid til å bearbeide og nyttiggjøre seg informasjonen (Doucette & Cole 1993). Dette gjelder særlig når en ønsker å få friluftslivutøverne til å velge en alternativ turrute (Roggenbuck 1992). Å gi informasjon når folk kommer til området kan i slike tilfeller være for seint. Bare 19% av de norske bilistene og 35% av de utenlandske bestemte seg for å bruke veien mot Snøheim *etter* at de kom til Dovrefjell (jfr. avsnitt 4.3.2). Skal en kunne påvirke de øvriges valg av turrute, er det med andre ord viktig å nå ut med informasjon før bilistene kommer til Dovrefjell.

For å kanalisere ferdselen i skytefeltet vil det i tillegg til informasjon også være nødvendig med mer direkte tiltak. Ulike alternativer for veien er diskutert i foregående avsnitt. Det er imidlertid mye som tyder på at stisystemet i området vil være det enkelttiltaket som i størst grad vil virke kanaliserende i forhold til den gruppen som i dag bruker veien inn mot Snøheim. Som nevnt i avsnitt 4.3.4 gikk to tredjedeler det meste av turen på merka sti. 29% gikk en god del både på og utenfor merka sti, mens bare 3% gikk det meste av turen utenfor merka sti. Dette mønsteret finner en igjen også blant de utlendinger som bruker andre områder på Dovrefjell (jfr. avsnitt 4.4.1). Kun 2-3% går hele turen utenfor merka sti. Stier vil derfor sannsynligvis være effektive for å kanalisere ferdselen *innenfor de områder en vet at folk uansett vil bruke*.

Å få styrt ferdselen fra attraktive til mindre attraktive områder vil sannsynligvis by på større problemer. Det har f.eks. vært foreslått at en ved å legge ned stimerkingen fra Kongsvoll og Grønbakken inn til Reinheim og opprettholde veien til Snøheim, vil kunne få ledet en del av trafikken fra Kongsvollområdet til Snøhettaområdet (Båtstad 2001). Den største attraksjonen i Kongsvoll-området for dagsturister er sannsynligvis moskusen, der hoveddelen av stammen holder til vest-nordvest for Kongsvoll. Selv blant den gruppen som brukte veien inn til Snøheim, og som dermed oppsøkte andre områder enn kjerneområdet for moskus, var det tre fjerdedeler av de utenlandske bilistene som sa at det å se på moskus var ett av formålene med å besøke Dovrefjell. Siden det å oppleve moskus er så viktig for mange, er det tvilsomt om en stinedlegging *alene* er nok for å lede folk fra Kongsvoll-området til Snøhettaområdet. Dersom en får en etablering av moskus i skytefeltet, slik det nå ser ut til, *og* dette blir kjent blant de

tilreisende (f.eks. en får opplysninger om dette inn i utenlandske reisehåndbøker), er imidlertid sjansene for at en omfordeling av brukere skal lykkes, langt større.

7.3 Tilretteleggingstiltak for å øke kvaliteten på friluftslivopplevelsen

Når det gjelder holdninger til fysisk tilrettelegging i naturområder mer generelt, så er det betydelige forskjeller mellom bilister og villreinjegere (jfr. avsnitt 4.1.2). Nesten dobbelt så mange bilister som villreinjegere kan karakteriseres som positive til tilrettelegging (henholdsvis 62 og 33%).

Bilistene ble også spurt om synspunkter på fem ulike tilretteleggingstiltak i skytefeltområdet (jfr. avsnitt 4.6.7). Som i andre undersøkelser (Vistad & Kaltenborn 1999) er oppslutningen størst om de foreslåtte informasjonstiltakene (informasjonsbrosjyrer om området, og informasjonstavler ved enden av veien). Også i en rekke andre undersøkelser i norske fjellområder, har det vist seg at mange brukere har ønsker om ulike former for informasjon. Skriftlige kilder (hefter/brosjyrer) og informasjonstavler ved stistart/innfallsporter får i disse undersøkelsene stort sett tilslutning, mens det er mer skepsis til å plassere informasjonstavler inne i selve området (se Vorkinn 2000 for en oppsummering).

8 Tiltrådinge for friluftsliv

8.1. Ulike alternativer for veien

Det er i dag en betydelig ferdsel i fritidsøyemed langs veien gjennom skytefeltet. Skytefeltets hovedfunksjon for friluftslivet *sommerstid* (fram til villreinjakta) er derfor som transittområde inn til Snøhettamassivet. Den friluftslivmessige bruken av selve feltet er begrenset.

Det er klart at en stenging av veien for privatbilisme vil ha betydelige konsekvenser for ferdselen inn mot Snøhettamassivet. Alternativet med shuttle-buss vil kunne føre like mange inn mot nasjonalparkgrensa som i dag, men med dagens trafikkgrunnlag (10.000 på årsbasis) er dette et alternativ som sannsynligvis vil kreve en viss subsidiering.

For friluftslivet er en stenging av veien verken entydig positivt eller negativt. Dette fordi friluftslivutøvere er en svært sammensatt gruppe, og fordi de friluftspolitiske målsettingene spriker, jfr. siste Stortingsmelding om friluftsliv. *En stenging av veien* vil føre til at tilgjengeligheten til Snøhettamassivet blir vanskeligere. Trafikken inn til Snøheim vil kunne bli om lag halvert, og også andelen som går opp på Snøhetta vil bli kraftig redusert. For en betydelig andel av dagens brukere av veien vil en stenging derfor ha negative konsekvenser. Det er mange fjelltopper i Sør-Norge over 2.000 meter som kan nås på dagstur for grupper med brukbar kondisjon, men bortsett fra Galdhøpiggen, er det neppe noen som har en såpass lav "brukerterskel" som Snøhetta. Utviklingen innen friluftslivet peker i retning av en voksende andel med lite erfarne utøvere. For denne gruppen av friluftslivutøvere vil en stenging av veien kunne medføre at de mister en særegen opplevelsesmulighet.

Ser en Dovrefjell som friluftslivområde isolert, ser en at Snøhetta-massivet er en viktig attraksjon, men det framgår også helt klart at Dovrefjell har andre opplevelseskvaliteter som etterspørres og verdsettes av svært mange av dagens friluftslivutøvere. Dette gjelder i særlig grad moskusen, men også andre naturkvaliteter. Dovrefjell blir med andre ord ikke uaktuelt som friluftsområde for dagens brukere, selv om Snøhettamassivet blir mindre tilgjengelig.

En stenging av veien vil ha klart positive effekter for den gruppen av friluftslivutøvere som søker villmarksopplevelser. Villmarksprega områder i Norge (mer enn 5 km fra tyngre tekniske inngrep) ble i perioden 1900-1990 redusert fra 48 til 12% av totalarealet i Norge (<http://www.naturforvaltning.no/wbch3.exe?p=1649>). Villmarksprega områder er med andre ord en friluftslivkvalitet som er sterkt redusert, og som er under stadig press mot ytterligere

reduksjon. En stenging av veien og tilbakeføring av skytefeltet til opprinnelig naturtilstand, vil derfor ha svært positive effekter, særlig i et langsiktig perspektiv, for denne typen naturopplevelser.

Det er også viktig å være klar over at en tredjedel av de som bruker veien sommerstid må karakteriseres som "sightseeingturister". Disse beveger seg mindre enn en kilometer fra veien. Denne brukergruppen har i dag mange "panorama"-veier å velge mellom, også i regionen (f.eks. Grimsdalen, Slådalsvegen, vegen inn til Dørålen, veien gjennom Einunndalen). Fra et *friluftslivssynspunkt* er en stenging av veien for denne brukergruppen forholdsvis uproblematisk pga. de mange alternativene.

Dersom veien legges ned, anbefales det at det opparbeides en sti som også kan brukes for sykling. Dette vil bedre tilgjengeligheten for friluftslivutøverne generelt, men er særlig viktig for villreinjegerne.

8.2 Opprydding i skytefeltet

Undersøkelsen viser at få, både blant bilister og villreinjegere, tror det er farlig å ferdes i skytefeltet. Blant bilistene ser det også ut til at opplevd fare/mangel på kunnskap om fare ikke ser ut til å påvirke ferdselen i skytefeltet. Når friluftslivutøverne ikke tror det er farlig å ferdes i skytefeltet, vil de neppe reagere adekvat på udetonert materiell, og de vil antakelig heller ikke *søke* informasjon om hvordan de bør opptre dersom de treffer på blindgjengere. Dette tilsier at det av sikkerhetsmessige årsaker vil være nødvendig å rydde skytefeltet for blindgjengere o.l. før friluftslivferdselen "slippes løs" i skytefeltet.

Også i forhold til å øke områdenes opplevelseskvaliteter i friluftslivssammenheng, vil en opprydding være positivt. Mange har lagt merke til inngrepene som følge av forsvarets aktiviteter, og om lag en tredjedel opplever dem som negative. Tatt i betraktning av at området i dag i stor grad fungerer som et transittområde og at en del forventet inngrep fordi de vet at området er skytefelt, er det grunn til å tro at reaksjonene på inngrepene vil være mer negative dersom friluftslivbruken av området økes.

8.3 Tilretteleggingstiltak i skytefeltet

Behovet for tilretteleggingstiltak i skytefeltet er avhengig av hva som skjer med veien gjennom skytefeltet. Dersom veien opprettholdes for allmenn biltrafikk, synes behovet for tilretteleggingstiltak *rettet mot å bedre friluftslivutøvernes opplevelseskvaliteter* å være forholdsvis begrenset i selve skytefeltet. Det vil som nevnt av sikkerhetsmessige grunner være behov for opprydding, men behovet for tilrettelegging i form av stier, leirplasser o.l. er mindre. For friluftslivutøverne vil imidlertid informasjon i form av brosjyrer og informasjonstavler ved innfallsportene til området være positivt.

Dersom veien stenges vil situasjonen være en annen. Det er da sannsynlig at ferdselen vil forflyttes lengre fram fra Snøhattmassivet, og at en vil få en vesentlig økt bruk av skytefeltet til friluftsliv. Aktuelle tilretteleggingstiltak som opparbeiding av stier og informasjonstavler bør særlig konsentreres til de mest veinære områdene. I tillegg vil det være behov for en viss tilrettelegging for teltning inne ved Snøheim. Med stenging av veien vil sannsynligvis overnattingstrafikken i området øke. Tiltak for å forhindre forsøpling og unødig terrengslitasje/forstyrning av dyrelivet inne ved Snøheim, bør derfor vurderes.

For den gruppen som i dag i liten grad beveger seg bort fra bilen er det aktuelt med “avbøtende tiltak” av typen “car-walks”, dvs. korte rundløyper i tilknytning til hovedfartsårer. Dette er rundløyper som er godt tilrettelagt, både i forhold til standard på stiene og med informasjonstavler. Hvorvidt disse bør legges til skytefeltet eller andre områder langs E6 bør vurderes, siden andre områder kan være vel så attraktive landskapsmessig/kulturhistorisk sett. En har allerede tilnærmet slik “car-walks” et par steder i Drivdalen der Vårstigen berører dagens E-6. Det er også muligheter til å utnytte pilgrimsleden flere steder, som ved Grønbakken (runde om Gåvåli langs sti er mulig allerede i dag) og ved Avsjøen.

8.4 Behov for informasjon om eventuelle endringer

Det har vist seg å være en sterk sammenheng mellom friluftslivutøveres forventninger og hvor tilfreds de er med friluftslivopplevelsen (Williams 1989). For å endre folks atferd er det også viktig at de får informasjon om ulike handlingsalternativer tidlig som mulig i beslutningsprosessen. En ser fra undersøkelsen at mange har bestemt seg for å besøke Dovrefjell og bruke veien gjennom skytefeltet før de reiser hjemmefra/underveis på turen. For friluftslivutøverne vil det derfor være viktig å få informasjon om eventuelle endringer i tilgjengelighet til skytefeltet/Snøhattmassivet og alternative opplevelsesmuligheter *før* de kommer til området.

For norske friluftslivutøvere vil mediaomtale være viktig. I forhold til utenlandske brukere er reisehåndbøker blant de viktigste informasjonskanalene. I tillegg bør det gis informasjon om eventuelle endringer i det brosjyrematerialet som formidles via turistkontorene.

8.5 Behov for “overvåking”

Det er gjennomført svært få direkte evalueringer av effekter av forvaltningstiltak i forhold til friluftslivutøverne i Norge. Den Norske Turistforening gjennomførte sommeren 2002 en oppfølgende undersøkelse for å vurdere effektene av den stiomlegging som ble foretatt i Rondane for noen år siden (resultatene er ennå ikke kjent). For øvrig har en i hovedsak utenlandske undersøkelser å støtte seg på i valg av forvaltningstiltak.

Folks atferd styres av svært mange ulike faktorer som samvarierer på ulike måter, og det er derfor vanskelig å komme fram til spesifikke retningslinjer for hvilke tiltak som bør gjennomføres for å oppnå størst mulig effekt i bestemte sammenhenger. Særlig i forhold til eventuelle tiltak for å styre ferdselen i området vil det derfor være nødvendig med en viss utprøving av effekten av igangsatte tiltak. Dette vil være viktig i forhold til å kunne avslutte tiltak som har liten effekt og erstatte disse med andre tiltak.

Den framtidige forvaltningen av skytefeltet vekker et stort engasjement og er sterkt omdiskutert i media. Det vil neppe være mulig å komme fram til løsninger for friluftslivbruken i området som alle brukere er tilfredse med. Skal forvaltningen av friluftslivbrukerne i området lykkes, er en imidlertid avhengig av at brukerne slutter opp om forvaltningsmålsettingene. En mulighet for å øke oppslutningen kan være at en gjennomfører en “prøveperiode” for bestemte tiltak, der overvåker og evaluerer tiltakene etter at de har virket en viss periode, med en åpning for å endre tiltakene. En overvåking og evaluering kan med dette ha en tilleggsverdi utover å vurdere effektiviteten av de igangsatte tiltakene, ved å øke oppslutningen om forvaltningen av området.

9 Referanser

- Anderson, D.H. & Manfredi, M.J. *Visitor preferences for management actions*. - Paper presented at the National Wilderness Research Conference, Fort Collins, CO, July 23-26.
- Backer, A. *Gamle Reinheim 1888-1952*. I: Just, C. (red.) 1952. Dovrefjell. Den Norske Turistforenings årbok 1952, Oslo.
- Bischoff, A. & Odden, A. 2002. *Nye trender i norsk friluftsliv - utvanning eller forsterking av gamle mønstre og idealer*. Innlegg på FRIFOs konferanse "Forskning i friluft", Øyer 19.-20.11.2002.
- Bøttger-Rasmussen, N. 1999. *Aflys alderdommen - fremtidens eldre finnes ikke*. - Fremtidsorientering 5/6, s.9-11.
- Båtstad, K.R. 2001. *Dagens ferdsel i Dovrefjellområdet sammenlignet med bruksområdet til villrein 1999-2000*. Hovedoppgave, Natur-, helse- og miljøvernstudiet. Høgskolen i Telemark.
- Cole, D., Petersen, M.E. & Lucas, R.C. 1987. *Managing Wilderness Recreation Use: Common Problems and Potential Solutions*. - U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Intermountain Research Station. General Technical Report INT
- Doucette, J.E. & Cole, D.N. 1993. *Wilderness Visitor Education: Information About Alternative Techniques*. U.S. Department of Agriculture. Forest Service. Intermountain Research Station. General Technical Report INT
- Dovre kommune, Lesja kommune, Fylkesmannen i Oppland; miljøvernavdelingen, Forsvarets Bygningstjeneste; Region Østlandet. 2001. *Tilbakeføring av Hjerkinns skytefelt til sivile formål*. Plan- og utredningsprogram.
- Hendee, J.C., Stankey, G.H. & Lucas, R.L. 1990. *Wilderness Management*. - International Wilderness Leadership Foundation.
- Lindhagen, A. & Hörnsten, L. 2000. *Forest recreation in 1977 and 1997 in Sweden - changes in public preferences and behaviour*. Submitted to *Forestry*.
- McCool, S.F. & Braithwaite, A.M. 1992. Persuasive Messages and Safety Hazards in Dispersed and Natural Recreation Settings - I: Manfredi, M. J. (red.) 1992: *Influencing Human Behavior. Theory and Applications in Recreation, Tourism and Natural Resource Management*. s. 293-326.
- Mjaavatt, P.E. 1999. *Splitthopp, epleslang og fotball. En rapport om barn og egenorganisert fysisk aktivitet*. - Norges idrettsforbund og Olympiske komité. 1999.
- Nilsen, T. 1992. *Brukerundersøkelse på friluftsliv i Hjerkinns skytefelt. Bruk av*

- ferdselsdata for å vurdere konflikter mellom friluftsliv og Forsvarets virksomhet.*
 Rapport nr 2/92. Rapporter og meddelelser fra Senter for miljø og utvikling (SMU).
 Universitetet i Trondheim.
- NOP Market Research Ltd. 1988. *Hannibal's Countryside Information project.* -
 Countryside Commission.
- Roggenbuck, J.W. 1992. Use of Persuasion to Reduce Resource Impacts and Visitor
 Conflicts. - I: Manfredo, M. J. (red). 1992: *Influencing Human Behavior. Theory and
 Applications in Recreation, Tourism and Natural Resource Management.* s. 149-
 208.
- Roggenbuck, J.W. & Manfredo, M.J. 1990. Choosing the Right Route to Wilderness
 Education. - I: Lime, D. W. (ed). *Managing America's enduring wilderness
 resource.* Proceedings of the Wilderness Conference Minneapolis, Minnesota,
 September 11-17, 1989. s. 103-110.
- Solbakken, K. 2002. *Status og markedsvurderinger for Hjerkin/Dovre fjellområdet.*
 Delrapport 1, utredning av reiseliv og samfunnsutvikling i forbindelse med tilbakeføring
 av Hjerkin skytefelt til sivile formål. Norsk Turistutvikling A.S.
- Stabell, E. 1994. *Til fjells i Dovrefjell – Skrymtheimen – fjellfriluftsliv og tilrettelegging.*
 I: Bretten S. m. fl. – *Dovrefjell.* Grøndal og Dreyers Forlag AS, Oslo. s 154-172.
- Søndergaard Jensen, F. & Koch, N.E. 1997. *Friluftsliv i skovene 1976/77 - 1993/94.* -
 Forskningsserien nr. 20, Forskningscentret for Skov & Landskab, Hørsholm.
- Teigland, Vorkinn & Fjesme. 1987. *Bilistenes bruk og opplevelse av naturen. En
 undersøkelse foretatt sommeren 1986 i øvre Aurlandsdalen.* Rapport B32 - NTNFs
 utvalg for miljøvirkninger av vassdragsutbygging.
- Teigland, J.: *Nordmenns friluftsliv og naturopplevelser.* Vestlandsforskning.
 VF-rapport 7 2000.
- Thorsen, K. 1999. *Livsløpsperspektivet.* I Beverfeldt, E., Helset, A. & Ingebretsen, R.
 1999. Aldersforskning inn i år 2000. Innlegg fra en NOVA-konferanse. NOVA Rapport
 7/99, s. 66-91.
- Vaagbø, O. & Breivik, G. 1999. *Utviklingen i fysisk aktivitet i den norske befolkning
 1985-1997.* Norges idrettsforbund og olympiske komite.
- Vaagland, J. & Vorkinn, M. 1997. Kultur som reiselivsprodukt. ØF-rapport 1997/23.
- Vistad, O.I. 1995. *I skogen og i skolten. Ein analyse av friluftsliv, miljøoppleving,
 påverknad og forvaltning i Femundsmarka, med jamføringar til Rogen og
 Långfjället.* Dr. Polit.avhandling, Geografisk institutt, Universitetet i Trondheim.
- Vistad, O.I. & Vorkinn, M. 1995. *Naturturisme og naturforvaltning - Resultater fra et
 forskningsprosjekt..*NINA- NIKU- rapport.
- Vistad, O. I. & Kaltenborn, B. P. 1999. *Slitasje i verne – og friluftsområde. Om*

- indikatorar og overvaking, trivsel og tolegrensar. Østlandsforskning. Rapport nr. 02/1999.*
- Vorkinn, M. 2002. *Lokal tilhørighet, bruk og synspunkter på framtidig forvaltning av Reinheimenområdet. ØF-Rapport 9/2002.*
- Vorkinn, M. 2000. *Adferdsendringer i fjellet - bruk av informasjon. ØF-notat nr. 03/2000.*
- Vorkinn, M., Kaltenborn, B.P., Kleiven, J., Riese, H., Vistad, O.I., Vittersø, J. & Aas, Ø. 1996. *Hvem, hva, hvor, hvorfor og hvordan? Forslag til standardisering av de landsomfattende undersøkelsene om friluftsliv. ØF-rapport 18/1996.*
- Vorkinn, M, Aas, Ø & Kleiven, J. 1997. *Friluftslivsutøvelse blant den voksne befolkningen- utviklingstrekk og status i 1996. Østlandsforskning-Rapport nr.07/1997*
- Vorkinn, M. & Vistad, O.I. 1997. *Naturinformasjonssentra: Reiselivsattraksjon og verktøy for miljøforvaltningen. ØF-rapport 1997/22.*
- Vorkinn, M., Vittersø, J. & Riese, H. 2000. *Norsk friluftsliv - på randen av modernisering? ØF-rapport nr. 02/2000.*
- Vorkinn, M. & Hagen, S.E. 2002. *Konsekvenser av verneplan Reinheimen for reiseliv og miljøbasert næringsutvikling. ØF-notat 5/2002.*
- Williams, D.R. 1989. *Great Expectations and the limits to satisfaction: A Review of Recreation and Consumer Satisfaction Research.* - I Watson, A.E., (ed). Outdoor recreation benchmark 1988. Proceedings of the national outdoor recreation forum; 1988. January 13-14; Tampa, FL. pp. 422-438.

Vedlegg 1 Lokale informanter som er intervjuet

- Langbakk, Gunnar. *Ansatt i skytefeltadministrasjonen på Hjerkinnskytefelt.*
- Moen, Torbjørn. *Tilsyn med DNTs selvbetjente hytte Reinheim.*
- Sønnebø, Laurits. *Næringsdrivende bosatt på Fokstua.*
- Sørungård, Rolf. *Ansatt i Lesja kommune. Har tidligere hatt sau på beite i skytefeltet og vært lønna tilsyn. Har jobbet med villreinforvaltning.*
- Toldnes, Trond – *Fjelloppsyn for Dovre fjellstyre.*

Vedlegg 2 Spørreskjemaer

1. Skjema til utenlandske bilister.
2. Skjema til norske bilister.
3. Skjema til villreinjegerne.

Skjemaet til norske bilister og villreinjegere ble trykket i hefteformat, A5.

FRI LUFTSLIV I SNØHETTAOMRÅDET

Dovre kommune

Lesja kommune

3b Hvordan har du brukt de ulike områdene på Dovrefjell siste år, dvs. ett år tilbake fra i dag? (Kryss av for alle aktuelle aktiviteter)

	<i>Hjerkinn skytefelt</i>	<i>Snøhetta- området</i>	<i>Resten av Dovrefjell</i>
Seterdrift			
Tilsyn/sanking av bufe			
Fiske			
Storviltjakt			
Småviltjakt			
Bærplukking			
Moskussafari			
Andre turer til fots			
Sykkelturer			
Skiturer			
Hytteliv			
Andre aktiviteter, hvilke?			

.....

.....

.....

4a Turer som er tatt i barmarksesongen i skytefeltet/Snøhettaområdet det siste året:

Gikk dere for det meste langs merka stier, eller gikk dere også utenfor de merka stiene? (Sett ett kryss)

- 1 Turene gikk for det meste langs merka stier/veier
- 2 Vi gikk en god del både på og utenfor merka stier/veier
- 3 Turene gikk for det meste utenfor merka stier/veier

5 Dersom en god del av turene har vært foretatt *utenfor* merka stier/veier, hvilke aktiviteter har dette vært knyttet til? (Kryss av for alle aktuelle aktiviteter)

1 Fiske	1 Sturviltjakt
1 Småviltjakt	1 Andre turer til fots
1 Andre aktiviteter, hvilke:.....	

6a Er det noe spesielt område på Dovrefjell du kjenner deg ekstra knyttet til?

- 1 Nei (gå til spørsmål 7)
- 2 Ja, hvilket område?

6b Hvis ja, hvor sterkt kjenner du deg knyttet til dette spesielle området? (Sett ring rundt det tallet du mener passer best)

Ingen tilknytning Svært sterk tilknytning

0 --- 1 --- 2 --- 3 --- 4 --- 5 --- 6

6c Hvor enig eller uenig er du i påstandene under? (Sett ett kryss for hver påstand)

	1	2	3	4	5
	Svært uenig	Uenig	Verken enig eller uenig	Enig	Svært enig
Dette spesielle området er viktigere for meg enn de fleste andre områder					
Å bruke dette området gir meg mye glede					
Slekta mi har brukt dette spesielle området i lange tider	G	G	G	G	
Dette spesielle området kjennes nesten som en del av meg selv	G	G	G	G	
Dette området har en spesiell mening for de fleste som bor i kommunen	G	G	G	G	
Jeg har mange gode minner fra dette området	G	G	G	G	
Det er først når du har brukt et område i lang tid at du skjønner hvilken verdi området har	G	G	G	G	

Spørsmål om den turen du var på da du registrerte deg i vakta på Hjerkinnskytefelt

Spørsmål 7 - 14 handler om den turen du var på da du registrerte deg i vakta på Hjerkinnskytefelt. Registrerte du deg flere ganger i løpet av sommeren, så svar for den siste turen du registrerte deg. For flere er det en stund siden de registrerte seg, men prøv likevel å huske tilbake på denne turen så godt du kan.

7a Hvor mange personer besto turfølget ditt av (inkl. deg selv)? personer

7b Hvem var du på tur sammen med? (Sett ett eller flere kryss)

- 1 Sammen med ektefelle/samboer 1 Sammen med venner
1 Sammen med familie ellers 1 Annet reisefølge

7c Var det barn under 15 år med på denne turen?

- 1 Nei 2 Ja, alderen på det yngste barnet var: år

8 Når bestemte dere å 1) besøke Dovrefjell og 2) bruke veien inn til Snøheim?
(Sett ett kryss i hver av de to kolonnene)

	1 <i>Besøke Dovrefjell</i>	1 <i>Bruke veien inn til Snøheim</i>
Før vi reiste hjemmefra		
Underveis på turen		
Etter at vi kom til Dovrefjell		

9a Hva var formålet med å 1) besøke Dovrefjell og 2) bruke veien inn til Snøheim?
(Sett kryss for alle aktuelle alternativer i hver av de to kolonnene)

	<i>Besøke Dovrefjell</i>	<i>Bruke veien inn til Snøheim</i>
Se på Snøhetta		
Gå på Snøhetta		
Se på moskus		
Opplive naturen ellers		
Tilfeldig – passet inn i reiseruta		
Annet, hva?		

\ \

9b Hvor stor betydning hadde Snøhetta for at dere brukte veien inn til Snøheim?
(Sett ring rundt det svaret som passer best med din oppfatning)

Ingen betydning	En av flere årsaker	Viktigste årsak	Eneste årsak
1	2	3	4

10a Hvor lenge var dere i området innenfor veibommen v. Hjerkin? timer/dager

10b Hvilke aktiviteter utøvde dere i området innenfor veibommen v. Hjerkin?

(Sett ett eller flere kryss)

1 Sightseeing fra bilen

1 Tur til fots

1 Sykkeltur

1 G Fiske

1 Klatring

1 Annet, hva?.....

11a Kjørte dere helt inn til enden av veien?

1 Nei Y Gå til sp.m. 12

2 Ja

11b Gikk dere noen tur til fots i området rundt Snøhetta? (Sett ett kryss)

1 Nei

1 Ja, gikk opp på toppen av Snøhetta

\

1 Ja, gikk innover mot Snøhetta, men ikke helt til topps; totalt km

Gå til sp.m. 12

1 Ja, gikk tur i områdene rundt/bak Snøhetta; totalt km

11c Gikk dere så langt som dere hadde planlagt på forhånd?

1 Ja

2 Nei, hvorfor ikke?

.....

14a Overnattet du i andre områder på Dovrefjell enn i Snøhetta-området/skytefeltet I forbindelse med den turen dere ble registrert i vakta på Hjerkinnskytefelt?

1 Nei

2 Ja, hvor?.....

14b Hvis ja, på hvilken måte overnattet du, og for hvor mange netter?

Antall
netter

Telt/campingvogn utenfor en organisert campingplass

Telt/campingvogn på en organisert campingplass

Campinghytte

Hotell/motell

Annet, hva?

15 Som mange sikkert kjenner til, vil skytefeltet på Hjerkinnskytefeltet bli nedlagt om noen år. Skytefeltet skal da bringes mest mulig tilbake til sin opprinnelige naturtilstand. I den forbindelse diskuteres det ulike alternativer for hva som skal skje med veien gjennom skytefeltet inn mot Snøheim. Ett alternativ er å holde veien åpen som i dag. Et annet alternativ er å stenge veien for biltrafikk.

Hvordan tror du at *du* hadde brukt området innenfor veibommen på den turen du registrerte deg, dersom veien hadde vært stengt? (- Det er her *din* bruksmåte vi er interessert i, ikke ferdselsmønsteret generelt.)

Det er viktig at du svarer på alle de tre alternativene!

Alt. A: Veien legges ned, men det merkes sti fra Hjerkinn til Snøhetta

1 Ville ha brukt denne stien

\

a Ville ha gått et lite stykke innover

b Ville ha gått helt inn til Snøheim
(turisthytta ved enden av veien)

c Ville ha gått opp på Snøhetta

2 Ville ikke ha brukt denne stien

\

a Ville ha valgt en annen sti inn i området

b Ville ha brukt et annet område på Dovrefjell, hvilket?
.....

c Ville ikke ha gått tur på Dovrefjell i det hele tatt

Alt. B: Veien opprettholdes, men bilkjøring blir forbudt. Ridning, sykling og vandring blir tillatt.

1 Ville ha brukt veien

\

a Ville ha brukt veien et lite stykke innover

b Ville ha brukt veien inn til Snøheim
(turisthytta ved enden av veien)

c Ville ha gått opp på Snøhetta

2 Ville ikke ha brukt veien

\

a Ville ha valgt en annen sti inn i området

b Ville ha brukt et annet område på Dovrefjell, hvilket?
.....

c Ville ikke ha gått tur på Dovrefjell i det hele tatt

Alt. C: Veien opprettholdes. Det blir shuttle-buss inn til Snøheim. I tillegg blir ridning, sykling og vandring tillatt.

1 Ville ha brukt bussen

2 Ville ha brukt veien innover (gått/syklet/ridd)

3 Ville ikke ha brukt veien uansett

16 Hvor farlig tror du det er å ferdes i skytefeltet?

Ikke farlig i det hele tatt

Svært farlig

Vet ikke

0 -----1 -----2 -----3 -----4 -----5

9 G

17 I forbindelse med framtidig forvaltning av skytefeltet/Snøhettaområdet, diskuteres det også hvilke tiltak som bør gjennomføres for å tilrettelegge for friluftslivutøverne i området. Ville følgende tiltak være positive eller negative for din bruk av området? (Sett ring rundt det tallet som passer best for hver påstand)

	<i>Svært negativt</i>	<i>Negativt</i>	<i>Uten betydning</i>	<i>Positivt</i>	<i>Svært positivt</i>
En informasjonsbrosjyre om området	1	2	3	4	5
Informasjonstavler ved enden av veien	1	2	3	4	5
Opparbeiding av merkede stier i <u>skytefeltet</u>	1	2	3	4	5
Bedre skilting og merking av stien til Snøhetta	1	2	3	4	5
Opparbeiding av enkle leirplasser i området	1	2	3	4	5

18 Hvor viktig vil du si at de ulike områdene på Dovrefjell er som friluftsområde for deg i dag? (Sett ett kryss for hver linje)

Betydning som friluftsområde for deg:

	<i>Ingen</i>	<i>Liten</i>	<i>Ganske stor</i>	<i>Stor</i>	<i>Svært stor</i>
Hjerkinn skytefelt	☐	☐	☐	☐	☐
Snøhetta-området	☐	☐	☐	☐	☐
Resten av Dovrefjell	☐	☐	☐	☐	☐

Kvaliteter ved områdene på Dovrefjell:

Har områdene på Dovrefjell kvaliteter som skiller seg fra andre naturområder som du bruker?

19a Har Hjerkinn skytefelt kvaliteter som skiller seg fra andre naturområder som du bruker?

1 Nei

2 Ja: Hvis ja, hva er det som skiller Hjerkinn skytefelt fra andre områder du bruker?

.....
.....
.....

19b Har Snøhetta-området kvaliteter som skiller seg fra andre naturområder som du bruker?

1 Nei

2 Ja: Hvis ja, hva er det som skiller Snøhetta-området fra andre områder du bruker?

.....
.....
.....

19c Har resten av Dovrefjell-området kvaliteter som skiller seg fra andre naturområder som du bruker?

1 Nei

2 Ja: Hvis ja, hva er det som skiller resten av Dovrefjell-området fra andre områder du bruker?

.....
.....
.....

Interesse for friluftsliv

20 Hvor interessert er du i ulike former for friluftsliv?

(Sett ring rundt det tallet som passer best)

	<i>Ikke interessert</i>	<i>Litt interessert</i>	<i>Interessert</i>	<i>Svært interessert</i>
“Tradisjonelt høstingsfriluftsliv” (<i>matauk er et viktig motiv, for eksempel jakt, fiske, bær-/sopplukking</i>)	1	2	3	4
“Turfriluftsliv” (<i>turer til fots og på ski</i>)	1	2	3	4
“Spesialisert friluftsliv” (<i>kunnskaper og ferdigheter er viktig, for eksempel fluefiske etter laks, fjellklatring, elvepadling, hanggliding</i>)	1	2	3	4

21 Er friluftsliv den viktigste fritidsaktiviteten du driver med?

1 **G** Ja

2 **G** Nei, å drive med friluftsliv er viktig, men det er ikke den viktigste fritidsaktiviteten jeg driver med

3 **G** Nei, friluftsliv er ikke spesielt viktig sammenlignet med andre fritidsaktiviteter jeg driver med

22 Hvor mange ganger (i løpet av hele livet) har du vært på en flerdagers fottur eller skitur? (Med flerdagers tur mener vi en lengre, sammenhengende tur der du overnatter underveis (i telt, på turisthytter, i buer el.l.)

1 Ingen ganger

Antall flerdagers fotturer/skiturer: turer

23 Tenk deg at du skal gjennomføre en flertimers (ikke-motorisert) tur i skogs- eller fjellterreng om sommeren. På denne turen er du enten alene eller sammen med venner som har omtrent samme turerfaring og turinteresse som deg selv. Tenk deg at området er slik at det er akkurat som du helst vil ha det - som om det var ditt "IDEALOMRÅDE" for en slik tur

(Sett en ring rundt det tallet som passer best for hver påstand)

Ville det være negativt eller positivt for din egen trivsel ...	Svært negativt	Nøytralt					Svært positivt
... at det finnes tilrettelagte leirplasser med do, ved, bål, søppeldunker	1	2	3	4	5	6	7
... at du kan bli kvitt søppel i utplasserte søppeldunker	1	2	3	4	5	6	7
... at det finnes merkede stier i området	1	2	3	4	5	6	7
... at det er god skilting ved stistart og stikryss i området	1	2	3	4	5	6	7
... at det er lagt ned trestokker til å gå på der stien går over våt myr	1	2	3	4	5	6	7
... at det finnes hytter med matservering og oppredde senger i området	1	2	3	4	5	6	7
... at du møter mange andre friluftsfolk i løpet av turen	1	2	3	4	5	6	7
... at du kan gå milevis uten å møte et menneske	1	2	3	4	5	6	7

24 Eier eller disponerer husholdningen noe av følgende?

	Ja	Nei
Campingvogn/bobil	G	G
Fritidsbåt med overnattingsmuligheter	G	G
Fritidshus annet sted enn på Dovrefjell:		
- ved kysten/fjorden	G	G
- i innlandet	G	G
- i utlandet	G	G

BAKGRUNNSOPPLYSNINGER

25a Kjønn: 1 G Kvinne 2 G Mann

25b Fødselsår: 19.....

25c Utdanning (*antall år du har gått på skole totalt*): år

26 Hvor er du bosatt? kommune

27a Finnes det i husstanden barn som bor hjemme?

1 G Nei 2 G Ja, alderen på det yngste barnet er : år

27b Hvor mange personer består husstanden totalt av? Antall personer:

TAKK FOR HJELPA!

REINSJAKT I SNØHETTAOMRÅDET

Dovre kommune

Lesja kommune

Reinsjakt i Snøhettaområdet

1a Hvor mange dager var du på reinsjakt i høst? dager

1b I hvilket delområde av Snøhettaområdet hadde du jaktkort?

.....

1c I hvilke områder jaktet du (fellesjakt inkl.), og i hvor mange dager?

<i>Område</i>	<i>Antall dager</i>

1d Felte du det dyret/de dyrene du hadde tillatelse til å felle?

1 Nei

2 Ja

1e Hvor mange dager brukte du vegen fra Hjerkin og inn mot Snøheim under jakta?

..... dager

5c Dersom du har jaktet villrein i andre områder enn Snøhettaområdet, synes du Snøhettaområdet har kvaliteter som skiller seg fra andre villreinområder hvor du har jaktet?

1 Nei

2 Ja

5d Hvis ja, hva er det som skiller Snøhettaområdet fra andre områder du har jaktet villrein?

.....

.....

.....

.....

6a Hvis du hadde kunnet velge område for villreinjakta i 2002 sjøl, hvilket område i Norge ville du da ha valgt å jakte i?

Område:

6b Hvorfor ville du valgt dette området?

.....

.....

.....

Bruk av Dovrefjellområdet til andre formål enn jakt

7a Hvor mange år har du vært på Dovrefjell, alt i alt? år

7b Har du eller andre i husstanden noen bruks- eller eiendomsrett i det området som er avmerka som Dovrefjell? (Sett ett eller fleire kryss)

☐	Nei	☐	Ja;	☐	Seter	☐	Beiterett
		☐		☐	Hytte, bu, naust	☐	Allmenningsrett

Andre retter, hvilke

8 Hvor mange dager omtrent har du vært på Dovrefjell det siste året?

a. Fra 1.11.01 t.o.m. påska 2002: dager

b. Skiturer etter påska: dager

c. I barmarksesongen (fram til i dag): dager

9 Hvordan har du brukt de ulike områdene på Dovrefjell siste år?
(Kryss av for alle aktuelle aktiviteter)

Seterdrift

Moskussafari

Tilsyn/sanking av bufe

Andre turer til fots

Fiske

Sykkelturer

Storviltjakt

Skiturer

Småviltjakt

Hyttteliv

Bærplukking

Andre aktiviteter, hvilke?

.....

10a Er det noe spesielt område på Dovrefjell du kjenner deg ekstra knyttet til?

- 1 Nei (gå til spørsmål 11)
- 2 Ja, hvilket område?

10b Hvis ja, hvor sterkt kjenner du deg knyttet til dette spesielle området?
(Sett ring rundt det tallet du mener passer best)

Ingen tilknytning

Svært sterk tilknytning

0 --- 1 --- 2 --- 3 --- 4 --- 5 --- 6

10c Hvor enig eller uenig er du i påstandene under? (Sett ett kryss for hver påstand)

	1	2	3	4	5
	<i>Svært uenig</i>	<i>Uenig</i>	<i>Verken enig eller uenig</i>	<i>Enig</i>	<i>Svært enig</i>
Dette spesielle området er viktigere for meg enn de fleste andre områder					
Å bruke dette området gir meg mye glede					
Slekta mi har brukt dette spesielle området i lange tider	G	G	G	G	
Dette spesielle området kjennes nesten som en del av meg selv	G	G	G	G	
Dette området har en spesiell mening for de fleste som bor i kommunen	G	G	G	G	
Jeg har mange gode minner fra dette området	G	G	G	G	
Det er først når du har brukt et område i lang tid at du skjønner hvilken verdi området har	G	G	G	G	

11 Som mange sikkert kjenner til, vil skytefeltet på Hjerkinns bli nedlagt om noen år. Skytefeltet skal da bringes mest mulig tilbake til sin opprinnelige naturtilstand. I den forbindelse diskuteres det ulike alternativer for hva som skal skje med veien gjennom skytefeltet inn til Snøheim. Ett alternativ er å holde veien åpen som i dag. Et annet alternativ er å stenge veien for biltrafikk.

Hvordan tror du at din måte å jakte villrein på ville blitt påvirket dersom veien hadde vært stengt? (- Det er her *din* bruksmåte vi er interessert i, ikke bruksmønsteret generelt.)

Det er viktig at du svarer på alle de tre alternativene!

Alt. A: Veien legges ned, men det merkes sti fra Hjerkinns til Snøhetta

1 Ville ha brukt denne stien for å komme inn i jaktområdet

2 Ville ikke ha brukt denne stien

\

a Ville ha valgt en annen adkomst inn i området, f.eks. fra Kongsvoll

b Ville ha jaktet i en annen del av Snøhettaområdet

c Ville ikke ha søkt jakt i Snøhettaområdet i det hele tatt

Alt. B: Veien opprettholdes, men bilkjøring blir forbudt. Ridning, sykling og vandring blir tillatt.

1 Ville ha brukt veien (f.eks. syklet) for å komme inn i jaktområdet

2 Ville ikke ha brukt veien

\

a Ville ha valgt en annen adkomst inn i området, f.eks. fra Kongsvoll

b Ville ha jaktet i en annen del av Snøhettaområdet

c Ville ikke ha søkt jakt i Snøhettaområdet i det hele tatt

Alt. C: Veien opprettholdes. Det blir shuttle-buss inn til Snøheim. I tillegg blir ridning, sykling og vandring tillatt.

- 1 Ville ha brukt bussen
- 2 Ville ha brukt veien innover (gått/syklet/ridd)
- 3 Ville ikke ha brukt veien uansett

12 Hvor farlig tror du det er å ferdes i skytefeltet?

Ikke farlig i det hele tatt

Svært farlig

Vet ikke

0 -----1 -----2 -----3 -----4 -----5

9 G

Interesse for friluftsliv

13 Hvor interessert er du i ulike former for friluftsliv?

(Sett ring rundt det tallet som passer best for hver av de tre friluftslivformene)

	<i>Ikke interessert</i>	<i>Litt interessert</i>	<i>Interessert</i>	<i>Svært interessert</i>
<i>“Tradisjonelt høstingsfriluftsliv” (matauk er et viktig motiv, for eksempel jakt, fiske, bær-/sopplukking)</i>	1	2	3	4
<i>“Turfriluftsliv” (turer til fots og på ski)</i>	1	2	3	4
<i>“Spesialisert friluftsliv” (kunnskaper og ferdigheter er viktig, for eksempel fluefiske etter laks, fjellklatring, elvepadling, hanggliding)</i>	1	2	3	4

14 Hvor mange ganger (i løpet av hele livet) har du vært på en flerdagers fottur eller skitur? (Med flerdagers tur mener vi en lengre, sammenhengende tur der du overnatter underveis (i telt, på turisthytter, i buer el.l.)

1 Ingen ganger

Antall flerdagers fotturer/skiturer: turer

15 Tenk deg at du skal gjennomføre en flertimers (ikke-motorisert) tur i skogs- eller fjellterreng om sommeren. På denne turen er du enten alene eller sammen med venner som har omtrent samme turerfaring og turinteresse som deg selv. Tenk deg at området er slik at det er akkurat som du helst vil ha det - som om det var ditt "IDEALOMRÅDE" for en slik tur

(Sett ring rundt det tallet som passer best for hver påstand)

Ville det være negativt eller positivt for din egen trivsel ...	Svært negativt	Nøytralt					Svært positivt
... at det finnes tilrettelagte leirplasser med do, ved, bål, søppeldunker	1	2	3	4	5	6	7
... at du kan bli kvitt søppel i utplasserte søppeldunker	1	2	3	4	5	6	7
... at det finnes merkede stier i området	1	2	3	4	5	6	7
... at det er god skilting ved stistart og stikryss i området	1	2	3	4	5	6	7
... at det er lagt ned trestokker til å gå på der stien går over våt myr	1	2	3	4	5	6	7
... at det finnes hytter med matservering og oppredde senger i området	1	2	3	4	5	6	7
... at du møter mange andre friluftsfolk i løpet av turen	1	2	3	4	5	6	7
... at du kan gå milevis uten å møte et menneske	1	2	3	4	5	6	7

BAKGRUNNSOPPLYSNINGER

16a Kjønn: 1 G Kvinne 2 G Mann

16b Fødselsår: 19.....

16c Utdanning (*antall år du har gått på skole totalt*): år

17 Hvor er du bosatt? kommune

18a Finnes det i husstanden barn som bor hjemme?

1 G Nei 2 G Ja, alderen på det yngste barnet er : år

18b Hvor mange personer består husstanden totalt av? Antall personer:

TAKK FOR HJELPA!

**Tilbakeføring av Hjerkinn skytefelt til sivile formål
- utredning friluftsliv**

Rapporten er utarbeidet som en del av Plan- og utredningsprogrammet for tilbakeføringen av Hjerkinn skytefelt til sivile formål. Rapporten belyser dagens bruk av skytefeltet blant to av de viktigste brukergruppene; Brukere av veien gjennom skytefeltet sommerstid og villreinjegerne i området. Rapporten diskuterer også effekter av ulike forvaltningstiltak, bl.a. ulike alternativer for veien gjennom skytefeltet.

ØF-Rapport nr. 02/2003

ISBN nr. 82-7356-508-4

ISSN nr. 0809-1617